

**TÜRK VERGİ SİSTEMİNDE MENKUL KIYMETLERİN
VERGİLENDİRİLMESİ
DEVLET TAHVİLİ VE HAZİNE BONOSU ÖRNEĞİ**

Canan DOĞAN

Haziran-2008

DENİZLİ

**TÜRK VERGİ SİSTEMİNDE MENKUL KIYMETLERİN
VERGİLENDİRİLMESİ
DEVLET TAHVİLİ VE HAZİNE BONOSU ÖRNEĞİ**

**Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
Maliye Anabilim Dalı
Maliye Bilim Dalı**

Canan DOĞAN

Danışman : Doç. Dr. Abdülkadir IŞIK

Haziran 2008

DENİZLİ

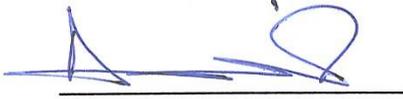
YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

Maliye Anabilim Dalı, Maliye Bilim Dalı öğrencisi Canan Doğan tarafından Doç. Dr. Abdülkadir Işık yönetiminde hazırlanan “Türk Vergi Sisteminde Menkul Kıymetlerin Vergilendirilmesi Devlet Tahvili ve Hazine Bonosu Örneği” başlıklı tez aşağıdaki jüri üyeleri tarafından tarihinde yapılan tez savunma sınavında başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı

Yrd. Doç. Dr. Ersan ÖZ

Jüri Üyesi

Doç. Dr. Abdülkadir IŞIK

Jüri Üyesi

Yrd. Doç. Dr. Mehsin ÇETİK

Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun
24.01.2008 tarih ve ...11/01..... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

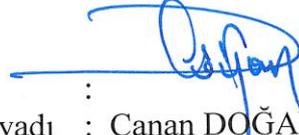
Doç. Dr. Mehmet MEDER
Enstitü Müdürü

TEŐEKKÜR

Bu çalışmada bana yol gösteren, güvenini ve desteğini esirgemeyen değerli hocam Doç. Dr. Abdülkadir IŞIK'a, çalışmanın temelini oluŐturma aşamasında sağladığı katkılar nedeniyle hocam Yrd. Doç. Dr. Ersan Z'e ve bu süreçte hep yanımda olan aileme teŐekkür ederim.

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmaların yapılması ve bulguların analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atfedildiğini beyan ederim.

İmza

Öğrenci Adı Soyadı : Canan DOĞAN

ÖZET

TÜRK VERGİ SİSTEMİNDE MENKUL KIYMETLERİN VERGİLENDİRİLMESİ DEVLET TAHVİLİ VE HAZİNE BONOSU ÖRNEĞİ

Doğan, Canan
Yüksek Lisans Tezi, Maliye ABD
Tez Yöneticisi : Doç. Dr. Abdülkadir IŞIK

Haziran 2008, 129 Sayfa

Bu çalışmanın amacı menkul kıymetlerin vergilendirilmesi ile ilgili temel kavramların açıklanmasından sonra kamu kesimi borçlanma araçları olan Devlet Tahvili ve Hazine Bonolarının faiz gelirlerinin ve alım satım kazançlarının vergilendirilmesi esaslarını ortaya koymaktır.

Türk Vergi Sistemi'nde menkul kıymetlerin vergilendirilmesine ilişkin usul ve esaslar günümüze kadar gelen süreçte önemli değişikliklere uğramıştır. Son olarak 2004 yılında kabul edilen 5281 Sayılı Kanunla Gelir Vergisi Kanunu'na eklenen Geçici 67. madde hükmü ile 2006 yılı başından itibaren geçerli olmak üzere menkul kıymetlerin vergilendirilmesinde radikal değişiklikler yapılmış; çeşitli finansal araçlardan elde edilen getirilerin aynı oranda ve kaynakta vergilenmesi ve ticari faaliyetlere dahil olmayan gelirler için kaynakta yapılan vergilemenin nihai vergileme olması esası benimsenmiştir.

Bu çalışmada süreç içinde değişiklik göstermiş olan Devlet tahvili ve Hazine bonolarının vergilendirilme esasları 2001 öncesi, 2001- 2005 ile 2006-2015 yılları arasında olmak üzere üç farklı dönemde incelenecektir.

Anahtar Sözcükler: Menkul kıymetler, vergileme esasları, devlet tahvili, hazine bonosu

ABSTRACT**TAXATION OF STOCKS AND SHARES IN TURKISH TAX SYSTEM
THE SAMPLE OF GOVERNMENT AND TREASURY BONDS**

Doğan, Canan

M. Sc. Thesis in Public Finance

Supervisor: Associated Prof. Dr. Abdulkadir Işık

June 2008, 129 Pages

The goal of this study is to introduce the principal cause of taxing the interest income and purchase sale gainings of government and treasury bonds which are the instruments of public sector borrowing after making a brief explanation about basic concepts of taxing stocks and shares.

The procedures and bases of taxing stocks and shares of Turkish Tax System has undergone a significant change till today. Finally radical changes were made in taxing stocks and shares that was to be valid from the beginning of 2006 by means of temporary provisions No 67 that was amended to income tax act by Law No 5281 settled in 2004; taxing returns achieved from various financial instruments in the same rate and same source and for the returns out of commercial activities, it was accepted that taxing in source should be conclusive taxation.

In this study, the principles of taxing the government and treasury bonds-which have shown arrangements during the process will be analysed in three different periods these are; before 2001, from 2001 to 2005 and from 2006 to 2015.

Keywords : Stocks and shares, principle of taxation, government bonds, treasury bonds.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	vi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

MENKUL KIYMETLERİN VERGİLENDİRİLMESİ İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

1.1. GELİR KAVRAMI.....	3
1.1.1. İktisadi Gelir Kavramı.....	4
1.1.1.1. Kaynak teorisi (Dar anlamda gelir).....	4
1.1.1.2. Safi artış teorisi (Geniş anlamda gelir).....	5
1.1.2. Mali Gelir Kavramı.....	7
1.2. İRAT VE KAZANÇ KAVRAMLARI.....	8
1.2.1. İrat Kavramının Tanımı.....	8
1.2.2. Kazanç Kavramının Tanımı.....	9
1.3. MENKUL SERMAYE KAVRAMI.....	9
1.3.1. Menkul Sermaye İradı.....	10
1.3.2. Menkul Sermaye Kazançları.....	11
1.4. SERMAYE KAZANÇLARININ VERGİLENDİRİLMESİ SİSTEMLERİ.....	12
1.4.1. Gelir Vergisi Kapsamında Vergilendirme.....	12
1.4.2. Süreye Bağlı Olarak Vergilendirme.....	12
1.4.3. Süreye Bağlı Olarak Vergi Dışı Bırakma.....	13
1.4.4. Gelir Kapsamı Dışında Vergilendirme.....	13
1.4.5. Sermaye Kazançlarının Vergilendirilmesine İlişkin Görüşler.....	14
1.4.5.1. Sermaye kazançlarının vergilendirilmesine karşı görüşler.....	14
1.4.5.1.1. Kilitlenme etkisi.....	15
1.4.5.1.2. Fiyatlar genel seviyesinin sermaye kazançları üzerine etkisi.....	16
1.4.5.1.3. Piyasa faiz hadlerinin sermaye kazançları üzerine etkisi.....	16
1.4.5.2. Sermaye kazançlarının vergilendirilmesine taraf görüşler.....	17
1.5. MENKUL KIYMET KAVRAMI.....	18
1.5.1. Türk Ticaret Kanunu'na Göre Menkul Kıymetler.....	19
1.5.2. Sermaye Piyasası Kanunu'na Göre Menkul Kıymetler.....	19
1.5.3. Gelir Vergisi Kanunu'na Göre Menkul Kıymetler.....	20

İKİNCİ BÖLÜM

MENKUL KIYMET TÜRLERİ

2.1. HİSSE SENETLERİ.....	24
2.1.1. Hisse Senedi Türleri.....	26
2.1.1.1. Nama ve hamiline yazılı hisse senetleri.....	26
2.1.1.2. Adi ve imtiyazlı hisse senetleri.....	27
2.1.1.3. Kurucu ve intifa hisse senetleri.....	28
2.1.1.4. Primli ve primsiz hisse senetleri.....	28
2.1.1.5. Bedelli ve bedelsiz hisse senetleri.....	29
2.1.1.6. Nakdi ve aynı sermaye karşılığı hisse senetleri.....	30
2.2. HİSSE SENEDİ TÜREVLERİ.....	30

2.2.1. Kar ve Zarar Ortaklığı Belgeleri.....	30
2.2.2. Katılma İntifa Senetleri.....	31
2.2.3. Oydan Yoksun Hisse Senetleri.....	32
2.3. TAHVİLLER.....	34
2.3.1.Tahvil Türleri.....	38
2.3.1.1. Devlet tahvilleri ve özel sektör tahvilleri.....	38
2.3.1.2. Primli tahviller ve başabaş tahviller.....	39
2.3.1.3. İkramiyeli tahviller.....	39
2.3.1.4. Nama ve hamiline yazılı tahviller.....	39
2.3.1.5. Paraya çevrilme kolaylığı olan tahviller.....	40
2.3.1.6. Garantili ve garantisiz tahviller.....	40
2.3.1.7. Sabit ve değişken faizli tahviller.....	40
2.3.1.8. İndeksli tahviller.....	41
2.4. TAHVİL TÜREVLERİ.....	41
2.4.1. Kara İştirakli Tahviller.....	41
2.4.2. Hisse Senediyle Değiştirilebilir Tahviller.....	43
2.5. İPOTEKLİ BORÇ SENETLERİ.....	45
2.6. GELİR ORTAKLIĞI SENETLERİ.....	46
2.7. BANKA BONOLARI VE BANKA GARANTİLİ BONOLAR.....	48
2.8. FİNANSMAN BONOLARI.....	50
2.9. HAZİNE BONOLARI.....	52
2.10. EUROBOND.....	54
2.11. VARLIĞA DAYALI MENKUL KIYMETLER.....	55
2.12. GAYRI MENKUL SERTİFİKALARI.....	57
2.13. YATIRIM FONU KATILMA BELGELERİ.....	58
2.14. YATIRIM ORTAKLIKLARI HİSSE SENETLERİ.....	63
2.15. REPO.....	66

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MENKUL KIYMETLERİN VERGİLENDİRME ESASLARI

DEVLET TAHVİLİ VE HAZİNE BONOSU UYGULAMASI

3.1. 2001 ÖNCESİ DÖNEMDE DEVLET TAHVİLİ VE HAZİNE BONOSU	
GELİRLERİNİN VERGİLENDİRİLME ESASI	70
3.1.1. Devlet Tahvili ve Hazine Bonosu Faiz Gelirlerinin Vergilendirilmesi.....	70
3.1.1.1. Tam mükellef gerçek ve tüzel kişilerin vergilendirilmesi.....	71
3.1.1.2. Dar mükellef gerçek ve tüzel kişilerin vergilendirilmesi.....	75
3.1.2. Devlet Tahvili ve Hazine Bonolarının Elden Çıkarılmasından Sağlanan	
Kazançların Vergilendirilmesi.....	77
3.1.2.1. Tam mükellef gerçek ve tüzel kişilerin vergilendirilmesi.....	77
3.1.2.2. Dar mükellef gerçek ve tüzel kişilerin vergilendirilmesi.....	80
3.2. 2001-2005 YILLARI ARASINDAKİ DÖNEMDE DEVLET TAHVİLİ VE	
HAZİNE BONOSU GELİRLERİNİN VERGİLENDİRİLME ESASLARI.....	82
3.2.1. Devlet Tahvili ve Hazine Bonosu Faiz Gelirlerinin Vergilendirilmesi.....	82
3.2.1.1. Tam mükellef gerçek ve tüzel kişilerin vergilendirilmesi.....	82
3.2.1.2. Dar mükellef gerçek ve tüzel kişilerin vergilendirilmesi.....	87
3.2.2. Devlet Tahvili ve Hazine Bonolarının Elden Çıkarılmasından Sağlanan	
Kazançların Vergilendirilmesi.....	88
3.2.2.1. Tam mükellef gerçek ve tüzel kişilerin vergilendirilmesi.....	89
3.2.2.2. Dar mükellef gerçek ve tüzel kişilerin vergilendirilmesi.....	92

3.3. 2006-2015 YILLARI ARASINDAKİ DÖNEMDE DEVLET TAHVİLİ VE HAZİNE BONOSU GELİRLERİNİN VERGİLENDİRİLME ESASLARI.....	93
3.3.1. 26.07.2001 Tarihinden Önce İhraç Edilen Devlet Tahvili ve Hazine Bonolarından Elde Edilen Gelirlerin Vergilendirilmesi.....	96
3.3.1.1. Devlet tahvili ve hazine bonusu faiz gelirlerinin vergilendirilmesi.....	96
3.3.1.1.1. Tam mükellef gerçek ve tüzel kişilerin vergilendirilmesi.....	97
3.3.1.1.2. Dar mükellef gerçek ve tüzel kişilerin vergilendirilmesi.....	100
3.3.1.2. Devlet tahvili ve hazine bonolarının elden çıkarılmasından sağlanan kazançların vergilendirilmesi.....	102
3.3.1.2.1. Tam mükellef gerçek ve tüzel kişilerin vergilendirilmesi.....	102
3.3.1.2.2. Dar mükellef gerçek ve tüzel kişilerin vergilendirilmesi.....	104
3.3.2. 26.07.2001-31.12.2005 Tarihleri Arasında İhraç Edilen Devlet Tahvili ve Hazine Bonolarından Elde Edilen Gelirlerin Vergilendirilmesi.....	106
3.3.2.1. Devlet tahvili ve hazine bonusu faiz gelirlerinin vergilendirilmesi.....	106
3.3.2.1.1. Tam mükellef gerçek ve tüzel kişilerin vergilendirilmesi.....	106
3.3.2.1.2. Dar mükellef gerçek ve tüzel kişilerin vergilendirilmesi.....	108
3.3.2.2. Devlet tahvili ve hazine bonolarının elden çıkarılmasından sağlanan kazançların vergilendirilmesi.....	109
3.3.2.2.1. Tam mükellef gerçek ve tüzel kişilerin vergilendirilmesi.....	109
3.3.2.2.2. Dar mükellef gerçek ve tüzel kişilerin vergilendirilmesi.....	111
3.3.3. 01.01.2006 Tarihinden Sonra İhraç Edilen Devlet Tahvili ve Hazine Bonolarından Elde Edilen Gelirlerin Vergilendirilmesi.....	112
3.3.3.1. Devlet tahvili ve hazine bonusu faiz gelirlerinin vergilendirilmesi.....	112
3.3.3.1.1. Tam mükellef gerçek ve tüzel kişilerin vergilendirilmesi.....	112
3.3.3.1.2. Dar mükellef gerçek ve tüzel kişilerin vergilendirilmesi.....	114
3.3.3.2. Devlet tahvili ve hazine bonolarının elden çıkarılmasından sağlanan kazançların vergilendirilmesi.....	117
3.3.3.2.1. Tam mükellef gerçek ve tüzel kişilerin vergilendirilmesi.....	117
3.3.3.2.2. Dar mükellef gerçek ve tüzel kişilerin vergilendirilmesi.....	119
SONUÇ.....	121
KAYNAKLAR	125
ÖZGEÇMİŞ.....	129

SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AO	Anonim Ortaklık
BKK	Bakanlar Kurulu Kararı
GMYO	Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı
GMYP	Gayrimenkul Yatırım Fonu
GVGT	Gelir Vergisi Genel Tebliği
GVK	Gelir Vergisi Kanunu
HSDT	Hisse Senedi ile Değişirilebilir Tahvil
İMKB	İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
İBS	İpotekli Borç Senedi
KİS	Katılım İntifa Senedi
KİT	Kamu İktisadi Teşekkülü
KİT	Kara İştirakli Tahvil
KVK	Kurumlar Vergisi Kanunu
OYHS	Oydan Yoksun Hisse senedi
RG	Resmi Gazete
SPK	Sermaye Piyasası Kanunu
TCMB	Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TEFE	Toptan Eşya Fiyat Endeksi
TOKİ	Toplu Konut İdaresi
TTK	Türk Ticaret Kanunu
VDMK	Varlığa Dayalı Menkul Kıymet
VUK	Vergi Usul Kanunu

GİRİŞ

Sermaye piyasaları uzun vadeli yatırım alanıdır. Bu alana yatırım yapanlar daha yüksek gelir beklentisi ile daha yüksek risk üstlenmiş olurlar. Yatırımcılar yatırım kararları alırken belirli koşulların mevcut olup olmadığına bakarlar. Bunlar, yasal düzenlemelerle sağlanmış hakların geriye götürülmeyeceği, kurumsal yönetim ilkelerine uyulacağı, hükümetlerce uygulanan temel ekonomik politikalarda devamlılığın ve istikrarın sağlanacağı gibi evrensel kabul görmüş hususlardır.

Sermaye piyasasında fonların el değiştirmesini sağlayan kıymetli evrak niteliğindeki kağıtlara sermaye piyasası araçları, bunlardan bazı özellikler taşıyanlarına da menkul kıymetler denmektedir. Yatırımcılar sahip oldukları menkul kıymetlerden ve diğer sermaye piyasası araçlarından menkul sermaye iradı ve değer artış kazancı olmak üzere iki tür gelir elde ederler.

Bilindiği üzere, gelişmekte olan ülkelerin ortak sorunu yatırımların finansmanı için gerekli olan kaynağın sağlanmasında karşılaşılan güçlüklerdir. Ekonomik kalkınma için ihtiyaç duyulan bu fonların esas kaynağı ulusal tasarruflardır. Uygun koşulların sağlanması halinde dışarıdan sağlanacak ilave fonlar, kalkınmanın hızlandırılması açısından önemlidir.

Bir ülkedeki toplam tasarruflar özel kesim ve kamu kesimi tarafından finansman ihtiyaçlarını karşılamak için çıkartılan borçlanma araçlarına aktarılırlar. Devletin finansman ihtiyacını karşılamak amacıyla, kamu kesimi tarafından ihraç edilen Devlet tahvili ve Hazine bonoları önemli iç borçlanma senetlerindedir.

Çalışmanın ilk bölümünde, menkul kıymetlerin vergilendirilmesine ilişkin temel kavramlar ele alınmıştır. Bu kapsamda, iktisat literatüründe yer alan gelir kavramları, menkul sermaye irat ve kazançları, sermaye kazançlarının vergilendirilme sistemleri geniş bir şekilde irdelenmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, sermaye piyasasında kullanılan hisse senetleri, tahviller, tahvil türevleri, hazine bonoları, yatırım fonları, eurobond ve repo gibi menkul

kıymet türlerinin temel nitelikleri ve tanımlamaları, işleyişleri hakkında detaylı bilgiler yer almaktadır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise Devlet tahvili ve Hazine bonolarından elde edilen gelirlerin vergilendirilmesine ilişkin usul ve esaslar kanunlar çerçevesinde, 2001 öncesi, 2001-2005 ve 2006-2015 yılları arasında olmak üzere üç farklı dönemde ele alınmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

MENKUL KIYMETLERİN VERGİLENDİRİLMESİ İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

Serbest piyasa ekonomilerinde ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilmesi sermaye birikiminin artırılmasına bağlıdır. Sermaye birikiminin artırılması için gerekli olan tasarrufların yatırımlara dönüşmesi amacına hizmet eden en önemli organizasyon ise sermaye piyasalarıdır. Ülkeler arasındaki ekonomik ve sosyal ilişkilerin giderek arttığı günümüzde, küresel finans hareketleri de ivme kazanmıştır. Menkul kıymet niteliğindeki tasarruflar sermaye gelirleri içinde en akışkan niteliğe sahip gelir türü olduğu için vergi uygulamalarındaki farklılıklara karşı en duyarlı grubu oluşturmaktadır. Sermaye hareketlerinin serbestleşmesiyle birlikte menkul kıymet gelirlerine ilişkin vergisel düzenlemeler önem kazanmıştır.

Menkul kıymetlerin vergilendirilmesine ilişkin konunun anlaşılabilmesi için bu bölümde, söz konusu gelir türünün mahiyeti, gelir kavramı içindeki yeri ve vergilendirilmesine ilişkin teorik kavramlar ele alınacak ve bu bağlamda gelir kavramı geniş bir şekilde irdelenecektir.

1.1. GELİR KAVRAMI

Günümüzde gelir, iktisadi refah anlamında iktidarın, genellikle en iyi ölçüsü olarak kabul edilmektedir. Geniş anlamda gelir deyimini belirli bir zaman süresi içinde bir kişinin elde ettiği iktisadi kazanç olarak tarif edilebilir. Fakat vergi sisteminin arzu edilen hedefleri gerçekleştirebilmesi için verginin kapsamının kesin olarak tayinine temel olacak, daha belirli bir gelir tanımına ihtiyaç vardır (Due, 1963 : 134).

Menkul kıymet gelirlerinden özellikle sermaye kazançlarının vergilendirilmesi esaslarına ilişkin tartışmalar bizi gelir kavramına ve çeşitli gelir kuramlarına götürmektedir. Geçmişten günümüze olan gelişimine baktığımızda bir kısım iktisatçılar

geliri dar anlamda tanımlarken, diğer bazı iktisatçılar kapsamlı bir gelir tanımını benimsemişlerdir.

1.1.1.İktisadi Gelir Kavramı

Gelir, üretim faktörlerinin üretim sürecine katılması sonucunda elde edilen değerler akımıdır. İktisadi anlamda gelir, bir kimsenin belli bir devre başında ve sonunda aynı zenginlikte kalmak koşuluyla tüketebileceği mal ve hizmetlerin toplamıdır. İktisadi bakımdan gelir kişiseldir ve objektiftir; gerçek bir tasarruf yeteneğine bağlıdır. Henry Simons'a göre gelir "Kişinin yıl içinde yaptığı tüketim harcamaları = net varlığında meydana gelen değişimdir" (Nemli, 1990 : 149).

Gelir iktisadi bir kavramdır. Bu nedenle, iktisatta değişik açılardan çeşitli yönleriyle incelenmiştir. Nominal gelir- reel gelir; net gelir- brüt gelir gibi. Ancak gelir vergisinin yanı sıra matrahını da oluşturan gelirin vergi hukuku ve vergi tekniği açısından ayrıca tanımlanması gerekir (Nadaroğlu, 1992 : 351).

Literatürde gelir kavramı, devamlılık unsuru dikkate alınmak suretiyle iki görüş çerçevesinde irdelenmektedir. Bunlardan ilki "akım gelir" ya da "sürekli gelir" görüşünü savunan kaynak teorisi, ikincisi ise geliri geniş anlamda tanımlayan safi artış teorisidir.

1.1.1.1.Kaynak teorisi (Dar anlamda gelir)

Kaynak teorisi, ilk olarak Alman iktisatçılardan Von Herman tarafından ileri sürülmüştür. Bu teori, daha sonraları Alman Vergi Hukukçusu Fuisting ve bazı eleştirileri olmakla birlikte Adolph Wagner tarafından desteklenmiştir (Ortaç, 1999 : 107).

Kaynak teorisine göre gelir, üretim faktörlerinin üretim sürecine katılmaları sonucu elde ettikleri düzenli ayni ve nakdi gelirleri ifade etmektedir. Üretim faaliyetine emeğini sunanlar ücret, toprak ve doğal kaynaklarını sunanlar rant, sermayesini sunanlar faiz ve teşebbüsünü sunanlar kar sağlarlar (Bulutoğlu, 1998 : 488).

Kaynak teorisi uyarınca elde edilen değer, ortaya çıkan yeni alım gücünün gelir sayılabilmesi için bunun belli bir kaynaktan üretim faaliyeti sonucu sürekli olarak doğması gerekmektedir (Öncel ve Kumrulu, 1997 : 241). Kaynağın kendi değerinde

meydana gelen artışlar ile üretim fonksiyonuna bağlı olmaksızın elde edilen değerler ve varlıklar (piyango ve ikramiye gibi) gelir kavramına dahil edilmemektedir. Başka bir deyişle ücret, faiz, kira ve kar dışında kalan ve arızı olarak elde edilen gelirlerle, sermaye değerindeki artışlar gelir tanımının dışında kalmaktadır.

Kaynak teorisinin gelir kavramına yaklaşımı Adolph Wagner ve Fritz Neumark tarafından eleştirilmiştir. Wagner tanımdaki "kaynak" kavramını sınırlı bulurken, Neumark kaynak teorisinin sadece belli kaynaklardan elde edilen sürekli gelirleri ifade ettiğini, oysa vergilendirilecek gelirin düzensiz bile olsa, kaynağın belli olacağını ve bu kaynağın karakteristik özelliğini taşıyacağını ifade etmiştir. Neumark bu yaklaşımıyla, kaynak teorisine genişletici bir yaklaşım getirmiştir (Ortaç, 1999 : 107).

"Akım gelir" kavramı sermayenin kutsallık kazanarak ön plana çıktığı 19. yüzyılda, iktisatçıların ısrarla savundukları tek gelir anlayışı niteliğini taşımaktadır. Söz konusu dönemde "akım gelir" kavramına olan bu ilginin nedenini kısmen geniş kapsamlı gelir tanımlamasının vergi uygulamalarında çıkaracağı zorluğa, kısmen de sermaye değerindeki artışları da içeren geniş kapsamlı bir anlayışın, kapitalist sistemin temelini teşkil eden sermaye birikimine darbe vuracağı endişesine bağlamak mümkündür (Uluatam, 1999 : 332).

1.1.1.2.Safi artış teorisi (Geniş anlamda gelir)

İktisadi gelir kavramını açıklayan bir diğer kuram olan safi artış teorisi ilk defa 1891 yılında Alman iktisatçı George Von Schanz tarafından ifade edilmiştir.

Bu kurama göre, servette safi bir artışa yol açan her türlü kazanç ve irat gelir olarak kabul edilmektedir (Nadaroğlu, 1992 : 352). Buna göre gelir, bir kişinin belli bir dönemde tüketime ayırdığı değerler ile söz konusu dönemin başı ve sonu arasında servetinde meydana gelen net artışın değeridir (Nadaroğlu, 1992 : 352).

Safi artış teorisinde, kaynak teorisinin aksine düzenlilik ve süreklilik göstermeyen iktisadi değerler de gelirin konusuna girmekte; gelir, kaynak teorisine nazaran daha geniş kavranmaktadır. Buna göre haksız kazançlar karşılıksız zenginleşmeler, üretime faktör arz etmeksizin elde edilen değerler (transferler) ve sermayenin kendi değerinde meydana gelen artışlar gelir sayılmaktadır (Aksoy, 1999 : 146).

Geniş kapsamlı gelir tanımı, bu tanımın kullanımını savunan yirminci yüzyılın başlarında yaşamış iki iktisatçının adını alarak, Haig-Simons gelir kavramı olarak da anılmaktadır. Haig-Simons gelir tanımına göre hangi kaynaktan ne şekilde elde edilirse edilsin bireylerin belli bir dönemde yaptıkları tüketimleri ile aynı dönemde refahlarında meydana gelen artışın toplamı, kişilerin o dönemde elde ettikleri geliri verecektir (Stiglitz, 1994 : 623).

Bütün bu açıklamaların sonucunda safi artış teorisi değerlendirildiğinde toplam vergilendirilebilir gelirin; vergilendirme döneminde para ve mal olarak elde edilen değerler, kişi tarafından yapılan tüketim harcamalarının ve öz tüketimin gerçek pazar değeri ve son olarak vergilendirme döneminde mevcutlarda bulunan varlıkların değerindeki artışlar olmak üzere üç unsurdan oluştuğunu söyleyebiliriz (Ortaç, 1999 : 108).

Safi artış teorisinin vergilemede adalet ilkesini kaynak teorisine göre daha iyi sağladığı düşünülmektedir. Bu düşüncenin altında yatan neden, safi artış teorisinde kaynak teorisinin aksine ödeme gücünde artış yaratan servet değerindeki artışların, düzenli ve sürekli olmayan kazançların ve öz tüketimin, gelir vergisi kapsamında artan oranlı gelir vergisine tabi tutulmasıdır. Kaynak teorisinde ise söz konusu kazançlar, ödeme gücünde bir artışa neden olmasına rağmen vergi dışı bırakılmaktadır. Buna göre örneğin, emekten sermayeden veya her ikisinin belli oranda bileşiminden ve üretim yapılarak elde edilen gelirden, vergi sisteminin belirlediği esaslara göre vergi ödeme gücü vardır gerekçesiyle vergi alınırken, aynı miktar geliri üretim fonksiyonu dışından elde eden, aynı özellikleri taşıyan başka bir kişi vergilendirilmeyecektir. Safi artış teorisine ait gelir kavramının toplumsal adalete daha uygun görülmesinin yanı sıra, bu gelir kavramına dayalı gelir vergisinin çeşitli iktisadi faaliyetler arasında, bazılarını vergi dışı tutmak gibi bir ayırım yapmayacağı, dolayısıyla iktisadi kararları fazla değiştirmeyeceği düşünülmektedir (Uluatam, 1999 : 332).

Safi artış teorisi ilk bakışta vergi adaletine daha uygun gibi görünse de vergi tekniği açısından, bu teoriye göre tanımlanan geliri, uygulamada kavramak ve saptamak çok zordur. Kişiler tarafından gerçekleştirilen tüketim miktarının ve değerinin belirlenmesindeki güçlükler, kişinin ürettiği maldan öz tüketiminin söz konusu olduğu durumlarda, öz tüketimin pazar değerinin bulunmasındaki güçlükler teorisinin

uygulanabilirliğini de güçleştirmektedir. Bir diğer güçlük ise gerçekleşmemiş sermaye kazançlarıdır (bir varlığın değerindeki artış). Vergileme tahakkuk esasına değil tahsil esasına dayanır. Sermaye aktiflerinin değerinde meydana gelen artış, aktifler için her sene yapılacak değerlendirmelere göre değil, ancak aktif satılıp değerindeki artış sahibinin eline bir para akımı olarak geçtiği zaman vergilendirilir. Ayrıca varlıkların değerinde meydana gelen artışların objektif kriterlere göre saptanması çok güçtür; hatta imkansızdır. Bu konuda tam bir eşitliğin sağlanamaması durumunda nispi olarak haksızlıklar ortaya çıkacaktır (Due, 1967 : 135, Nadaroğlu, 1992 : 352, Stiglitz, 1994 : 624).

1.1.2.Mali Gelir Kavramı

Gelir vergisinin konusunun yanı sıra matrahını da oluşturan gelirin, vergi hukuku ve vergi tekniği açısından da ayrıca tanımlanması gerekir. Çünkü iktisatta bilimsel kriterlere göre yapılmış gelir tanımlarının vergilemede de aynen kabulüne, uygulamadaki bazı güçlükler nedeniyle imkan yoktur. Bu nedenle gelir kavramı mali açıdan ayrıca inceleme konusu yapılmıştır.

Çağımızda iktisatçılar tarafından kabul edilen gelir kavramı klasik gelir kavramından daha geniştir ve sermayenin kendi değerindeki artışları ve karşılıksız zenginleşmeleri de (gelir aktarmaları, transferler) kapsamaktadır. Gelir vergisi kanunları ise başlangıçtan beri akım gelir (dar anlamda gelir) anlayışına dayanmışlardır. Klasik iktisat öğretiminde verilen gelir tanımı da böyleyken, zamanla sermayenin, doğal kaynakların değerlerindeki artışların da özellikle iktidar ilkesine dayandırılan bir vergilemede gelir sayılması gerektiği görüşü sınırlı bir şekilde de olsa vergi kanunlarına girmeyi başarmıştır (Bulutoğlu, 1981 : 489).

Yukarıda ayrıntılı olarak incelediğimiz gibi, safi artış teorisinin uygulanmasındaki güçlükler nedeniyle, ülkelerin tamamen safi artış teorisini benimsemiş gelir vergisi uygulamaları mümkün olmamıştır. Ancak safi artış teorisinin, vergi tabanını genişletme ve ödeme gücüne etki eden bütün iratları kapsayarak vergi adaletini sağlama gibi olumlu taraflarının bulunması kaynak teorisini benimseyen ülkelerin, gelir vergisi sisteminde safi artış teorisinin özelliklerini taşıyan hükümlere yer vermesine neden olmuştur. Böylece bir çok ülkenin gelir vergisi mevzuatında

genellikle, her iki teorinin bir dereceye kadar sentezi olan karma esastan hareket edilmiştir (Turhan, 1993 : 119).

İşte vergi kanunlarında, bu iki teoriyi birleştirmek suretiyle iktisadi anlamdaki gelir kavramından ayrı karma bir tanımlama yapılmaktadır ki, buna mali anlamda gelir denir. Vergi kanunlarında, vergiye tabi gelir tek tek belirtilmek suretiyle gelir kavramı, vergileme tekniği açısından daha anlaşılır bir hale getirilmiştir. Kısacası mali gelir kavramı, ekonomik gelir kavramına göre daha somut ve vergileme amacına yönelik bir kavramdır (Aksoy, 1998 : 324).

Türk Gelir Vergisi Kanunu'nda da yeknesak bir gelir anlayışı esas alınmamış, kaynak teorisine dayalı ancak safi artış teorisini de bünyesinde barındıran bir sistem benimsenmiştir (Şenyüz, 2005 : 5).

1.2. İRAT VE KAZANÇ KAVRAMLARI

1.2.1. İrat Kavramının Tanımı

İrat kelimesinin kökeni Arapça olup Türkçedeki tam karşılığı gelirdir. Türk dilinde sermaye, teşebbüs ve emeğin birleşimiyle elde edilen gelirler için daha çok kazanç kelimesi kullanılmaktadır. İrat ise sadece sermaye varlıklarından elde edilen gelirler için kullanılır.

Sermayenin üretim işlemlerinde kullanılmasından meydana gelen değere iktisat dilinde hasıla denir. Hasıla sermaye sahibi bakımından değil, sermayenin bağlı olduğu işletme veya teşebbüs bakımından meydana gelen değerdir. Başka bir deyişle, hasıla kişiye ilişkin değil, işletmeye ilişkin olarak kullanılan bir terimdir. Hasılanın, işletmede üretime katılan üretim faktörleri arasında, bunların üretime katılmaları derecelerinde dağıtılmasından, bu faktörlerden her birisinin geliri doğar. Bu bağlamda hasıladan emek faktörüne düşen paya ücret, sermayeye düşen paya faiz, müteşebbise düşen paya kazanç ve işletmede başkasına ait menkul veya gayrimenkul malların kiralık olarak kullanılmasından, bu malların sahibine ödenen paya, irat denir (Erginay, 1994 : 83-84).

Bir diğer tanımlamaya göre ise irat, daha önce kazanılmış gelirin bir menkul veya gayrimenkul değere yatırılarak işletilmesi sonucu elde edilen gelirdir (Örmeci, 1999 : 26).

1.2.2.Kazanç Kavramının Tanımı

Kazanç sırf emekten veya emek ve sermayenin birleşmesi ile yapılan faaliyetten doğan değerleri ifade eder (Erginay, 1971 : 129).

Kazanç bedeni ve fikri bir çalışmanın yani emeğin tek başına sağladığı ya da sermaye ile birleşmesinden doğan gelirleri, irat ise böyle bir çalışma gerektirmeyen menkul ve gayrimenkul mallar dolayısıyla elde edilen gelirleri ifade eder (Işık vd, 2005 : 135). Bir işyerinde, işverene bağlı kazanılan emeğin gelirine ücret, emeğin ve sermayenin birlikte sağlamış olduğu işletme karına da kazanç denir ve ticari kazanç olarak ifade edilir. Bağımsız emeğin sağlamış olduğu hizmet gelirine ise serbest meslek kazancı denir. Sermaye varlıklarından elde edilen gelire ise irat denir. Varlıkların kendi değerindeki artışın paraya çevrilmesi ile elde edilen değerlere kanunda kazanç denmektedir. Ancak daha kesin bir ifadeyle ve diğer gelir unsurlarıyla karıştırmamak için buna sermaye kazancı denmektedir (Bulutoğlu, 2004 : 73).

1.3. MENKUL SERMAYE KAVRAMI

Sermaye sahibinin, piyasadaki firmalara sunarak değerlendirdiği menkul sermaye, fiziki malları ve varlıkları değil, mali malları ve varlıkları, finansal yatırım sermayesini, akçeleşme araçlarını kapsayan bir terimdir. Bunlara menkul değerler de denir. Sermaye şirketlerinin payları, hisse senetleri, alacak ve borç senetleri, sigorta poliçeleri, tahviller, yabancı paralar, belli bir zaman dilimi içinde satın alma ve satma hakları para ile temsil edilen menkul varlıklardır (Bulutoğlu, 2004 : 66).

Üretimde kullanılan maddi mallar fiziksel yatırımdır, irat getiren bir yatırıma bağlanmış ve değeri nakitle ifade edilen senetler ise menkul değer, mali yatırımdır.

Kısaca menkul sermaye kavramı, her çeşit hisse senedi, tahviller, hazine bonoları gibi menkul değerleri ve senetli veya senetsiz her türlü alacakları, ayrıca bankalardaki mevduatı ifade eder.

Menkul sermaye araçları sahibine iki tür gelir sağlamaktadır. Birincisi faiz ve kar payı gibi dönemsel nitelikli getiriye ifade eden gelirler, ikincisi ise söz konusu menkul kıymetlerin değerlerinde meydana gelen artış neticesinde ortaya çıkan sermaye kazançlarıdır.

1.3.1. Menkul Sermaye İradı

Kişiler, iktisadi anlamda gelir yaratma eylemine katılmadıkları halde, bu eylemlere katılmış olan gerçek veya tüzel kişilere finansal kaynak sağlamak yoluyla gelir elde edebilirler. Söz konusu kişilerin sahip oldukları menkul sermayelerini bu suretle kullanmaları karşılığında elde ettikleri faiz ve temettü gelirlerine menkul sermaye iradı denir. Bu gibi durumlarda kişiler, bir işletme kurmaksızın, gerçek ve tüzel kişilere mali açıdan katkıda bulunmak, bir diğer deyişle sermaye ihtiyaçlarını karşılamak suretiyle menkul sermaye iradı elde ederler (Bulutoglu, 2004 : 66).

Gelir Vergisi Kanunu'nda ise menkul sermaye iradı şu şekilde tanımlanmıştır: Sahibinin ticari, zirai veya mesleki faaliyetleri dışında nakdi sermaye ve para ile temsil edilen değerlerden müteşekkil sermaye dolayısıyla elde ettiği kar payı, kira ve benzeri iratlar menkul sermaye iradıdır. Tanımdan da anlaşıldığı üzere ticari, zirai veya mesleki faaliyetlerinden dolayı sermaye olarak konulan değerlerden elde edilmiş kazanç menkul sermaye iradı değil ticari ve mesleki kazançtır. Buradaki sermaye kelimesi iktisadi açıdan da bu anlamı taşımaktadır. Fakat ticari faaliyetinde kullanmayıp başkasının kullanımına bırakılan değerler servet terimiyle ifade edilir ve bu şekilde elde edilen gelire ise irat denir (Erginay, 1986 : 197).

Menkul sermaye iradı niteliğindeki gelirlerde önemli olan nokta kişilerin kendi mal varlıklarına dahil olan sermayelerini kendileri dışında iktisadi faaliyette bulunan ve gelir yaratan gerçek ve tüzel kişi işletmelere yatırarak gelir elde etmeleridir. Bu süreç sonunda elde edilen gelir türü menkul sermaye iradı olarak adlandırılmaktadır. Sermaye sahibi kimseler bunları, iktisadi faaliyette bulunan gerçek ve tüzel kişi işletmelere ödünç vermek suretiyle karşılığında faiz geliri temin ederler ya da işletmelere ait hisse senetlerini almak suretiyle karşılığında kar payı elde ederler (Şenyüz, 2005 : 184).

Verginin doğması, yatırılmış olan menkul sermayenin bir irat (getiri) kazanmış olmasına bağlıdır. Menkul sermaye iradı olarak tanımlanan kar payı ve faiz gelirleri birbirinden farklı nitelikteki gelir türleridir. İktisadi kıymetlerin, bir sermaye şirketinin payı olarak işletilmesi neticesinde elde edilen gelir, kar payı veya temettüdür. Ödünç olarak verilen menkul sermayenin sağladığı irada ise faiz denmektedir. İktisadi açıdan iki gelir türü arasında farklar bulunmaktadır. Kar payında, pay sahibi olan ortak, işletmenin bütün rizikosunu üstlenir. Elde edilen gelir, yani kar payı rizikolu ve

değişkendir, şirketin karlılık oranına göre değişir. Buna karşılık iktisadi değerlerin ödünç olarak verilmesi durumunda işin karlılık derecesi, ödünç verenin gelirini etkilemez (Bulutoğlu, 2004 : 67).

Menkul sermaye iratlarının vergilendirilmesinde elde etme esas olup, elde edilmiş sayılabilmesi için iradın hukuken ve iktisaden kazanç sahibinin tasarrufuna girmesi gerekmektedir.

Menkul sermaye iradı diğer gelir unsurlarında olduğu gibi, safi tutarı üzerinden vergilendirilir. Ancak bu gelirler maddi mallardan elde edilmediği, finansal yatırım sermayesinden geldiği için, zaten safi olarak elde edilir. Bu yüzden indirilebilecek gider kalemleri oldukça sınırlıdır. Bunlar; iradı getiren menkul değerleri saklama, muhafaza etme giderleri, kar paylarını ve faizleri tahsil etme giderleridir. Yine menkul kıymetler ve bunların iratları için ödenen vergi, resim ve harçlar indirilebilir kalemlerdir (Bulutoğlu, 2004 : 73).

1.3.2.Menkul Sermaye Kazançları

Sermaye kazancı kavramı ülkelerin vergi sistemine göre farklılaşmasına rağmen genel kabul görmüş anlamda, bir kişinin ticarete girmeyen mal varlıklarının piyasa değerlerindeki artış olarak tanımlanabilir. Sermaye kaybı ise bu varlıkların piyasa değerindeki azalmalardır.

Bir diğer tanıma göre sermaye kazancı, ticari faaliyete bağlı olarak sağlanan ticari kar dışında, sahip olunan varlığın satış değerinde meydana gelen artışlardır. Bu durumda arazi, binalar, sermaye teçhizatı, hisse senetleri, borç senetleri ve buna benzer diğer şeylerin bedellerinin üzerinde satılabilmesi durumunda sermaye kazancı ortaya çıkar (Due; 1967 : 192). Sermayenin öz değerindeki artışlar olarak tanımlanan sermaye kazançları, tahakkuk ettiği zaman değil bunlar paraya çevrildiği zaman gelir vergisine tabi olmaktadır.

Sermaye kazancını diğer gelir unsurlarından ayıran özellik onun beklenmedik nitelikte olmasıdır. Yani bir kişinin, herhangi varlığında beklediği herhangi bir artış şekli gelir, beklenmedik bir artış ise sermaye kazancıdır (Bulutoğlu, 1962 : 105). Bu tür kazançlar kişinin bilgisine, sermayesine, risk üstlenebilme cesaretine, gayret ve

çalışmasına bağlı olmaksızın meydana gelen daha önceden tahmin edilemeyen kazançlardır.

İktisatçılar arasında sermaye kazançlarının gelir olup olmadığına dair tartışmalar günümüze kadar gelmiştir. Beklenmiş olsun ya da olmasın, bir kişinin varlığında meydana gelen bu tür artışlar, harcama iktidarındaki bir artışın da göstergesidir. Gelir ister tüketim artışı servet artışı, ister servet akımı olarak tanımlansın, sermaye kazançları salt genel fiyat artışının bir göstergesi olmadıkları sürece mantıklı olarak gelir unsurlarına dahildirler (Due, 1967 : 193).

1.4. SERMAYE KAZANÇLARININ VERGİLENDİRİLME SİSTEMLERİ

Sermaye kazançları farklı ülkelerde, çeşitli şekillerde vergilendirilmektedir. Sermaye kazançlarının vergilendirme yöntemlerini dört başlık altında toplamak mümkündür.

1.4.1. Gelir Vergisi Kapsamında Vergilendirme

Bu yöntemde, sermaye kazançları, paraya çevrilip çevrilmediklerine bakılmaksızın, elde edildikleri sene içerisinde vergilendirilirler. Geniş anlamda gelir tanımının en katı biçimde uygulandığı bu yöntem idari güçlükler nedeniyle uygulama bulamamıştır (Bulutoglu, 1962 : 118). Bu yüzden birçok ülke tarafından menkul sermaye değer artış kazançları, vergiyi doğurucu olay olarak paraya çevrilmedikleri sürece, bir diğer deyişle gerçekleşmedikleri sürece vergilendirilmemektedir.

1.4.2. Süreye Bağlı Olarak İndirimli Vergilendirme

Sermaye kazançlarının, paraya çevrilmedikçe vergilendirilmemelerini öngören, gerçekleşme esasına dayalı yöntemdir. Bu yöntemde sermaye kazançları, belli bir süre içinde paraya çevrildiği takdirde gelir vergisine tabi tutulmakta, bu süre sonunda paraya çevrildikleri takdirde daha düşük bir tarife ile vergilendirilmektedirler. Ancak şirket ya da kişinin ticari faaliyetine giren sermaye kazançları, süre sınırlaması uygulanmaksızın gelir veya kurumlar vergisine tabi olmaktadır (Bulutoglu, 1962 : 118).

Sermaye değer artışlarını kısa ve uzun vadeli olmak üzere ayırarak, kısa vadeli sermaye kazançlarını nominal gelir vergisi oranları, uzun vadeli ise daha düşük oranlar üzerinden vergilendirmektedir (Tükenmez, 1971: 14).

1.4.3. Süreye Bağlı Olarak Vergi Dışı Bırakma

Sermaye kazançlarının vergilendirilmesinde kullanılan bu yöntemde ise, yine menkul kıymetlerin elde tutulma süreleri dikkate alınarak, sermaye değer artış kazançlarının vergiye tabi tutulup tutulmayacağı belirlenmektedir. Fakat yine söz konusu kazançlar ticari faaliyet kapsamında elde edilmiş ise süre sınırlamasına tabi olmaksızın gelir veya kurumlar vergisine tabi olmaktadır (Bulutoğlu, 1962 : 118).

Bu yönteme göre menkul kıymetlerin, ülkelerin vergi mevzuatlarında belirtilen süreler içinde elden çıkarılmasından doğan kazançlar, kısa dönemli sermaye kazancı olarak kabul edilerek gelir vergisi kapsamında vergilendirilirken, belirtilen sürelerin bitiminden itibaren elden çıkarılan menkul kıymetlerden doğan kazançlar, uzun dönemli sermaye kazancı olarak kabul edilerek, vergi dışında bırakılmaktadır.

Türk Gelir Vergisi Kanunu'nun da kabul ettiği bu sistem, birçok ülkede de uygulama alanı bulmuştur.

1.4.4. Gelir Vergisi Kapsamı Dışında Vergilendirme

Sermaye kazançlarının vergilendirilmesi sistemleri içinde en liberal sistem olarak kabul edilmektedir. Bu yöntemde, kurum ve kişilerin ticari faaliyet konuları dışında kalan sermaye kazançları tümüyle gelir vergisi kapsamı dışında bırakılır. Bu yöntemde sermaye kazançları gelir vergisinin artan oranlı tarifesine tabi tutulmaz. Genellikle gelir vergisi dışında düz oranlı tarifeye göre vergilendirilir (Bulutoğlu, 1962 : 119).

Yukarıda bahsettiğimiz bu dört yöntem içinde “gelir vergisi kapsamında vergilendirme”, vergi adaleti açısından en uygun yöntem olarak görülürken; “sermaye kazançlarının gelir vergisi kapsamı dışında vergilendirilmesi” ise iktisadi büyüme ve sermaye birikimi amaçlarına en uygun sistem olarak görülmektedir (Bulutoğlu, 1962 : 119). Çünkü birinci yöntemde sermaye kazançları paraya çevrilsin ya da çevrilmesin kişinin harcama iktidarında artış yarattığı kabul edilerek vergilemeye gidilmektedir. Sermaye kazançlarının vergi dışında bırakılması ise sermaye birikiminin

hızlandırılması amacına hizmet edecektir. Ancak sermaye kazançlarının gelir vergisi kapsamı dışında tutulduğu bu sistem, kişileri normal gelirlerini sermaye kazancı şeklinde gizlemesi şeklinde bir davranışa iterek olumsuz sonuçlara da yol açabilir.

1.4.5. Sermaye Kazançlarının Vergilendirilmesine İlişkin Görüşler

Sermaye kazançlarının vergilendirilmesi konusunda iktisatçılar arasında görüş ayrılıkları vardır. Geçmişten günümüze iktisatçılar arasında sermaye kazançlarının, gelir olup olmadığı ve kişilerin reel gelirlerinde bir artışa yol açıp açmadığı konusunda tartışmalar var olagelmıştır.

Sermaye kazançları ücret, rant, faiz, kar gibi gelir unsurlarına geniş ölçüde benzeyen, sadece farklı kaynaktan sağlanan bir gelir şekli midir? Ki eğer böyle görülüyorsa, söz konusu kazançların, diğer kaynaklardan sağlanan gelir unsurlarına eklenerek artan oranlı tarifeye göre vergilendirilmesi gerekecektir. Eğer sermaye kazançları, normal gelirlere nazaran farklı nitelik ve karakterde ise vergi dışında bırakılması gerekecektir (Nemli, 1990 : 165).

Günümüzde bu konuda kabul edilen yaygın görüş, sermaye kazançlarının belli bir vergilendirme kapasitesine sahip olduğu, ancak taşıdıkları özellikler bakımından farklı bir vergi rejimine tabi olması gerektiği şeklindedir (Nemli, 1990 : 165).

1.4.5.1. Sermaye kazançlarının vergilendirilmesine karşı görüşler

Daha öncede ifade ettiğimiz gibi geçmişten günümüze birçok iktisatçı sermaye kazançlarının vergilendirilmesine karşı çıkmışlardır. Bu iktisatçılar, sermaye kazançlarını gelir olarak görmemekte ve bu görüşlerini sermaye kazançlarının sürekli ve düzenli elde edilmeyişi olarak göstermektedirler.

Sermaye kazançlarının vergilendirilmesine karşı çıkanlar, bu görüşlerini başta “kilitlenme” etkisi olmak üzere, fiyatlar genel seviyesinde veya faiz oranlarındaki değişikliklerin sermaye kazançlarının oluşumundaki etkilerine dayandırmaktadırlar (Due, 1967 : 200).

1.4.5.1.1. Kilitlenme etkisi

Sermaye kazançlarının vergilendirilmemesi gerektiğini savunan iktisatçılar, bu görüşlerinin nedeni olarak öncelikle kilitlenme etkisini öne sürmüşlerdir.

Sermaye kazançlarının gerçekleşme esasına göre vergilendirilmesinin ortaya çıkardığı bir sapma olarak görülen kilitlenme etkisi, verginin, kişileri sermaye değerinde artış meydana gelen hisse senetlerini satıp başka bir hisse senedine yatırmak yerine, elinde tutmaya teşvik etmesinden meydana gelir (Due, 1967 : 200).

Sermaye kazançları, gerçekleşme esasına göre vergilendiğinden, değeri artan bir menkul kıymeti elinde bulunduran kişi, kağıdı sattığı zaman elde edeceği sermaye kazancı üzerinden vergi ödeyeceği için, onu satmaya isteksiz olacaktır. Varlığı elinde tutmaya devam ettiği sürece vergiyi erteleyebilecektir. Dolayısıyla kişi sahibi olduğu menkul kıymetleri satmak yerine elinde tutacaktır. İşte menkul kıymetlerin değerinde meydana gelen artışların vergilendirilmesinin yarattığı bu etkiye kilitlenme etkisi denilmektedir (Stiglitz, 1994 : 662).

Kilitlenme etkisinin ekonomide iki zıt sonuç doğurduğu ileri sürülmektedir. Buna göre kilitlenme etkisi hisse senedi fiyatlarında meydana gelen dalgalanmaları artırabilir ve fonların yeni sahalara akmasını kısıtlayabilir. Hisse senedi fiyatlarının yükselmesi durumunda, yatırımcılar sahip oldukları senetleri ellerinde tutmayı tercih edeceklerdir. Bu durumda ise arz kısıtlanacak ve hisse senedi fiyatları, piyasa şartlarının gerektirdiğinden çok daha fazla yükselecektir. Sermaye kazançlarının vergilendirilmesi nedeniyle ortaya çıkan kilitlenme etkisi, yatırıma giden fonların akıcılığını kısıtlayacak, bunun neticesinde ülkelerin iktisadi gelişme hızı olumsuz olarak etkilenecektir (Due, 1967 : 200).

Kilitlenme etkisinin ekonomi üzerinde yarattığı etkiler, iktisatçılar arasında tartışmalara neden olmuştur. Yapılan bazı ampirik araştırmalar kilitlenme etkisinin öneminin abartıldığı, meydana gelebilecek böyle bir kilitlenmenin hisse senedi fiyatlarında ve sermaye akımında önemli bir rol oynamadığını ortaya koymuştur. Buna göre sermaye kazançları üzerindeki verginin tamamen kaldırılmasının, yatırımları teşvik edeceği kabul edilmekle birlikte, adaletsizliği ve vergiden kaçınma imkanlarını artıracığı için kabul edilemez görülmektedir (Due, 1967 : 201).

1.4.5.1.2 Fiyatlar genel seviyesinin sermaye kazançları üzerine etkisi

Menkul kıymetlerden elde edilen sermaye kazançlarının vergilendirilmesine karşı yapılan itirazların ikinci bir nedeni, sermaye değer artışlarının genellikle fiyatlar genel düzeyindeki artışlardan kaynaklandığı iddiasıdır.

Sermaye kazançları genellikle fiyatlar genel düzeyindeki artışların bir ürünü olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle sermaye kazançlarındaki artış izafidir; kişinin satın alma gücünde reel bir artışa neden olmaz (Nemli, 1990 : 170). Enflasyon kişinin nominal sermaye kazancını artırırken, reel sermaye kazancında bir değişiklik yaratmayacaktır. Vergi sistemleri, reel değil nominal getirileri vergilendirmektedir. Bu yüzden fiyatlar genel düzeyindeki artış nedeniyle, sermayesi üzerinden vergi öncesi pozitif reel getirisi olan kişiler, vergi sonrası negatif reel getiri ile karşılaşacaktır (Stiglitz, 1994 : 668).

Sermaye kazançlarının vergilendirilmesi görüşünü savunanlarca, fiyatlar genel düzeyindeki artışların sermaye kazançları üzerindeki etkisi, söz konusu kazançların vergi dışı bırakılması için yeterli bir neden değildir. Sermayede oluşan değer artışlarının çoğu kez fiyatlar genel düzeyindeki artışları yansıttığı doğru olmakla birlikte, bu durumu endeksleme ya da enflasyondan arındırma gibi vergi tekniğine ilişkin bir takım tedbirler vasıtasıyla gidermek mümkündür.

Bazı iktisatçılara göre, fiyatı artan hisse senetlerini ellerinde bulunduranlar ile fiyatı artmayan borç senetlerini ellerinde bulunduranlar arasında bir karşılaştırma yapıldığında, sermaye kazançlarının vergilendirilmesi ikisi arasındaki eşitliği artıracaktır. Çünkü, satın alma güçlerinde bir artış meydana gelmese dahi hisse senedi sahiplerinin durumu, borç senedi sahiplerine göre daha iyidir ve bu nedenle sermaye kazançlarının vergilendirilmesi makul görülebilir (Due, 1967 : 202).

1.4.5.1.3. Piyasa faiz hadlerinin sermaye kazançları üzerine etkisi

Sermaye kazançlarının vergilendirilmesine karşı çıkanlar tarafından öne sürülen bir diğer iddia, söz konusu kazançların, faiz hadlerindeki değişimler sonucu oluştuğudur.

Piyasada faiz hadlerinin düşmesi durumunda, mevcut borç senetlerinin piyasa fiyatı yükselir. Bu durumda elindeki tahvili satan kimse sermaye kazancı elde eder.

Ancak faiz hadlerindeki düşme sonucu meydana gelen bu kazançlar gerçek bir refah artışı sağlamaz (Due, 1967 : 203). Örneğin, 100 YTL itibari değerli ve her yıl % 5 faiz getiren bir tahvilin reel değeri, piyasa faiz haddi % 2,5'e düşünce 200 YTL' ye çıkar. Kişi bu durumda tahvilini paraya çevirirse, 100 YTL' lik bir sermaye kazancı sağlayacaktır. Ancak elde edilen sermaye kazancı refah düzeyindeki bir artışı temsil etmeyecektir. Çünkü kişi aynı faiz gelirini sağlayacak yeni bir tahvil satın almak isterse 200 YTL ödemek zorunda kalacaktır (Nemli, 1990 : 170).

Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta; faiz oranındaki düşme nedeniyle ortaya çıkan değer artışlarının, kısmen gerçek kısmen itibari olmasıdır. Sermaye değerindeki artış, sermaye malları üzerindeki satın alma gücünü artırmasa bile tüketim malları üzerindeki satın alma gücünü artırmıştır. Bu nedenle ortaya çıkan sermaye artışı tamamen değil kısmen itibaridir (Bulutoğlu, 1962: 110).

1.4.5.2. Sermaye kazançlarının vergilendirilmesine taraf görüşler

Menkul kıymetlerden elde edilen sermaye kazançlarının da diğer gelir unsurları gibi gelir vergisi kapsamında vergilendirilmesi gerektiğini savunan iktisatçılara göre, sermaye kazançlarının gelir olmadığı fikrini kabul etmek mümkün değildir. Bu görüşü savunanlarca sermaye kazançlarının, diğer gelir unsurlarının birçoğunda olmayan bazı özellikleri olduğu kabul edilmektedir. Şöyle ki; söz konusu kazançlar devamlı ve sürekli değildirler, vergi mükellefi var olan kazancı paraya çevireceği zamanı seçmekte serbesttir. Fakat bu nedenlerden hiçbiri sermaye kazançlarının gelir kapsamına dahil olmadığına bir göstergesi olamaz (Due, 1967 : 194). Sermaye kazançları, diğer gelir unsurları gibi kişilerin harcama iktidarının önemli bir göstergesidir. Kişiler sermaye kazancı şeklinde sahip oldukları potansiyeli her an realize ederek yaşam düzeylerinde refahlık ve değişiklik yaratabilecektir (Nemli, 1990 : 167).

Sermaye kazançlarının vergilendirilmesi taraf görüşlere göre, sermaye kazançlarının vergilendirilmemesi durumunda, söz konusu kazanç sahipleri, diğer gelir unsuru sahipleri aleyhine kayırlmış olur. Ticari ve sınai faaliyetlerden elde edilen gelirler ile emek gelirleri ve diğer gelir unsurları artan oranlı tarifeye göre vergilendirilirken, sermaye kazançlarının ayrıcalıklı bir rejime tabi olması ödeme gücüne göre vergileme ilkelerine ters düşmektedir (Due, 1967 : 193). Ayrıca sermaye kazançlarının daha çok yüksek gelir gruplarınca elde edilmesi, söz konusu kazançların

düşük oranda vergilendirilmesi ya da tamamıyla gelir vergisi dışında tutulması durumunda, bu kişilerin kamu harcamalarının finansmanına ödeme güçlerine uygun bir şekilde katılmalarını önleyecek ve vergi adaletini zedeleyecektir (Nemli, 1990 : 176).

Sermaye kazançlarının tamamen vergi dışı bırakılmasını, iktisadi etkileri açısından savunmak da güçtür; sermaye kazançları üzerine konulan vergi, firmaların genişlemesi için gerekli sermaye miktarını azaltsa da, sonuçta ticari ve sanayi kazançları üzerine konulan vergiler de aynı etkiyi yaratacaktır (Due, 1967: 194). Yine sermaye kazançlarının vergilendirilmesine taraf olan iktisatçılara göre, karşıt görüş sahiplerince öne sürülen kilitlenme etkisi ile fiyatlar genel düzeyindeki artışların ve piyasa faiz hadlerindeki değişmelerin sermaye kazançları üzerindeki etkileri de iddia edildiği kadar önemli değildir.

1.5. MENKUL KIYMET KAVRAMI

Türkiye’de menkul kıymet hareketleri 19. yüzyılda, Osmanlı İmparatorluğu döneminde başlamıştır. Avrupa’da yaşanan sanayi devrimi sonrası ortaya çıkan büyük anonim şirketlerin halka açılmasıyla birlikte, Türkiye’de yaşayan yabancı tacirler ve azınlıklar tarafından bu şirketlerin hisse senedi ve tahvillerinin ticareti yapılmaya başlanmıştır (Karslı, 1989 : 36). Görüldüğü gibi bu dönemde, bugünkü anlamda bir menkul kıymet kavramı söz konusu olamayıp, sadece hisse senedi ve tahvillerin alım satımı yapılmıştır.

Menkul kıymet kavramı hukuk literatürümüze ilk kez, 1929 yılında çıkarılan 1447 Sayılı “Menkul Kıymetler ve Kambiyo Borsaları Kanunu” ile girmiştir.

Sermaye piyasasında fonların el değiştirmesini sağlayan kıymetli evrak niteliğindeki kağıtlara sermaye piyasası araçları, bunlardan bazı özellikler taşıyanlarına da menkul kıymetler denmektedir.

Menkul kıymetler: kamu tüzel kişileri ya da anonim şirketler tarafından alacak veya ortaklık haklarını temsil etmek üzere, nakit veya ayın karşılığında, belli şekil şartlarını haiz olarak, standart meblağ ve standart tipte, çok sayıda ve orta ve uzun vadeli olarak seri halinde ihraç edilen, devamlılık arz eden, dönemsel gelir sağlayan ve piyasada tedavül eden hukuken kıymetli evrak hükmündeki belgelerdir (Karslı, 1989 : 277).

1.5.1. Türk Ticaret Kanunu'na Göre Menkul Kıymetler

Türk Ticaret Kanunu'nda hisse senedi ve tahvillere ilişkin hükümler ayrıntılı bir şekilde yer almasına rağmen, menkul kıymet terimine yer verilmemiştir. Bununla birlikte daha üst bir kavram olan “kıymetli evrak” kavramına ilişkin düzenlemeler getirmiştir.

Menkul kıymetlerin tanımında en önemli unsur, bunların hukuken kıymetli evrak hükmünde olmasıdır. Sermaye piyasasında, fonların arz ve talep edenler arasında el değiştirmesine aracılık eden menkul kıymetler, kıymetli evrakların bir alt bölümünü oluşturmaktadır (Bolak, 1994 : 95). Kıymetli evrak ise bir hakkı temsil etmek üzere tanzim edilen ve o haktan ayrılması mümkün olmayan belgedir. Kıymetli evrak niteliğinde bir belgenin temsil ettiği hak belgeden ayrı olarak kullanılamayacağı ve devredilemeyeceği gibi, hakkı elde tutarak belgeyi de devretmek mümkün değildir (Karlı, 1989 : 278).

1.5.2. Sermaye Piyasası Kanunu'na Göre Menkul Kıymetler

Türk hukuk literatüründe menkul kıymetlerin yasal tanımı ilk kez, 2499 Sayılı Sermaye Piyasası Kanunu ile yapılmıştır. Bu Kanun'un 3. maddesinde menkul kıymetler şu şekilde tanımlanmıştır: “ Menkul kıymetler, ortaklık ve alacaklılık sağlayarak, belli bir meblağı temsil eden, hisse senetleri, tahviller ve hazine bonoları gibi kıymetlerdir”.

2499 Sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'nun 3. maddesi ile menkul kıymetlere dar bir tanımlama getirilmiş, sonradan getirilen düzenlemelerle kavram daha da genişletilmiştir. Sermaye Piyasası Kurulu tarafından çıkarılan Seri V No:1 sayılı tebliğde menkul kıymetler; “ortaklık ve alacaklılık sağlayan, belli bir meblağı temsil eden, orta ve uzun vadeli yatırım aracı olarak kullanılan, dönemsel gelir getiren, misli nitelikte, çok sayıda ve seri halinde çıkarılan, ibareleri aynı olan kıymetli evrak” şeklinde tanımlanmıştır.

3794 Sayılı Kanun'da ise menkul kıymet kavramı yeniden, şu şekilde tanımlanmıştır: “Menkul kıymetler, ortaklık veya alacaklılık sağlayan, belli bir meblağı temsil eden, yatırım aracı olarak kullanılan, dönemsel gelir getiren, misli nitelikte, seri halinde çıkarılan, ibareleri aynı olan ve şartları kurulca belirlenen kıymetli evraktır”.

1.5.3. Gelir Vergisi Kanunu'na Göre Menkul Kıymetler

Menkul kıymetlerden elde edilen kazanç ve iratlara ilişkin Gelir Vergisi Kanun'unda herhangi bir tanımlamaya yer verilmemiştir. Bununla birlikte menkul sermaye iradı, Kanun'un 75. maddesinde "sahibinin ticari, zirai veya mesleki faaliyetinin dışında nakdi sermaye veya parayla temsil edilen değerlerden oluşan sermaye nedeniyle elde edilen kar payı, faiz, kira ve benzeri iratlar" olarak tanımlanmıştır. Bu tanımda yer alan parayla temsil edilen değerler kavramı menkul kıymetleri de içermekte ve söz konusu iratların elde edilmesini sağlayan kıymetler menkul kıymet olarak ifade edilmektedir (Erol ve Yıldırım, 2001 : 80).

Gelir Vergisi Kanunu'nun 75. maddesinde yapılan bu genel tanımlamanın ardından, aynı maddenin 2. fıkrasında kaynağı ne olursa olsun menkul sermaye iradı sayılacak gelir unsurları tek tek sayılmak suretiyle belirtilmiştir. Buna göre;

- Her nevi hisse senetlerinin kar payları (kurucu hisse senetleri ve diğer intifa hisse senetlerine verilen kar payları ve pay sahiplerine hazırlık dönemi için faiz olarak veya başka adlarla yapılan her türlü ödemeler ile sermaye piyasası kanununa göre kurulan yatırım fonları katılma belgelerine ödenen kar payları),

- İştirak hisselerinden doğan kazançlar (Limitet şirket ortaklarının, iş ortakları ortaklarının ve komanditerlerin kar payları ile kooperatiflerin dağıttıkları kazançlar bu bölüme dahildir. Kooperatif şirketlerin kendi ortakları ile yaptıkları muamelelerden doğan karların ortaklara, kooperatifte yaptıkları işlemler oranında dağıtımını, kazanç dağıtımını sayılmaz ve menkul sermaye iradı olarak kabul edilmez. Ancak kooperatif şirket ortak dışı işlemler sonucu gerçekleşen karların ortaklara dağıtılması durumunda dağıtılan paylar ortaklar için menkul sermaye iradı sayılacaktır),

- Kurumların yönetim kurulu başkan ve üyelerine verilen kar payları,

- Kurumlar Vergisi Kanunu uyarınca yıllık veya özel beyanname veren dar mükellef kurumların, indirim ve istisnalar düşülmeden önceki kurum kazancından hesaplanan kurumlar vergisi ve fon payı düşüldükten sonra kalan kısmı,

- Her türlü tahvil faizleri, hazine bonosu faizleri ile toplu konut idaresi, kamu

ortaklığı idaresi ve özelleştirme idaresince çıkarılan menkul kıymetlerden sağlanan gelirler (döviz cinsinden yahut dövize, altına veya başka bir değere endeksli menkul kıymetlerin itfası sırasında, menkul kıymetin değerinde meydana gelen artışlar menkul sermaye iradı sayılmaz),

- Her nevi alacak faizleri (adi, imtiyazlı, rehinli, senetli alacaklarla cari hesap alacaklarından doğan faizler ve kamu tüzel kişilerince borçlanılan ve senetle bağlanmış olan tutarlar için ödenen faizler dahil),

- Mevduat faizleri (bankalara, bankerlere, tasarruf sandıklarına, tevdiat kabul eden diğer müesseselere yatırılan vadeli, vadesiz paralara ödenen faizler ile bunlar dışında kalan kişi ve kuruluşlardan devamlı olarak para toplama işiyle uğraşanların her ne ad altında olursa olsun toplanan paralara sağladıkları gelirler ve menfaatler de mevduat faizi sayılır),

- Hisse senetlerinin vadesi gelmiş kuponlarının satışından elde edilen bedeller,

- İştirak hisselerinin sahibi adına henüz tahakkuk etmemiş kar paylarının devri ve temlik karşılığında alınan para ve ayınlar,

- Her çeşit senetlerin iskonto edilmesi karşılığında alınan iskonto bedelleri,

- Faizsiz olarak kredi verenlere ödenen kar payları ve kar ve zarar ortaklığı belgesi karşılığı ödenen kar payları ve özel finans kurumlarınca kar ve zarara katılma hesabı karşılığında ödenen kar payları,

- GVK'nun 75. maddesinin 5 numaralı bendinde yer alan menkul kıymetlerin geri alım ve satım taahhüdü ile iktisap veya elden çıkarılması karşılığında sağlanan menfaatler,

- Tüzel kişiliği haiz emekli sandıkları, yardım sandıkları ile emeklilik ve sigorta şirketleri tarafından;

a) On yıl süreyle prim, aidat veya katkı payı ödemediği ayrılanlara yapılan ödemeler,

b) On yıl süreyle katkı payı ödemiş olmakla birlikte bireysel emeklilik sisteminden emeklilik hakkı kazanmadan ayrılanlar ile diğer sandık ve sigortalardan on

yıl süreyle prim veya aidat ödeyenlere ve vefat, maliyet veya tavsiye gibi nedenlerle ayrılanlara yapılan ödemeler,

c) Bireysel emeklilik sisteminden emeklilik hakkı kazananlar ile bu sistemden vefat, maluliyet veya tavsiye gibi zorunlu nedenlerle ayrılanlara yapılan ödemeler.

İKİNCİ BÖLÜM

MENKUL KIYMET TÜRLERİ

Sermaye piyasasında, fonların, fon arz ve talep edenler arasında değişimini sağlayan, kıymetli evrak niteliğindeki kağıtlara sermaye piyasası araçları, bunlardan bazı özellikler taşıyanlarına da menkul kıymetler denmektedir.

2499 Sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'nun 3.maddesinde; sermaye piyasası araçlarının menkul kıymetler ve diğer sermaye piyasası araçlarından oluştuğu belirtilmiş, menkul kıymetler ise; ortaklık veya alacaklılık sağlayan, belli bir meblağı temsil eden, yatırım aracı olarak kullanılan, dönemsel gelir getiren, misli nitelikte, seri halinde çıkarılan, ibareleri aynı olan ve şartları kurulca belirlenen kıymetli evrak olarak tanımlanmıştır.

Sermaye Piyasası Kurulunun Seri: V, No: 1 sayılı tebliğinin 2. maddesinde menkul kıymet türleri tek tek sayılarak, menkul kıymet sayılan ve sayılmayan sermaye piyasası araçları tespit edilmiştir.

Ayrıca tebliğin 2. maddesinin son fıkrasında, menkul kıymet olarak sayılanlar dışında kalan kıymetli evraktan, niteliklerine göre Kurulca belirlenenlerin de Sermaye Piyasası Kanunu çerçevesinde menkul kıymet olarak işlem göreceği hüküm altına alınmıştır.

Buna göre menkul kıymet sayılan ya da sayılmayan, fakat sermaye piyasasında menkul kıymet gibi işlem gören başlıca sermaye piyasası araçlarını şu şekilde sayabiliriz:

- Hisse senetleri ve çeşitleri
- Geçici ilmühaberler
- Kar zarar ortaklığı belgeleri

- Katılma intifa senetleri
- Oydan yoksun hisse senetleri
- Yatırım fonu katılma belgeleri
- Tahviller ve çeşitleri
- Kara iştirakli tahviller
- Hisse senediyle değiştirilebilir tahviller
- Gelir Ortaklığı Senetleri
- Devlet tahvilleri
- Hazine bonoları
- İpotekli borç ve irat senetleri
- Banka bonoları, banka garantili bonolar ve finansman bonoları
- Varlığa dayalı menkul kıymetler
- Yatırım ortaklıkları hisse senetleri
- Gayrimenkul sertifikaları

2.1. HİSSE SENETLERİ

Hisse senetlerine ilişkin temel ilke ve hükümlere toplu olarak Türk Ticaret Kanunu'nun 399-420. maddelerinde yer verilmiştir. Bununla birlikte, Sermaye Piyasası Kanunu, Yabancı Sermaye Mevzuatı ve Menkul Kıymet Borsaları Mevzuatında da konuyla ilgili birtakım düzenlemeler yer almaktadır. Türk Ticaret Kanunu'nda konuya ilişkin geniş düzenlemelere yer verilmiş olmasına karşın hisse senedinin kavram olarak tanımı yapılmamıştır.

Türk Hukukunda hisse senedi; "ortaklık sermayesinin birbirine eşit kısımlara ayrılmış parçalardan her birinin karşılığı olmak üzere, kanunda gösterilen şekillere uygun kıymetli evraktır" şeklinde tanımlanmıştır (Ünal, 1998 : 61).

Doktrinde yapılan bilimsel tanımlamaya göre de hisse senetleri, sermayesi paylara bölünmüş ve karşılığında pay senedi çıkarabilen sermaye şirketlerinin (yalnızca anonim şirketler ve sermayesi paylara bölünmüş komandit ortaklıklar) kanuni şekillere uygun olarak düzenledikleri belgeler olup, sermayenin belirli bir oranını temsil eden ve sahiplerine o oranda ortaklık hakkı sağlayan kıymetli evrak vasfına sahip senetlerdir (Tuncer, 1985 : 205).

Hisse senetleri her şeyden önce bir ortaklık ve mülkiyet senedir. Bu nedenle şirket yaşadığı ve kar ettiği sürece sahibine gelir getirir. Ancak bu gelir sabit değil, şirketin bilanço karına ve yatırım kararlarına bağlı olarak yıldan yıla değişen bir gelirdir (Karşlı, 1989 : 362).

Hisse senedi, şirket sermayesinin belirli bir kısmını temsil ettiğinden hisse senedi sahibi olan kişiler her türlü ortaklık haklarından yararlanabilirler. Bu haklar; şirket karından pay alma hakkı, şirket yönetimine katılma ve oy verme hakkı, tasfiyeden pay alma hakkı, rüçhan hakkı ve şirket faaliyeti hakkında bilgi alma hakkıdır.

Hisse senetleri bir ortaklık senedi olarak sahibine sağladığı haklar yanında, sır saklama ve sermaye borcu gibi bazı yükümlülükleri de yanında getirmektedir. Her pay sahibi sonradan ortaklıktan ayrılmış olsa bile, şirket sırlarını saklamak zorundadır (TTK md. 363). Gerek yeni kuruluşta, gerekse sermaye artırımında, iştirak taahhüdünde bulunan bir ortak taahhüdünü yerine getirmekle yükümlüdür.

Hisse senedi kıymetli evrak niteliğindedir. Hisse senedine bağlı haklar onsuz devredilemez. Hisse senedi devredildiği takdirde senede bağlı tüm haklar da devredilmiş olur (Karşlı, 1989 : 363).

Hisse senetleri, anonim şirketler, sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketler özel kanunlarla kurulan kurumlar (T.C.M.B, bankalar, anonim şirket şeklinde kurulmuş iktisadi devlet teşekkülleri, kamu iktisadi teşekkülleri, bağlı ortaklıklar, yatırım ortaklıkları, aracı kurumlar ve özel finans kuruluşları) ile Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi Başkanlığı tarafından çıkartılabilir.

Hisse senetleri iktisadi nitelikleri açısından da önemli görevler ifa etmektedirler. Hisse senetlerinin ekonomik işlevleri şu şekilde özetlenebilir:

- Hisse senetleri, geniş halk kitlelerinin küçük tasarruflarını büyük işletmeler içinde bir araya getirerek hızlı bir kalkınma için gerekli sermaye birikimi sağlar.

- Hisse senetleri, üretim araçlarının ve iktisadi işletmelerin mülkiyetini geniş halk topluluklarına dağıtmak suretiyle iktisadi refahı geniş bir tabana yayarlar, daha dengeli bir gelir dağılımı sağlarlar.

- Hisse senetleri, halkı ekonomik kararlarda az çok söz sahibi yaparak demokrasinin iktisadi yanını tamamlar.

- Hisse senetleri, halkın tasarruflarına ek gelir sağlarken bunu faiz yoluyla değil enflasyona karşı, enflasyonla birlikte değerlenen bir yatırım yoluyla sağlar. Hem yatırımın hem de gelirin değerini enflasyona karşı korur.

- Hisse senedi ekonomide teşebbüs faktörü ile sermaye faktörünü öz kaynak esası içinde bir araya getiren tek mekanizmadır. Sermaye piyasası dışındaki bütün mali piyasalar ve sermaye piyasası içinde de hisse senetleri dışındaki bütün araçlar işletmelere yalnız yabancı kaynak sağlar.

- Hisse senedi, aracıyı ortadan kaldıran bir finansman aracıdır. Bir şirket yatırım veya işletme sermayesi olarak büyük meblağlı fonlara ihtiyaç duyduğu zaman bu fonları hisse senedi ihracından başka hangi yoldan sağlasa bunun bir aracılık maliyeti vardır (Karşlı, 1989 : 367).

2.1.1. Hisse Senedi Türleri

Hisse senetlerini çeşitli kriterlere göre sınıflandırmak mümkündür.

2.1.1.1. Nama ve hamiline yazılı hisse senetleri

Hisse senetleri devir özellikleri bakımından nama ve hamiline yazılı olmak üzere ikiye ayrılır. Hisse senedi ihraç eden şirketin ana sözleşmesinde, ihraç edilecek hisse senetlerinin hamiline ya da nama yazılı olacağı belirtilir. Esas sözleşmede aksine hüküm bulunmadıkça anonim ortaklıklarda aslolan nama yazılı hisse senetleridir. Bedelleri ödenmedikçe bunların yerine hisse senedi veya ilmühaberler çıkartılamaz.

Nama yazılı hisse senetleri TTK'nun 566-569. maddeleri, hamiline yazılı hisse senetleri ise 570-581. maddeleri ile düzenlenmiştir. Nama yazılı hisse senetlerinin

devri, esas mukavelede aksine hüküm bulunmamak kaydıyla şirket pay defterine kaydedilmek ve hisse senedinin ciro edilerek devralana teslim edilmesi suretiyle olur.

Bu hisse senetlerinin ortak sayısının tespitinde, ortakların tanınması ve takibinde, malvarlığının korunmasında, şirketin yabancılaşmasının önlenmesinde, senedin kaybolması halinde genel kurul toplantısına katılmada, vergi kaybını önlemede çeşitli avantajları olmasına karşın, ortaklık payının devrindeki güçlükler, halka açılmayı engelleme ve gizliliği sağlayamama bakımından bazı dezavantajları vardır (Bolak, 1994 : 101).

Senedi elinde bulunduran kişinin hak sahibi olduğu hisse senetleri ise hamiline yazılı senetlerdir. Hamiline yazılı senetlerin gerçek anonimliği sağlama kolaylığı tasarruf sahibi açısından gizliliği sağlama gibi avantajları olmasına karşın, senedin kaybı halinde hak sahipliğinin kanıtlanmasındaki güçlükler, ortaklıkta yabancılaşmayı kolaylaştırma gibi sakıncaları da beraberinde barındırmaktadır (Bolak, 1994 : 101).

Nama yazılı hisse senetlerinde hisse sahibinin adı ve soyadı ile ikametgahı bulunur (TTK md. 413). Hamiline yazılı hisse senetlerinde ise, sadece hisse senedinin hamiline yazılı olduğu belirtilir.

2.1.1.2. Adi ve imtiyazlı hisse senetleri

Hisse senetleri ortakların hukuki tasarruf ve hakları açısından adi ve imtiyazlı olmak üzere ikiye ayrılır. Doktrinde ve uygulamada kullanılmasına rağmen Ticaret Kanunu'nda adi hisse senedi tanımı yapılmamıştır. Söz konusu deyim imtiyazlı hisse senetlerinin karşısındaki senetler için kullanılmaktadır. Ana sözleşmede aksi belirtilmedikçe hisse senetleri arasında eşitlik geçerlidir. Bir diğer deyişle hisse senetleri, sahiplerine eşit haklar sağlarlar. Bu gibi hisse senetlerine adi hisse senedi denmektedir.

Bazı hisse senetleri ise, sahiplerine ortaklık hakları dışında ana sözleşmede belirtilmek üzere kara iştirak ve genel kurulda oy kullanma bakımından bazı imtiyaz ve haklar verebilirler (TTK md. 401).

Bir şirketin kurucuları, ileride halka açılmayı veya sermaye artırımını yoluyla yeni ortak almayı düşünüyorlarsa, kuruluşta emeği geçen hissedarlarla daha sonra katılan hissedarların farklılaştırılmaları için, kuruluş sermayesini temsil eden hisse senetlerine

ana sözleşme ile bazı ayrıcalıklar sağlarlar (Karşlı, 1989 : 382). Bu ayrıcalıklar, kar payı almada, tasfiye sonucuna katılmada, oy hakkında, organ üyeliklerine aday göstermede, rüçhan hakkı kullanımında, hazırlık dönemi faizi almada ve tesislerden yararlanmada söz konusu olabilir (Bolak, 1989 : 101). Bu nitelikteki senetler doktrinde imtiyazlı hisse senetleri olarak isimlendirilmiştir.

2.1.1.3. Kurucu ve intifa hisse senetleri

TTK'nun "İntifa Senetleri" başlıklı 402. maddesi uyarınca daimi kurucuların adlarına çıkarılan, belli bir sermaye payını temsil etmeyen, şirketin yönetimine katılma hakkını vermeyen ve sadece şirket karına kısmen iştirak imkanı veren hisse senetleri kurucu hisse senetleri olarak adlandırılmaktadır.

Türk Ticaret Kanunu'nun 402. maddesi uyarınca, şirket genel kurulu, bedeli itfa edilen payların sahipleri, alacaklılar, kurucular veya bunlara benzer bir sebeple şirketle ilgili olanlar lehine intifa senedi çıkarabilir. Kurucu hisse senetleri gibi, intifa hisse senetleri de herhangi bir sermaye payını temsil etmez. Ayrıca söz konusu senetler, aynı kanunun 403. maddesi gereğince sahibine üyelik hakkı vermez, ancak safi kazanca veya tasfiye neticesine iştirak ya da yeni çıkarılacak hisse senetlerini alma hakkı tanır.

2.1.1.4. Primli ve primsiz hisse senetleri

Türk hukuk sisteminde nominal değeri bulunmayan hisse senedi ihracı söz konusu değildir. TTK'nun 286. maddesine göre itibari değerinden aşağı bir bedelle hisse senedi ihraç edilememektedir.

Üzerinde yazılı değer ile yani nominal değer ile ihraç edilen hisse senetlerine primsiz, nominal değerinden yüksek bir bedelle ihraç edilen hisse senetlerine primli hisse senedi denir.

Şirketlerin, primli hisse senedi çıkarabilmeleri için ya şirket esas sözleşmesinde bir hüküm bulunmalı veya şirket genel kurulu tarafından karar alınmalıdır. Kayıtlı sermaye sisteminde ise, esas sözleşme ile yetki verilmiş olmak üzere, yönetim kurulu kararı ile primli hisse ihraç edilebilir. Primli hisse senedi ihraç edilmesi halinde oluşacak emisyon primleri vergiye tabi olmaktadır (Tekin ve Kartaloğlu, 2006 : 29).

2.1.1.5. Bedelli ve bedelsiz hisse senetleri

Hisse senetleri, sermaye artırımının kaynağına bağlı olarak bedelli ve bedelsiz hisse senetleri olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Buna göre sermayenin taahhüt edilmesi veya bizzat ödenmesi suretiyle edinilen hisse senetlerine bedelli hisse senetleri denir. Söz konusu senetler kuruluş aşamasında çıkarılabileceği gibi sermaye artırımlarında, rüçhan hakkı sebebiyle eski ortaklar tarafından veya halka arz nedeniyle üçüncü kişiler tarafından satın alınabilir (Tekin ve Kartaloğlu, 2006 : 28). Bedelli hisse senetlerinin ihracı neticesinde ortaklık dışı kaynaklardan ortaklığa ödeme yapılmaktadır.

Sermaye artırımının iç kaynaklardan karşılanması durumunda, artırılan sermaye karşılığında ortaklara hisseleri oranında verilen hisse senetlerine ise bedelsiz, bir diğer deyişle yeniden ödemesiz hisse senetleri denilmektedir. İşletme fonlarının (kar veya sermaye yedeklerinin) sermayeye ilave edilmesi suretiyle çıkarılan bu hisse senetleri için şirket ortaklarının yeni bir ödeme veya taahhütte bulunmasına gerek yoktur.

Gelir Vergisi Kanunu'nun 191 No'lu Gelir Vergisi Genel Tebliği'ne göre sermaye yedekleri şunlardan oluşmaktadır;

- Amortisman tabi iktisadi kıymetlerin yeniden değerlendirilmesi nedeniyle oluşan yeniden değerlendirme fonlarının sermayeye ilavesi,
- İştirak hisselerinin, gayrimenkullerin ve amortisman tabi iktisadi kıymetlerin satışında, maliyet bedelinin artırılması sonucu oluşan gider artış fonunun sermayeye eklenmesi,
- Kesilip satılmak üzere ağaç yetiştiriciliğinde aktifleştirilen giderlerin yeniden değerlendirme oranında artırılması sonucu oluşan gider artış fonunun sermayeye ilavesi,
- Anonim şirketlerin kuruluşlarında veya sermayeyi artırdıkları sırada çıkardıkları hisse senetlerinin itibari değerlerinin üzerinden elden çıkarılmasından sağlanan kazançların sermayeye ilavesi.

Gelir Vergisi Kanunu'nun 191 No'lu Gelir Vergisi Genel Tebliği'ne göre kar yedekleri, yasal, statü ve olağanüstü yedekler ile yedek niteliğindeki karşılıklar, fonlar ve özel fonlar gibi işletme faaliyetleri sonucu elde edilen karların dağıtılmamış kısmını ifade eder.

2.1.1.6. Nakit ve aynı sermaye karşılığı hisse senetleri

Kuruluşta ve sermaye artırımlarında bedeli nakit karşılığı çıkarılan hisse senetlerine nakit karşılığı hisse senedi, karşılığı paradan başka sermaye ile ödenen hisse senetlerine ise aynı sermaye karşılığı çıkarılan hisse senetleri denmektedir (Bolak, 1994 : 102).

Sermaye Piyasası Kanunu'na göre, hisse senetleri halka arz edilmiş olan veya halka arz edilmiş sayılan şirketler, kuruluşlarında ve sermaye artırımlarında nakit kullanmak zorundadırlar (Sumer, 1999 : 8). Başka bir deyişle bu şirketlerden hisse senedi satın alanların veya iştirak taahhüdünde bulunanların aynı sermaye koyma olanağı yoktur.

2.2. HİSSE SENEDİ TÜREVLERİ

Hisse senedi türevleri, kar ve zarar ortaklığı belgeleri, katılım intifa senetleri ve oydan yoksun hisse senetleri olmak üzere üç çeşittir.

2.2.1.Kar ve Zarar Ortaklığı Belgeleri

Kar ve zarar ortaklığı belgelerine ilişkin yasal düzenleme Sermaye Piyasası Kurulu'nun Seri III No:11 sayılı tebliğine dayanmaktadır. 14 Temmuz 1992 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanıp yürürlüğe giren söz konusu tebliğin 3. maddesine göre, ortaklıklar kar ve zarara ortak olmak üzere, iştişal sahalarına giren tüm faaliyetlerin gerektirdiği finansman ihtiyaçlarını karşılamak için, yurtiçinde ve yurtdışında satılmak üzere, kar ve zarar ortaklığı belgesi adı altında menkul kıymetler ihraç edebilirler (Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Kılavuzu 2001 : 145).

Kar ve zarar ortaklığı belgeleri, faiz kavramı yerine kar ve zarara ortak olma kavramını ikame etmek isteyen bir anlayış neticesinde ortaya çıkmıştır. Kar ve zarar ortaklığı belgeleri, finansman ihtiyacını karşılamak için hisse senetleri ihraç edip halkı ortak etmekten kaçınan, fakat kredi yoluyla da finansman sağlamakta sıkıntı çeken şirketlerin ihtiyacına cevap veren bir araç olarak düşünülebilir (Karşlı, 1989 : 394).

Kar ve zarar ortaklığı belgeleri sahiplerine yönetimde oy hakkı vermezler ve belli bir vadeye sahiptirler. Bu özellikleri nedeniyle hisse senedinden farklılık

gösterirler. Bu belgelere ödenecek kar paylarının, faiz giderinde olduğu gibi vergi matrahından indirilebilmesi, kar ve zarar ortaklığı belgelerini tahvile, özellikle de kara iştirakli tahvile yaklaştırır. Ancak karın yanında zarara da iştirak ediliyor olması kar ve zarar ortaklığı belgelerini söz konusu tahvillerden ayırmaktadır. Şirket mali yılı zararla kapatmışsa, her bir kar zarar ortaklığı belgesi payına düşen zarar hesaplanarak, nominal değerinden düşülür. Sonraki yıllarda kar elde edilmesi durumunda ise öncelikle bu açık kapatılır ve karın, nominal değeri tamamlandıktan sonra kalan kısmı belge sahiplerine dağıtılır (Bolak, 1994 : 120).

2.2.2. Katılma İntifa Senetleri

Katılma intifa senetleri SPK tarafından çıkarılan Seri: III, No: 10 sayılı tebliğle düzenlenmiştir. Tebliğin 4. maddesi KİS'leri; "Anonim ortaklığın nakit karşılığı satılmak üzere, ortaklık haklarına sahip olmaksızın kardan pay alma, tasfiye bakiyesinden yararlanma, yeni pay alma ve anılan tebliğde belirtilen olanakların izah nameye göre bir bölümünde veya tamamında yararlanma haklarını sağlayan menkul kıymet" olarak tanımlamaktadır.

İntifa senetleri TTK'nda düzenlenmiş ancak bir tanımı yapılmamıştır. TTK'nun 402. maddesine göre, anonim şirketler, bedeli itfa olunan payların sahipleri, alacaklılar, kurucular veya bunlara benzer bir sebeple şirketle ilgili olanlar lehine genel kurul kararıyla intifa senedi ihdas edebilirler. Uygulamada intifa senetleri daha çok kuruculara verilmektedir. Ancak bunun yanında alacaklılara verilen intifa senetleri, aynı sermaye karşılığı ortaklara verilen intifa senetleri, çeşitli hizmetleri nedeniyle üçüncü şahıslara verilen intifa senetleri de görülebilmektedir (Bolak, 1994 : 117).

Kurucu intifa senetleri, şirket kurucularına kuruluş sırasındaki hizmetleri karşılığında bedelsiz olarak verilir. Bunlar nama yazılı olarak çıkarılır, tasfiye neticesinden pay alamazlar ve oy hakları yoktur (Karslı, 1989 : 403).

İntifa senetleri ne kuruluş aşamasında ne de sonradan para karşılığı verilmezler. Katılma intifa senetleri ise kuruluştan sonra çıkarılan, belli bir nominal değere sahip ve nakit karşılığı çıkarılan bir menkul kıymet türüdür (Bolak, 1994 : 117).

Katılma intifa senetleri nama yazılı olabileceği gibi, hamiline yazılı çıkartılabilir. Esas sözleşmede hüküm bulunmak koşuluyla, genel kurul kararı ile

süresiz olarak çıkarılabilir. Belirli bir sermayeyi temsil etmedikleri için sahiplerine şirket yönetimine katılma ve oy verme hakkı sağlamazlar (Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Kılavuzu, 2001: 146).

Katılma intifa senetlerinin uygulanmasına ilişkin esaslar yine Sermaye Piyasası Kurulu'nun Seri: III No: 10 sayılı tebliği ile düzenlenmiştir. Anonim şirketler çeşitli amaçlara yönelik katılma intifa senedi çıkarma olanağına sahiptirler. Buna göre katılma intifa senetleri; ortaklık haklarına sahip olmaksızın kardan pay alma amacıyla, şirketin tasfiye bakiyesinden yararlanma amacıyla, şirketten yeni pay alma hakkını elde tutma imkanı sağlaması amacıyla çıkarılabilmektedir. Katılma intifa senetleri bu olanaklardan birini veya tamamını sağlayabilir. Söz konusu senetlerin bu haklardan hangisini veya hangilerini sağlayacağı şirketin inisiyatifine bırakılmıştır (Günel, 1984 : 122).

2.2.3. Oydan Yoksun Hisse Senetleri

Oydan yoksun hisse senetlerine ilişkin düzenleme, 31.07.1992 tarih, Seri: I, No: 15 sayılı tebliğ ile yapılmıştır. 20.03.2003 tarih ve 25054 Sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Sermaye Piyasası Kurulu'nun Seri: I, No: 30 sayılı tebliğinin 4. maddesinde Oydan Yoksun Hisse Senetleri; anonim şirketlerin sermaye artırımını ile ihraç edebilecekleri, oy hakkı hariç, sahibine kar payından ve istendiğinde tasfiye bakiyesinden imtiyazlı olarak yararlanma hakkı ve diğer ortaklık haklarını saklayan hisse senetleri olarak tanımlamıştır (Bolak, 1994 : 118).

Anılan tebliğin 8. maddesi gereğince bir anonim ortaklığın OYHS ihraç edebilmesi için;

- Esas sözleşmelerinde OYHS ihracına ilişkin hüküm bulunması,
- OYHS ihracı için ortaklık yetkili organı tarafından karar alınması,
- Esas sözleşmede OYHS' ye kar payından ve istendiğinde tasfiye bakiyesinden imtiyaz tanınması ve kar payında imtiyaz oranının gösterilmesi,
- Çıkarılacak OYHS itibari değer toplam tutarının, ödenmiş veya çıkarılmış sermayenin % 75'ini geçemeyeceğinin esas sözleşmede belirtilmesi gerekmektedir.

OYHS' lerin sahiplerine sağladığı hakları şöyle sıralayabiliriz:

- Kar payında imtiyaz; OYHS sahipleri diğer ortaklarla birlikte, kanun ve tebliğ ve esas sözleşmede belirtilen miktarda kar payı alırlar ve bunlar için ana sözleşmedeki oranlarda imtiyaz tanınması mecburidir.

- Tasfiye bakiyesinde imtiyaz; Ana sözleşmede hüküm bulunmak koşuluyla OYHS sahiplerine tasfiye bakiyesinde imtiyaz tanınabilir. Bu halde tasfiye halinde bulunan ortaklığın borçları ödendikten sonra kalan mevcut, TTK'nun 401. madde hükmü saklı kalmak üzere öncelikle tasfiye bakiyesinde imtiyazlı OYHS sahiplerine, şirkete koydukları sermayenin ödenmesi için ayrılır.

- Ortaklık art arda 3 yıl kar dağıtmazsa veya mevzuata aykırı olarak her hangi bir nedenle her hangi bir yıl mevcut karı dağıtmazsa, OYHS sahipleri, bu durumların kesinleştiği genel kurul toplantı tarihini izleyen yıl esas sermayeye katılmaları ile orantılı olarak oy hakkını elde ederler ve buna bağlı olarak imtiyazlı bu paylar adi pay haline dönüşür. Esas sözleşmede hüküm bulunmak kaydıyla, belirlenecek bir süre sonunda OYHS'lerin adi hisse senedine dönüşmesi mümkündür.

- Yeni pay alma hakkı kullanımı; Ortaklıkların yapacakları sermaye artırımında TTK'nun 394. madde hükmüne göre OYHS sahiplerinin diğer ortaklarla birlikte sermaye payları ile orantılı olarak yeni pay alma hakları vardır.

- Bedelsiz pay alma hakkı; İç kaynaklı sermaye artırımında OYHS sahipleri, artırım tarihindeki sermaye payları oranında bedelsiz oydan yoksun pay alım hakkına sahiptirler.

- Bilgi alma hakkı; OYHS sahiplerinin, diğer ortaklar gibi TTK'nun 362. ve 363. madde hükümlerine göre işletme faaliyetleri ile ilgili olarak bilgi edinme hakları vardır.

- Genel kurula katılma hakkı; OYHS sahipleri ortaklık genel kuruluna oy hakkı bulunmaksızın katılabilirler ve isterlerse oylamalardan önce düşüncelerini söyleyebilirler.

- Sorumluluk davası açma hakkı; OYHS sahipleri direk yada en direk uğradıkları zararlarının karşılanması için yönetim kurulu üyeleri ve denetçiler aleyhine TTK'nun 336. ve 359. madde hükümlerine göre sorumluluk davası açabilirler.

2.3. TAHVİLLER

Tahvillere ilişkin yasal düzenlemeler Türk Ticaret Kanunu ve Sermaye Piyasası Kanunu ile bu Kanun'a ilişkin olarak çıkarılan tebliğlerde yer almaktadır. TTK'nun 420. maddesine göre tahvil, anonim şirketlerin, ödünç para bulmak için, itibari değerleri eşit, ibareleri aynı olmak üzere çıkardıkları borç senetleridir.

Bu tanımlamayı biraz daha genişletecek olursak tahvili şöyle açıklayacağız; devlet, kamu kuruluşları veya şirketlerin ödünç para bulmak için halka borçlanarak elde edecekleri fonlar için seri halde çıkardıkları, eşit kıymette, aynı ibareli, kanuni şekil şartlarına uygun olarak düzenlenmiş borç senetleridir (Karslı, 1989 : 284).

Bu tanımlamalardan anlaşılacağı üzere sermaye piyasasının en önemli araçlarından biri olan tahvili hem özel kesim hem de kamu kesimi borçlanmak için enstrüman olarak kullanılmaktadır. Tahviller esas itibariyle şirketlerin ihtiyaç duydukları borç para ihtiyacını karşılamak için çıkardıkları para borcu senetleridir. Bu bakımdan paradan başka borç ve alacaklar için tahvil düzenlenemez ve bu özelliği onu mal ve hizmet karşılığı verilen adi ve kıymetli evrak niteliğindeki para borcu senetlerinden ayırır (Ünal, 1988 : 72).

Tahvil ihraç eden anonim şirketler faiz karşılığı yabancı kaynak elde eder, tahvil hamilinin ise, şirketin yönetiminde söz hakkı bulunmaz o sadece tahvil faizi alacaklısı konumundadır. Tahvil sahibi vade sonunda anapara ve faizini ister, şirketin kar ya da zarar etmesi onu ilgilendirmez. Getiriler genel olarak sabittir, anonim şirket ayakta kaldığı sürece risk taşımazlar (Günel, 1982 : 60).

Anonim şirketlerin, tahvil sahiplerine olan faiz borçları, ortaklarına yapacakları ödemelere nazaran öncelik taşır. Diğer bir deyişle normal dönemde faiz ödemeleri, kar payı ödemesinden, tasfiye halinde de yine alacaklılara yapılacak ödemeler ortaklara yapılacak ödemelerden önceliklidir. Bu özellikleri itibariyle hisse senetleri karşısında önemli bir avantaj sağlamaktadırlar.

TTK'nun 420. maddesinde yer alan tanımlamaya bakıldığında, tahvil çıkarma yetkisinin sadece anonim şirketlere tanındığı görülmektedir. Ancak daha sonra çıkarılan yasal düzenlemeler sonucunda devlet, yerel idareler ve kamu iktisadi teşekküllerine tahvil çıkarma yetkisi tanınmıştır (Bolak, 1994 : 107).

SPK'nun 3. maddesinde ihraççı anonim şirketler, mevzuata göre özelleştirme kapsamına alınanlar dahil kamu iktisadi teşebbüsleri, mahalli idareler ile bunlarla ilgili özel mevzuatları uyarınca faaliyet gösteren kuruluş, idare ve işletmeler olarak tanımlanmıştır (Tekinalp, 1998 : 658). Bunun yanı sıra SPK'nun tahvillerle ilgili usul ve esasları düzenleyen tebliğinde Genel ve Katma Bütçeli İdareler ile Merkez Bankası da sayılmıştır. Buna göre tahvil ihraç edebilecek kuruluşlar; Anonim şirketler, özelleştirme kapsamına alınanlar dahil Kamu İktisadi Teşebbüsleri, Mahalli İdareler ve bunlarla ilgili faaliyet gösteren kuruluş, idare ve müesseseler, Genel ve Katma Bütçeli İdareler ve T.C. Merkez Bankası şeklinde sıralanabilir.

TTK'nun 425-427 maddeleri uyarınca anonim şirketler tarafından çıkarılacak tahvillerin aşağıdaki kayıtları içermesi gerektirmektedir;

- Şirket unvanı, konusu, merkezi ve süresi, ticaret sicil numarası,
- Esas sermaye miktarı,
- Ana sözleşme tarihi ve bunda değişiklikler yapılmışsa bunlarında tarihleriyle tescil ve ilan edildikleri tarihler,
- Şirketçe tasdik edilmiş son bilançoya göre şirketin durumu,
- Evvelce çıkarılmış ve yeni çıkarılacak tahvillerin nominal kıymetlerinin tutarı, yenilerin itfa şekli, her tahvilin itibari kıymeti ile faiz oranı, nama veya hamiline yazılı olduğu, vadesi,
- Tahvil çıkarılmasına dair genel kurul kararının tescil ve ilan tarihi,
- Şirketin menkul ve gayrimenkullerinin, evvelce çıkarılan tahvillerden veya diğer nedenlerden dolayı rehin edilmiş veya teminat gösterilmiş olup olmadığı,
- Şirkete yetkili en az iki imza (Tekin ve Kartaloğlu, 2006 : 37).

Yukarıdaki konular tahvil ihracından önce bir "izahname" halinde hazırlanır. İzahname Ticaret Mahkemesine tasdik ettirildikten sonra, Ticaret Siciline tasdik ettirilir ve aynen tahvil metnine, tahvilin arka yüzüne eklenir. Şirketin unvanı, merkezi, esas sermayesi, sicil numarası, yetkili imzalar ile tahvilin nominal değeri, faiz oranı aynen tahvilin ön yüzüne de yazılır (Karşlı, 1989 : 285).

Tahviller çeşitli “kupürler” halinde çıkarılabilir, ancak her kupürün kıymetinin yuvarlak ve seri içinde bir birine eşit olması gerekir.

Anonim şirketler, ana sözleşmelerinde tahvil çıkarma yetkisinden söz etmiş olsalar dahi ancak genel kurul kararı alarak tahvil çıkarabilirler. Kanunda tahvil yatırımcısını korumak üzere bir dizi önlemler alınmıştır. Bunların en önemlisi; şirketlerin çıkaracakları tahvil miktarını “ödenmiş ve tahvil ihracı esnasında mevcudiyeti anlaşılan sermaye” ile sınırlayan hükümdür (TTK, md. 424). Ayrıca kanun alıcılar kadar tahvil ihraç eden şirketin ortaklarının haklarını da koruma altına almaya çalışmıştır; örneğin tahvil ihracı kararını olağanüstü genel kurula tanımıştır.

Tahvil alacaklısının hakları;

- Kuruluştaki vesikaların ve esas sermaye beyanının yanlış olması durumunda idareciler ve denetçiler hakkında dava açmak,
- Yönetim kurulunun ve dışardan atanan müdürlerin yanlış davranışlarına ilişkin dava açmak,
- Ortaklık esas sermayesinin azaltılması durumunda alacaklarının ödenmesini veya teminat gösterilmesini istemek,
- Esas sermayesinin üçte ikisini kaybeden ortaklığın feshini dava etmek
- Ortaklık pay sahibinin beşten aşağı düşmesi durumunda ortaklığın kanunen gerekli organlarından birinin mevcut olmaması durumunda durumun düzeltilmesini istemek aksi taktirde “ortaklığın feshi” için mahkemeye gitmek,
- Ortaklığın nev’i değişmesi durumunda alacaklarının ödenmesini veya teminat gösterilmesini talep etme haklarına sahiptirler.

Ülkemizde 1976 yılına kadar tahvil ihraçları izne tabi bulunmamakta, sadece T.C. Merkez Bankasına satıştan sonra bilgi verilmekteydi. Bu tarihten sonra tahvil ihracı izne tabi olmuştur. İzin merci T.C. Merkez Bankası iken, banka, 5.10.1982 tarihli tebliği ile bu yetkiyi Sermaye Piyasası Kuruluna devretmiştir. Halka arz edilsin edilmesin, kamu sektörü tahvilleri dışındaki bütün tahvil ihraçları Kurul iznine tabi tutulmuş, 3794 Sayılı Kanun’la ise, Kuruldan izin, Kurula kayıt şekline dönüşmüştür.

Kamu kuruluşlarının tahvil ihraçları Kurul kaydına tabi değildir, sadece Kurula bilgi verilir.

Sermaye Piyasası Kurulunun tahvil ihraçlarına ilişkin bazı koşullarını şöyle sıralayabiliriz:

- İhraççılar esas sözleşmeleri veya varsa kendi özel mevzuatları ile tahvil ihracına yetkili organın karar almasından sonra, tahvillerin kayda alınması için Kurula yazılı olarak başvururlar. Halka açık anonim şirketlerde karar organı, genel veya yönetim kuruludur. Kayıt başvurusunun yetkili organ kararlarının alındığı tarihten itibaren en fazla bir yıl içinde yapılması zorunludur. Başvurular en çok otuz gün içinde sonuçlandırılır. Başvuru belgelerindeki eksikliklerin tamamlanması için verilen süreler otuz günlük süreye dahil değildir (md.6).

- Kayda alınan tahvillerin satışına ilişkin bir kayıt belgesi düzenlenir. Kayıt belgesinin, Kurulun kayda alma kararından itibaren 15 gün içinde alınması zorunludur. Bu belge olmaksızın ihraç ve satış yapılamaz.

- Tahvil ihraç başvurusu ya bir yıllık bir dönem içinde yapılacak bütün tahvil ihraçları için yapılır ya da her ihraç için ayrı ayrı yapılır. Her tür tipin satışında 30 gün önce onay alınmalıdır. Her ihraç için ayrı kayıt yaptırılmışsa satış 120 günde tamamlanmalıdır (md.5).

- Satış süresi boyunca satılmayan ve aracı tarafından satın alınmayan tahviller, satış süresinin bitişinden altı iş günü içinde noter önünde tespit ve iptal edilir (md.17).

- Çıkarılan tahviller satılmadıkça veya satılmayanlar iptal edilmedikçe yeni tahvil çıkarılamaz (md.7).

- Tahvillere ödenecek faiz ve bununla ilgili esaslar tahvil metni, izahname ve sirkülerde açıkça belirtilmek suretiyle ihraççılarca belirlenir (Bolak, 1994 : 108).

Anonim şirketlerin tahvil ihraç limitleri iki çeşittir:

- Halka açık anonim şirketlerdeki tahvil ihraç limiti; İhraç edebilecekleri tahvil ve sermaye piyasası niteliğindeki diğer borçlanma senetlerinin toplam tutarı, Kurula gönderilen bağımsız denetimden geçmiş son mali tabloda yer alan çıkarılmış sermaye

veya ödenmiş sermaye ile genel kurulca onaylanan son mali tabloda görülen yedek akçeler ve yeniden değerlendirme değer artış fonu toplamından varsa zararların indirilmesinden sonra kalan miktarı geçmez (14.07.1992 tarih ve 21227 Sayılı R.G.).

Şirketin, bağımsız denetimden geçmiş son yıla ait mali tablolarda net dönem karı elde etmiş olması ve Sermaye Piyasası Kurulunca şirketçe öngörülen borçlanma miktarının onaylanmış olması halinde 6 katına kadar, net dönem karı elde etmiş olması durumunda tahvil ihraç tavanı 3 katına kadar artırılabilir.

Son yıla ait mali tabloları bağımsız denetimden geçmemiş şirketler katsayı uygulamasından faydalanamazlar.

- Halka açık olmayan anonim şirketlerdeki tahvil ihraç limiti; İhraç edebilecekleri tahvil ve sermaye piyasası aracı niteliğindeki diğer borçlanma senetlerinin toplam tutarı genel kurul tarafından onaylanmış son bilançoda yer alan ödenmiş sermaye ve yeniden değerlendirme değer artış fonu toplamından zararların düşülmesinden sonra kalan tutarı geçemez (14.07.1992 tarih ve 21284 Sayılı R.G.).

Tebliğde, tahviller ve sermaye piyasası aracı niteliğindeki diğer borçlanma senetleri bir arada düşünülmüş, ödenmiş sermaye yeniden değerlendirme değer artış fonları ilave edilmiş ancak geçmiş yıl zararlarına değinilmemiştir. Aynı tebliğde belirlenen koşullara uymaları halinde halka açık olmayan anonim şirketlerin ihraç limitlerine de aynı katsayıların uygulanacağı esasa bağlanmıştır.

2.3.1. Tahvil Türleri

Tahvil ihraç eden kuruluşlar, yatırımcıların ilgisini çekebilmek, arz ettikleri satışı başarıyla sonuçlandırabilmek için bu enstrümanı çeşitlendirme yoluna gitmişlerdir. Bu bağlamda klasik tahvilleri kendi içinde aşağıdaki şekilde ayırabiliriz.

2.3.1.1. Devlet tahvilleri ve özel sektör tahvilleri

Tahvilleri, ihraç eden kuruluşlar açısından devlet tahvilleri ve özel sektör tahvilleri olmak üzere ikiye ayırabiliriz.

Devlet tahvilleri, devletin borçlanma gereksinimini karşılamak için çıkardığı uzun vadeli tahvillerdir. Devlet tahvilleri ihalelerde teminat olarak gösterilebilir.

Belediyeler ve kamu kuruluşlarının çıkardığı tahviller de Devlet tahvili sayılmaktadır. Özel sektör tahvilleri ise, özel sektördeki firmaların uzun vadeli finansman ihtiyacını karşılamak üzere çıkardıkları tahvillerdir (Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Kılavuzu, 2001: 163).

Devlet tahvilleri Hazine tarafından Merkez Bankası aracılığı ile ihraç edilir. İhraç şartları ve ihraç prosedürü özel sektör tahvillerinden tamamen farklıdır. Devlet ve diğer kamu idareleri tahvil ihraç etmek için izin ya da Kurul kaydı almazlar, sadece Kurula bilgi verirler(Karşlı, 1989: 289).

2.3.1.2. Primli tahviller ve başabaş tahviller

İhraç edilen bir tahvil üzerinde yazılı bir değerle satışa çıkarılması durumunda söz konusu tahviller başabaş tahvil olarak adlandırılır. Buna karşılık nominal değerden daha aşağı bir bedelle satışa sunulan tahvillere primli tahvil denir.

Türk Ticaret Kanunumuz hisse senetlerinin nominal değerden daha aşağıda satılmasını yasaklamıştır (TTK md.286), fakat tahviller için bu yasak geçerli değildir. Tahvil ihraçlarını düzenleyen diğer mevzuatımız da tahvillerin nominal değerinin % 5 'i kadar düşük bedelle ihracına izin vermektedir. Ayrıca, satışın son gününden yani faizin işlemeye başladığı tarihten önce satın alanlara, erken satın alma süresine isabet eden faiz kadar indirim yapılabilmektedir (Karşlı, 1989: 291).

2.3.1.3. İkramiyeli tahviller

Tahvillerin satışını cazip hale getirmek için faiz ve erken satış priminden başka para ikramiyelerinin de verildiği tahvillerdir. Ancak her ne isim altında olursa olsun alıcılara sağlanacak menfaatler tahvilin ödeme tablosunda (itfa) belirtilen faiz ödeme tutarının içindedir. Türkiye’de tahvil sahiplerine nakdi ikramiyeli çekilişler de dahil her ne isim altında olursa olsun faiz dışında menfaat sağlanamaz.

2.3.1.4. Nama ve hamiline yazılı tahviller

Tahviller bütün menkul kıymetler gibi nama ve hamiline yazılı olabilir. Ancak piyasamızda tahvillerin yalnız hamiline olarak ihraç edilmesi gelenekselleşmiştir.

Nama yazılı tahviller üzerinde tahvil sahibi özel veya tüzel kişinin adı, soyadı veya ticaret unvanı yazılı olan tahvillerdir. Hamiline yazılı tahvillerde ise tahvil sahibi, tahvili elinde bulundurandır.

2.3.1.5. Paraya çevrilme kolaylığı olan tahviller

Özel sektör tahvillerinin normal olarak belli bir vadesi vardır. Yürürlükte olan mevzuatımıza göre bu vade 2 yıldan az 7 yıldan çok olmamak üzere serbestçe belirlenir. Çıkarılan tahvillerin bedellerinin vade sonunda halka geri ödenmesi genellikle bir defada olmaz. Normal ekonomik şartlar altında beş seneye varan bir geri ödeme planı dahilinde tahvil bedelleri ödenir. En sık kullanılan geri ödeme biçimi, tahvilin ihraç tutarının beş yıla bölünmesi ve son beş yıl içinde her yıl beşte birinin kura ile tespit edilerek ödenmesidir.

Bazı tahvillerde ise tahvillerin ihracından itibaren belli bir süre geçtikten sonra istendiği zaman işlenmiş günlük faizi ile birlikte paraya çevrilme olanağı vardır. Bazı tahvillerde bu olanak her an kullanılabilir, bazılarında ise şirkete talepte bulunulması halinde bu tahviller itfaya dahil edilerek faiz ödeme tarihinde kupon ödemesiyle birlikte itfaya tabi tutulur (Karşlı, 1989 : 292).

2.3.1.6. Garantili ve garantisiz tahviller

Tahvilin satış şansını yükseltmek amacıyla, tahvili ihraç eden şirket tarafından alacaklıya, herhangi bir bankanın veya bir holdinge bağlı ise bağlı olduğu holdingin garantisinin sağlandığı tahvil türüdür. Banka veya holdingin garantisi, çıkarılan tahvillerin ana para ve faizlerinin vadelerinde geri ödenmesini kapsar (Bolak, 2001 : 143).

Garantisiz tahviller, garantisiz olmakla beraber ihraç eden şirketin mal varlığının teminatı altında olabilir. Şirket bu borcu karşılayacak mal varlığı gösteremiyorsa zayıf bir tahvil olarak adlandırılır, şirketin anapara ve faizlerini karşılayacak gücü yoksa çürük tahvil olarak adlandırılır (Karşlı, 1989 : 294).

2.3.1.7. Sabit ve değişken faizli tahviller

Sabit faizli tahvillerde, başta belirlenen faiz oranı geçerlidir. Değişken faizli tahvillerde ise, özellikle enflasyonun hızla yükseldiği dönemlerde, ileriye dönük faiz

riskini ortadan kaldırmak amacıyla çıkarılan tahvillerdir. Değişken faizli tahvillerde faiz oranı zaman içerisinde enflasyona göre ayarlanmaktadır.

Değişken faizli tahviller piyasamızda ilk defa 1981 yılında Merkez Bankasınca ihdas edilmiş, daha sonra çeşitli SPK tebliğleriyle düzenlenmiştir. Değişken faizli tahvillerde, faiz ödemeleri 3, 6 aylık ya da 1 yıllık dönemler itibariyle kuponlara bağlı olarak yapılabilir (Karşlı, 1989 : 294).

2.3.1.8. İndeksli Tahviller

İndeksli tahviller, değişken faizli tahviller gibi hızlı enflasyon dönemlerinde uygulanan bir tahvil türüdür. Değişken faizli tahvillerde yalnız faiz oranı enflasyona karşı korunurken, burada anapara dövizde veya altına endekslenir. Bu tip tahvillerde ihraç tarihi ile vade günü arasında altın fiyatları ya da belli bir dövizin kurundaki artış yüzdesine göre anapara artırılarak tahvil sahibine ödeme yapılır (Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Kılavuzu, 2001: 150-153).

2.4. TAHVİL TÜREVLERİ

Tahvil türevleri, kara iştirakli tahviller ve hisse senedi ile değiştirilebilir tahviller olarak iki şekilde sınıflandırılabilir.

2.4.1. Kara İştirakli Tahviller

Menkul kıymetler, değişken gelirli ve sabit gelirli olmak üzere ikiye ayrılır. Hisse senedi ve türevleri değişken gelirli menkul kıymetleri oluştururken, tahviller ise sabit gelirli kıymetleri oluştururlar.

Kara iştirakli tahvillerin özelliği tasarruf sahibine sağladığı faiz gelirlerinin yanı sıra şirketin karından pay almasıdır. Tasarruf sahibinin kardan pay alması onun ortaklık haklarına sahip olduğunu göstermez. Bu tahvilin özelliği gelirin maktu bir faiz oranı ile değil, tahvili çıkaran şirketin bilanço karından pay alma şeklinde olmasıdır (Erkan, 1996 : 62). Bilanço karı ise kurumlar vergisinin ödenmesinden önceki kardır. Bu yüzden tahvil sahibinin eline geçecek gelir miktarı bilanço çıkarılıncaya kadar belirsizdir. Yalnızca yıl sonundaki bilanço karının belli olmasından önce tahvil sahiplerine bir miktar avans verilir (Karşlı, 1989 : 316).

Kara iştirakli tahvillerin diğer tahvillerden farkı anapara ödemelerinin yıllara dağıtılmayıp, vadenin bitiminde bir defada yapılmasıdır. Bu tür tahvillere ödenecek kar paylarının faiz gideri gibi vergiden düşüleceği kabul edilmiştir (Bolak, 1994 : 113).

Kara iştirakli tahviller vade sonu anapara ödemeli ve nama veya hamiline yazılı olarak çıkarılabilirler. Bu tahvillere her yıl verilecek kar payının hesap şekli ve ödeme zamanı izahname ve sirkülerde gösterilir ve tahvilin ön yüzünde kara iştirakli olduğu açıklanır. Kar iştirakli tahvillerde verilecek dönem kar payının belirlenmesinde aşağıdaki esaslardan biri seçilebilir (Tekin ve Kartaloğlu, 2006 : 41).

- Maktu (sabit) bir faiz ve buna ek olarak belli bir orana göre hesaplanacak kar payı ödemesi.

- Sabit faiz tutarı ile hesaplanacak kar payından hangisi yüksekse onun ödenmesi,

- Sabit bir faiz belirlenmeksizin, yalnızca hesaplanacak kar payının ödenmesi.

Kara iştirakli tahviller mevzuatımıza sermaye piyasasını düzenleyen 14.07.1992 tarih ve 21284 mükerrer sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Sermaye Piyasası Kurulunun Seri: II, No: 16 sayılı tebliği ile girmiştir. Tebliğin 3. maddesinde özetle şöyle denmektedir; anonim şirketler, mevzuata göre özelleştirme kapsamına alınanlar dahil kamu iktisadi teşebbüslerin esas sözleşmelerinde ve varsa özel mevzuatlarında hüküm bulunmak koşuluyla, TTK’nun 422. veya 2499 Sayılı Sermaye Piyasası Kanunu’nun 13. maddesine göre, kara iştirakli tahvil çıkarabilirler. Söz konusu tahvillerin kurula kayıt esasları ve işlemleri ile kurulun tahvil ihraçlarına ilişkin diğer düzenlemelerine tabidirler.

Kara iştirakli tahviller üç çeşittir:

- Asgari Gelir Garantili KİT: Her yıl belli bir oranda gelir garantisi sağlayan tahvil türüdür. Bilanço karı daha düşük olsa bile taahhüt edilen gelir sağlanır. Eğer bilanço geliri yüksek çıkarsa tahviller kar fazlasından da pay alır.

- Kümülatif Gelirli KİT: Belli bir gelir oranını esas alan tahvillerdir. Belli bir yılın bilanço karı bunun altında kalırsa, gelecek yıllara mahsuben avans şeklinde dağıtım yapılır.

- Mutlak Olarak Kara Bağlı KİT: Bu tip kara iştirakli tahvillerde ticari bilançoda kar varsa dağıtılır, yoksa dağıtılmaz (Karlı, 1989 : 319).

2.4.2. Hisse Senediyle Değiştirilebilir Tahviller

Hisse senediyle değiştirilebilir tahviller, sahibine, tahvilini onu çıkaran şirketin çıkaracağı yeni hisse senetleriyle belli bir orana göre ve belirli bir süre içinde, önceden belirlenen koşullarla değiştirebilme olanağını veren tahvil türüdür (Tuncer, 1985 : 238).

Hisse senediyle değiştirilebilir tahviller hem alıcıya hem de satıcıya kendi cephelerinden artılar sağlar. Yeni kurulan bir anonim şirketin çıkaracağı hisseleri satın alacak yatırımcılar bulması hele de küçük yatırımcıyı çekmesi oldukça zordur. Şirket ve yönetimi hakkında bir yığın bilinmezin olduğu süreçte güvenilirlik oluşmamıştır. Bu yüzden hisse senediyle değiştirilebilir tahviller her iki tarafa da yarar sağlayacak araç haline gelir.

Şirket kuruluşunun ilk yıllarında kar payı dağıtmak zorunda kalmadan ve bankalara daha pahalı borçlanmadan HSDT'leri sayesinde kullanabileceği fonları temin eder. Yatırımcı ise şirketin faaliyetlerini izler, gelişmeleri gözlemler eğer gelişmeleri olumlu bulursa zaman içinde şirketin ortağı konumuna geçmesini sağlayacak bir menkul kıymet sahibi olur. Bu tip tahviller "bekle gör" süresi sağlarlar. Bu süreç yatırımcıyı büyük zararlardan korur. Doğrudan doğruya hisse senedi almanın dönüşü yoktur şirketin olumsuz durumundan etkilenir oysa hisse senediyle değiştirilebilir tahvil alanlar kararlarını verene kadar azda olsa faiz kazancı elde ederler (Bolak, 1994 : 114).

Hisse senediyle değiştirilebilir tahvillerde değiştirme işlemleri değişik alternatifler içinde gerçekleştirilebilir:

- Tahvillerin hisse senediyle değiştirilmesi olanağı hemen başlatılabilir. Yapılacak ilk sermaye artırımında uygulama başlatılabilir, ya da tahvillerin vadesi içinde yapılacak tüm sermaye artırımlarında bu şans tanınabilir.

- Tahvillerle hisse senetlerinin değiştirilmesinde ya bir parite belirlenir ya da nominal değerden olmak koşuluyla hisse senetlerine değer biçilir.

- Parite tespit edilmesi durumunda, tahvillerin vadesi süresince hisse senetleri sabit bir değerden trampaya giriyor demektir. Hisse senetleri değer kazanırsa tahvil sahipleri uzun vadede karlı demektir.

- Tahvilleri hisse senetleriyle değiştirme inisiyatifi şirkete bırakılabilir (Karlı 1989 : 323).

Hisse senediyle değiştirilebilir tahvillerden Sermaye Piyasası Kanunu'nun 14. maddesinde söz edilmiştir. Anılan madde HSDT'ler hakkında geniş bir açıklama yapmamış, sadece ortaklık genel kurulu ve yönetim kurulunun HSDT sahiplerinin haklarını kullanmalarına engel olacak herhangi karar alamayacağını ve kayıtlı sermayeli şirketler tarafından hisse senetleriyle değiştirilebilir tahvil çıkarılması halinde, değiştirme sonucunda verilecek hisse senetleri ile ortaklığın çıkarılmış sermayesinin toplamının kayıtlı sermayeyi aşamayacağını hükme bağlamıştır.

Diğer hususlar 14.07.1992 tarih ve 21284 mükerrer sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Sermaye Piyasası Kanunu'nun Seri: II No: 15 sayılı tebliğinin 3. maddesinde ; anonim ortaklıkların esas sözleşmelerinde hüküm bulunmak ve 2499 Sayılı Sermaye Piyasası Kanunu ile TTK'nun da miktar yönünden belirlenen sınırlar içinde kalmak ve halka arz etmek suretiyle hisse senedi ile değiştirilebilir tahvil ihraç edebilecekleri belirtilmiştir. Tebliğde hisse senediyle değişebilir senetler; "ihraç sırasında izahname ve sirkülerde belirlenen esaslar dahilinde, ihraççı ortaklarca hisse senediyle değiştirilebilir tahviller ile değiştirilmek üzere artırılan sermayeyi temsil eden hisse senetleri ile değiştirme hakkı veren menkul kıymetler" olarak tanımlanmıştır.

Hisse senedi ile değiştirilebilir tahvillerin vadesi 2 yıldan az 7 yıldan çok olamaz. Değiştirme işlemleri vadenin başlangıcından en az iki yıl sonra yapılabilir. Faiz ödemeleri yılda bir kere ve kuponla yapılır (Tekin ve Kartaloğlu, 2006: 42).

Değiştirme fiyatı, HSDT sahiplerinin tahvillerini değiştirmeleri halinde bu hisse senetlerine uygulanacak fiyattır. Değiştirme oranı ise HSDT karşılığında verilecek hisse sayısıdır. Bununla birlikte ihraç edilen HSDT'lerin vadesi içerisinde nakit sermaye artırımlarında yeni pay alma hakkının piyasa fiyatının altında kullanılması veya bedelsiz sermaye artırımı nedeniyle hisse senedi fiyatlarının düşmesi halinde, değiştirme oranının düzeltilme esasları HSDT ihracına ilişkin izahname ve sirkülerde belirtilir.

HSDT izah namesi içinde, normal olarak tahvil izahnamesinde bulunan bilgilere ilaveten; değiştirme fiyatı ve değiştirme oranı, değiştirme oranının düzeltilme esasları, değiştirme zamanı, çağrıda bulunma tarihi, tahvil hamillerinin hak ve yükümlülükleri, İhraççı şirketin hak ve yükümlülükleri, değiştirme prosedürü, kurulca istenecek diğer bilgiler de bulunur. Tahvillerde ise, normal tahvillere ilaveten; “hisse senetleriyle değiştirilebilir tahvil” ibaresi, değiştirme esasları, değiştirme zamanı, tahvil sahiplerinin ve ortaklığın hak ve yükümlülükleriyle değiştirmede izlenecek yol hakkında bilgiler yer alır (Karşlı, 1989 : 326).

2.5. İPOTEKLİ BORÇ SENETLERİ

İpotekli Borç Senetleri, Medeni Kanun’da düzenlenen gayrimenkul rehin türlerindedir. İpotekli borç senetlerinde, alacaklı alacağını elde edemediği takdirde borçlunun mal varlığının tümüne başvurabilmektedir (Akıntürk, 1999 : 420).

İpotekli borç senetleri Sermaye Piyasası Kanunu’nca menkul kıymet olarak kabul edilen kıymetli evraklardır. Bu senetler, üzerinde ipotek tesis edilmiş olan gayrimenkulün değerini tedavül ettirmeyi ön plana alır. Bu itibarla, senetlerin, hem alacağı teminat altına alma, hem de gayrimenkulün değerini tedavül ettirme gibi iki fonksiyonu bulunmaktadır.

İpotekli borç senetleri, Sermaye Piyasası Kurulu’nun Seri: V No: 1 sayılı tebliğinde, iki yıldan uzun vadeli olmamak ve tertip halinde çıkarılmak şartıyla bir menkul kıymet türü olarak kabul edilmiştir.

İpotekli borç senetleri iki halde düzenlenebilir: Ya mevcut bir borç için ipotekli borç senedi düzenlenir ya da henüz doğmamış bir borç için, ipotekli borç senedi çıkarılarak ve bunlar satılarak borçlanılır (Karşlı, 1989 : 334). Eğer mevcut borç için ipotekli borç senedi düzenlenirse, o borcun yerine, yenileme ile ipotekli borç senedindeki yeni borç geçerli olur. Eski borç tüm sonuçlarıyla kalkar, ipotekli borç senediyle temsil edilen borç yeni borçtur (Medeni Kanun md. 824).

İpotekli borç senetlerinde alacağın tamamı ipotekli gayrimenkulün değeri ile karşılanır. Medeni kanun, gayrimenkulün değeri kadar borç senedi çıkarılabileceğini öngörmektedir, gayrimenkulün değerini aşan miktarda borç senedi çıkarılamaz. Söz konusu senetler nama ve hamiline olarak düzenlenebilir.

İpotekli borç senedi çıkarmak suretiyle gayrimenkullerin değeri piyasaya sunularak hem tasarrufların değerlendirilmesi hem de gerekli kaynağın yaratılması sağlanır. Bu şekilde, yabancı ülkelerin bir çoğunda sermaye piyasası aracı olarak ipotekli borç senetlerinden yararlanılmaktadır (Bozer ve Göle, 1996 : 317).

Batı ülkelerinde kitle senedi olarak ihraç edilen ipotekli borç senetleri (mortgage bonds), toplu konut projelerinin finansmanında çok yaygın bir uygulama alanına sahiptir (Karşlı, 1989 : 334). Toplu konut şirketi bu ipotekli senetleri bir finans şirketine kırdırarak inşaat için gereken kaynağı sağlamaktadır. Bu senetleri kıran kurum ise, senetleri sermaye piyasasında pazarlamakta ve böylelikle hem halkın küçük tasarrufları bir araya getirilmekte hem de toplu konut projeleri finanse edilmektedir.

İpotekli borç senedi, ipotekle teminat altına alınmış bir menkul kıymet türüdür. Genel olarak konut sahibi olmak isteyenlere finans kuruluşlarınca konut üzerinden tahsis edilecek ipotek karşılığında 15-20 yıl gibi uzun vadeli konut kredilerinin kullanılmasına dayanan sistem, kredilerden doğacak alacaklarını İpoteğe Dayalı Menkul Kıymet Kuruluşlarına devretmektedir. Bu kuruluşlar ise devraldıkları alacaklar karşılığında ipotek yatırım fonu veya varlığa dayalı menkul kıymet ihraç ederek satmaktadır. Konut kredilerinin menkul kıymetleştirilmesinden elde edilen fonlar ise tekrar sisteme aktararak finans kuruluşlarının uzun vadeli finans ihtiyaçları karşılanmaktadır.

Günümüzde, gelişen piyasalar yeni enstrümanların ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Batı ülkelerinde yaklaşık iki yüzyıldır farklı isimlerle uygulanmakta olan ve ülkemizde de uzun zamandır alt yapısı hazırlanan Mortgage hayatımıza hızlı bir biçimde girmiş ve yasal altyapısı çıkarılan kanunlarla tamamlanmış bulunmaktadır.

2.6. GELİR ORTAKLIĞI SENETLERİ

Gelir ortaklığı senetleri, bizdeki şekliyle ülkemize özgü bir menkul kıymet türüdür. Mahiyeti itibariyle katılma intifa senetlerine, kara iştirakli tahvillere benzetildiği gibi, kara göre değişken faizli devlet tahvili olarak kabul edenler de bulunmaktadır (Karşlı, 1989 : 353).

Gelir ortaklığı senetleri, köprü, baraj, elektrik santrali, karayolu, demiryolu, telekomünikasyon sistemleri ile sivil kullanıma yönelik deniz ve hava limanları ile

benzerlerinden, kamu kurum ve kuruluşlarına ait olanların gelirlerine, ortaklık hakkı sağlayan senetlerdir (Bolak, 1994 : 161).

Bu tanımda da görüldüğü gibi, gelir ortaklığı senetleri ulaşım, haberleşme, enerji türünden kamuya ait olan altyapı tesislerinin gelirlerine ilişkin bir ortaklığı içermektedir. Bu senetleri alanların, bu tesislerin ne mülkiyetine ne de işletilmesine yönelik bir ortaklığı söz konusu olamaz.

Gelir ortaklığı senetleri belli bir kamu altyapı tesisinin belli bir süre içindeki gelirinin belli bir oranındaki bölümü karşılık gösterilerek çıkarılır. Tesisin geliri çok olursa çok, az olursa az gelir getirir.

Gelir ortaklığı senetleri, ülkemizde 17.03.1984 tarih ve 18344 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 2983 Sayılı “Tasarrufların Teşviki ve Kamu Yatırımlarının Hızlandırılması Hakkında Kanun” ve 13.09.1984 tarihli ve 18514 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “Kamu Ortaklığı Fonu Yönetimi” şeklinde çıkarılan düzenleme ile hayat geçirilmiştir (Karşlı, 1989 : 353).

Gelir ortaklığı senetleri hukuki statüsü itibariyle ismindeki “ortaklık” ibaresine rağmen, değişken faizli tahvil niteliğindedir. Her an paraya çevrilebilir. Üç ya da beş yıl vadeli olur. Başlangıç yıllarında yatırımcıyı teşvik için vergiden muaf tutulduysa da 2983 Sayılı Kanun’un 15.maddesine göre ilk beş yıl gelir ortaklığı senedinden vergi alınmaması, bunu takip eden üç yıl içinde vergide % 50 indirim yapılması öngörülmüştür. 31.12.1993 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan 92/3802 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararına göre gelir ortaklığı senetleri; 0.10 gelir vergisi stopajı + 0.07 fon olmak üzere % 10.7 vergi kesintisine tabi olmuştur (Tekin ve Kartaloğlu, 2006 : 43).

Gelir ortaklığı senetleri döviz ya da Türk Lirası cinsinden ihraç edilirler. Döviz cinsinden ihraç edilenler libor, Türk lirası cinsinden ihraç edilenler ise TEFE üzerinden minimum bir getiri oranını garanti ederler. Gelir ortaklığı senetlerinin gelirleri yılda iki defa ve kupon karşılığı olarak yapılmaktadır. Ödemeler döviz veya TL olarak, satan bankanın gişelerinden yapılır. Senetler hamiline yazılıdır.

Gelir ortaklığı senetleri tüm özelliklerine göre sermaye piyasası aracı olarak kabul görse de ne Sermaye Piyasası Kanunu’nda ne de Sermaye Piyasası Mevzuatında

yeri bulunmamaktadır. Gelir ortaklığı senetleri varlığını ve yasal temelini 2983 Sayılı Kanun'dan almaktadır.

Gelir ortaklığı senetlerinin vergi avantajı ve teminat olarak gösterilebilmesi işletmelerin ve kurumsal yatırımcıların tercih ettiği bir menkul değer haline gelmesine yol açmıştır. Altyapı yatırımlarına devlet bütçesi dışında kaynak sağlamak, soyut nitelikte olan devlet tahvili ve hazine bonosu yerine somut imajı olan köprü ve barajların adlarını kullanarak daha kolay borçlanmak, küçük kupürler çıkararak sermaye piyasasının yararlanacağı yeni bir araç yaratmak, özellikle faiz geliri elde etmekten çekinen tasarruf sahiplerine gelir ortaklığı ismini kullanmak suretiyle ulaşmak, enflasyon hızı aşağı çekildiğinde, yüksek ve sabit faizli devlet tahvillerinin hazineye getirdiği faiz yükünü hafifletmek gibi nedenler, bu senetlerin Sermaye Piyasası Kanunu'nda tanımlanan menkul kıymetler arasına dahil edilmesi ihtiyacını doğurmuştur.

Gelir ortaklığı senetlerinin olumlu yanları olduğu gibi olumsuz yanları da vardır. Gelir ortaklığının en önemli olumsuzluklarından biri; devletçe taahhüt edilen enflasyon oranının üzerinde getiri sağlama sorunudur. Bu durumda gelir ortaklığı senedi uygulaması ile kamu hizmeti anlayışı çelişmektedir. Şayet enflasyon ve faiz düşürülemezse senedi alanlara taahhüt edilen reel gelir kazanılamaz bunun olması içinde köprü geçişi ya da elektrik zammı kaçınılmaz olur. Ayrıca sistemin negatif sonuçlarını engellemek için elde edilen fonların hızla yatırıma dönüştürülmesi gerekir. Eğer bu projeler gerçekleşmezse ortaklık senedi süresince bunların anaparaları ya hazineden karşılanacak ya da yeni gelir ortaklığı senetleri çıkarılarak gelir elde edilecektir.

Bu bağlamda gelir ortaklığı senedi sistemi kamuya fon sağlama bakımından iyi bir uygulama olmakla beraber, toplanan fonların etkin, verimli ve hızlı kullanılması, ekonomik istikrar sağlanması halinde yararlı olacakken bunların aksi bir uygulamada ciddi sakıncalar ortaya çıkaracaktır.

2.7. BANKA BONOLARI VE BANKA GARANTİLİ BONOLAR

Banka Bonoları ve Banka Garantili Bonolar yatırım ve kalkınma bankaları ile anonim ortaklıkların, ihtiyaç duydukları zaman, borçlu sıfatıyla gereken miktarda bono

ihdas etmek suretiyle doğrudan kaynak sağlamalarına imkan veren sermaye piyasası araçlarıdır. Bunlar hisse senetlerinde olduğu gibi seri halinde ve kitle senedi olarak ihraç edilmezler, periyodik, düzenli gelir getirmezler. Banka bonoları ve banka garantili bonolar ilan edilerek halka arz edilmek yerine, ikili ilişkiler içinde, büyük miktarlarda ve belirli yerlere plase edilen senetlerdir. Anonim şirketler kimi zaman tahvil ihracı yerine banka bonusu ihraç etmeyi tercih ederler. Çünkü bonoların ihracı, tahvil ihracı gibi masraflı ve zaman alıcı olmayıp, tahvil ihracındaki formalitelere tabi bulunmazlar. Vade bakımından tahvillere göre daha esneklerdir, gerektiği zaman ve gerektiği miktarda ihraç edilebilirler (Karslı, 1989 : 341).

Banka bonoları ve banka garantili bonolar birbirinden farklı mahiyettedir. Kalkınma ve yatırım bankaları banka bonolarını ihraç ederken mevduat bankaları banka bonusu ihraç edemezler (Çapanoğlu, 1993 : 53).

Banka bonoları, kalkınma ve yatırım bankasının tebliğ hükümlerine göre borçlu sıfatıyla düzenleyip, kurulca kayda alınmasından sonra ihraç ettikleri, emre veya hamiline yazılı kıymetli evraktır. Banka bonolarında borçlu konumda olan bonoyu düzenleyen bankadır. Banka garantili bonolar ise bankadan kredi kullanan anonim ortaklıkların, bu kredilerin teminatı olarak borçlu sıfatı ile düzenleyip, alacaklı bankaya verdikleri emre muharrer senetlerden, bu krediyi kullandırmış olan bankaca kendi garantisi altında ve kurulca kayda alınmasını müteakip, ihraç edilen kıymetli evraktır (Bolak, 1994 : 122).

Banka bonoları ve banka garantili bonoların ihracına ve uygulamasına ilişkin yasal düzenleme, Sermaye Piyasası Kurulunun Seri: III No: 12 sayılı tebliğine dayanmaktadır. Söz konusu tebliğe göre; “tebliğ hükümlerine göre ihraç edilecek bonolar sermaye piyasası uygulamaları bakımından menkul kıymet sayılmaktadır”. Bu tebliğin bazı hükümleri sonradan çıkarılan Seri: III No: 16 ve No:22 sayılı tebliğlerle yeniden düzenlenmiştir.

Bonoların ihraç kararı genel kurul ya da yönetim kurulunca alınır. Kurula gerekli evraklarla başvuru dilekçesi verilir, Kurul başvuruyu inceler, bankanın talebini de dikkate alarak tedavül limitini ve satış limitini belirleyerek ihracı kayda alır.

Bonolar, bankalarca belirlenen vadeye uygun iskonto oranları ile iskonto edilerek bulunan fiyat üzerinden satılır. Banka tarafından bonoların satışında

uygulanacak vadeye uygun iskonto oranları yıllık bazda ifade edilerek her gün ilan edilir.

Banka bonolarının vadesi en az 90 en çok 360 gün olmak üzere satış sırasında belirlenerek düzenleme anında senedin üzerine yazılır. Banka garantili bonolar satışın yapıldığı tarih itibarıyla en az 90 en çok 720 gün vadeli olur. Bonoların faiz oranlarının tespiti banka yönetimince yapılır.

Bonoların ikinci el piyasada alım satımı serbesttir Bonoların borsaya kote edilmezler. Bonoların üzerinde yazılı bedelleri, vadelerinde, satıcı banka tarafından belirlenen yerde ödenir.

2.8. FİNANSMAN BONOLARI

Finansman bonoları, 31.07.1992 tarih ve 21301 (mükerrer) sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Sermaye Piyasası Kurulu’nun Seri: III, No: 13 sayılı tebliği ile düzenlenmiştir. Finansman bonoları, anonim şirketler, mevzuata göre özelleştirme kapsamına alınanlar dahil kamu iktisadi teşebbüsleri, mahalli idareler ve bu idarelerle ilgili özel mevzuat uyarınca faaliyet gösteren kuruluş, idare ve işletmelerin borçlu sıfatıyla düzenleyip kurul kaydına almak suretiyle ihraç ederek sattıkları emre veya hamiline yazılı menkul kıymet niteliğindeki kıymetli evrak olarak tanımlanmıştır (Bozer ve Göle, 1996 : 291).

Finansman bonoları, kısa vadeli işletme sermayesi ihtiyaçlarını karşılamak için büyük şirketler tarafından ihraç edilen kısa vadeli ve teminatsız senetlerdir (Tuncer, 1978 : 30).

Finansman bonoları vadelerinin kısalığı yüzünden para piyasası aracı olarak kullanılırlar. Finansman bonolarının tahvilden daha kısa vadeler için çıkarılabilmesi, bu enstrümanın faiz artış ve düşüşlerine karşı daha fazla korunmasını sağlamakta ve bu yönüyle şirketleri daha az riske etmektedir. Ayrıca ortaklıkların banka dışı kaynaklardan finansman sağlamalarına da fırsat tanımaktadır.

Finansman bonoları kesin şekil şartlarına ve tebliğ ekindeki örneğe göre düzenlenir. Üzerinde bulunması gereken, ihraççının unvanı, adresi yetkili imzalar, meblağ, kayıtsız şartsız ödeme vaadi, tanzim tarihi ve yeri, vade, ödeme yeri, tertip ve

seri numarası gibi unsurlar söz konusu tebliğin 4.maddesinde sayılmıştır (Karlı, 1989 : 350).

Finansman bonolarının vadesi 60 günden az 720 günden çok olması mümkün değildir. Finansman bonolarının vadesinin başlangıç tarihi, satışa sunuldukları ilk gündür ve vadenin dörtte birini geçmeyecek satış süreci içerisinde her gün iskontolu olarak, aşağıdaki formülle hesaplanan değer üzerinden satılır ve finansman bonolarının nominal değeri ana para ve faiz içerir.

$$\text{Satış Fiyatı} = \frac{\text{Nominal değer}}{(1 + \text{iskonto oranı})^{a/b}}$$

a: vadeye kalan gün sayısı;

b: vade gün sayısı

Halka arz edilerek veya halka arz edilmeksizin satılabilir. Halka açık anonim ortaklıkların ihraç edebilecekleri maksimum finansman bonusu tutarı, Kurulun ilgili tebliğ şartlarına göre düzenlenmiş ve genel kurulca onaylanmış son yıllık bilançoda görülen çıkarılmış veya ödenmiş sermaye ve yedek akçeleri ile yeniden değerlendirme değer artış fonunun toplamından varsa toplam zararların düşülmesinden sonra kalan miktarı geçemez. Halka açık olmayan anonim ortaklıkların ihraç edebilecekleri maksimum finansman bonusu tutarı hesaplanırken yedek akçeler dikkate alınmaz. Çıkarılan finansman bonoları satılıp bitirilmedikçe veya satılmayanlar iptal edilmedikçe yeni finansman bonusu çıkarılmasına izin verilmez (Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Kılavuzu, 2001 : 158).

İhraç edilecek finansman bonolarının kupür büyüklüğü tebliğde belirlenen miktardan düşük olamaz. Bonoların satışında iskonto esası uygulanır yani üzerinde yazılı olan değer anapara ve faizi kapsamaktadır.

Anonim şirketin Finansman bonusu ihraç edebilmesi için sözleşmelerinde buna yetki veren bir hükmün bulunması ve bunun da genel kurulda alınmış olması gerekir. İhraç edilecek finansman bonolarının kayda alınması için genel kurul kararının alındığı tarihten itibaren bir yıl, yönetim kurulu kararının alındığı tarihten itibaren bir ay içinde Sermaye Piyasası Kuruluna yazılı olarak başvuruda bulunmak mecburiyeti

bulunmaktadır. Kayda alınan finansman bonolarının satışı kayda alınma tarihinden sonra bir yıl içinde bitirilmelidir (Bolak, 1994 : 124).

Finansman Bonoları taşıdıkları teminata göre beş grup halinde sınıflandırılmaktadır:

- A Tipi Finansman Bonoları: Garanti kaydı taşımayan finansman bonusu türüdür. Bu tipteki finansman bonoları , ihraççıların mali gücü ve ahlaki niteliği gereği herhangi bir güvenceye ihtiyaç duyulmadan çıkarılabilmektedir (Günel, 1984 : 110).

- B Tipi Finansman Bonoları: İhraççıya açılan banka kredisiyle destekli finansman bonolarıdır. Bu tip bonolarda ihraççının ödeme sıkıntısına düşmesi halinde, ödemenin banka kredisi ile destekleneceği teminatı verilmektedir. Bu yönüyle A tipi finansman bonolarına göre daha güvenilirlerdir.

- C Tipi Finansman Bonoları: Doğrudan doğruya banka garantisi taşıyan finansman bonolarıdır. İhraççının ödeme sıkıntısına düşmesi durumunda teminat veren banka ödemeyi gerçekleştirir.

- E Tipi Finansman Bonoları: Hazine garantisi taşıyan finansman bonolarıdır.

- F Tipi Finansman Bonoları: Bir anonim ortaklığın borçlu ve müteselsil kefil sıfatıyla ödeme emri vaadini içeren finansman bonolarıdır.

2.9. HAZİNE BONOLARI

Hazine Bonosu, hazine tarafından kısa vadeli borçlanma amacıyla çıkarılan ve kıymetli evrak niteliğinde olan sermaye piyasası araçlarındandır.

Hazine bonolarının prensip olarak finansman bonolarından farklılıkları yoktur. Devlet bütçe açıklarını kapatmak, kısa vadeli kredi ihtiyaçlarını karşılamak veya kamu yatırım finansmanını sağlamak için bu araçlara başvurabilir.

Diğer bonolardan hazine tarafından çıkarılmasının dışında hukuki ve teknik olarak önemli bir farklılık bulunmayan hazine bonolarında da kupon bulunmaz. Üzerinde nominal değer yazılıdır. Satışı iskontolu yapılıdır. Alıcıların istekli olması iskonto oranını etkiler. Bu bağlamda talep fazla olduğunda iskonto oranı ve bononun

getirisi düşük, fiyat yüksek olur. Fiyat ve iskonto oranı ihale anında oluşur (Karlı, 1989 : 352).

İç borçlanmaya gitme yetkisi, devlet veya kamu kurum ve kuruluşlarına özel kanunlarla tanınmaktadır. Devlet tarafından çıkarılan menkul kıymetlerin ihraç şartları, tediye servisleri, ikramiye ve itfa planları, ilgili olduğu özel kanunla düzenlenir veya ilgili kanundaki bir yetkiye dayanarak T.C. Maliye Bakanlığı ve T.C. Merkez Bankası yahut başka bir banka arasında yapılacak bir sözleşme ile tayin ve tespit olunur. Bir yandan özel kanunlara tabi olması, diğer yandan faiz ve anapara alacağıının ödenmemesi gibi risk taşımaması onu özel sektör menkul kıymetlerinden ayırmaktadır (Ünal, 1988 : 104).

Hazine bonoları 13 hafta (91 gün), 26 hafta (182 gün) ve 39 hafta (273 gün) vadelerle ihraç edilir. Bonolar hamiline yazılı olup indirimli satılır ve vade tarihinden itibaren T.C. Merkez Bankası tarafından nominal değer üzerinden ödenir. T.C. Merkez Bankası her hafta tek taraflı olarak düzenlediği mezatta, menkul kıymet tacirleri ve yatırımcılarla buluşur ve satışını orada yapar.

İhalede oluşan faiz oranı ve satılan bono miktarı ekonomik bir gösterge olarak algılanır ve piyasa ve borsa çevresince dikkatle izlenir. İhalelerde oluşan faiz oranı genel olarak piyasa faiz oranının yükselmesi veya düşmesi konusunda referans alınır ve “gösterge kağıt” diye anılır. İhalede faiz oranının düşme eğilimi göstermesi piyasada likiditenin bolluğuna veya hazinenin para ihtiyacının azlığına işaret ederken bol olan likiditenin diğer yatırım araçlarına yöneleceğinin de bir işareti sayılır. Eğer durum tam tersi olursa satılan hazine bonusu miktarının ve faiz oranının yüksek olması hazinenin borçlanma ihtiyacının arttığını ya da piyasadan hazinenin para çekme operasyonu yaptığının işareti olacaktır.

Hazine bonolarının risksiz olmaları, faiz oranlarının özel sektör bonolarına göre düşük olmasına rağmen, bu faizin vergiden muaf olması, istenildiği anda birikmiş faiziyle birlikte paraya çevrilebilmesi, devlet ihalelerinde güvence olarak gösterilebilmesi bu araçları yatırımcılar açısından tercih edilebilir bir konuma sokmaktadır. Hazine bonolarının genel alıcı profili bankalar ve yatırım fonlarından oluşmaktadır. Hazine bonosunun ikinci el işlemleri kot dışı pazarda yapılmaktadır (Bolak, 1994 : 130).

2.10. EUROBOND

Eurobond, Devletin ya da şirketlerin, yurtdışından kaynak sağlamak amacıyla, yabancı para birimlerinden satışa sundukları, genellikle uzun vadeli borçlanma enstrümanı olarak adlandırılabilir.

Başka bir deyişle Eurobond, yurt dışı piyasalardan borç para temin edebilmek için yabancı para cinsinden ihraç edilen ve yurt dışında satılan tahviller olarak tanımlanabilir (Sarıs, 2002 : 218).

Uluslararası ve çok uluslu bankaların, finans şirketleri ile aracı kurumların bir araya gelerek güvence sağlayarak oluşturdukları piyasada dolaşıma çıkarılan, kimi zaman belirli bir ülkeyi, belirli bir ekonomik topluluğu ya da kimi ülkeleri esas alan tahvillere Eurobond (Avrupa Tahvili) adı verilir. Dış borçlanma senedi olan ve uluslararası piyasada işlem gören eurobond, devlet yada özel sektör tarafından ihraç edilen yabancı para cinsinden kupon ödemeli ve sabit faizli borçlanma niteliği taşır (Erol ve Yıldırım, 2001 : 25).

Uluslararası Piyasalar, orta ve uzun vadeli fon talep edenler ile uzun ve orta vadeli fon arz edenlerin kendi ülkelerinin dışında oluşturdukları alanlardır. Kamu kuruluşları ya da özel kuruluşlar çıkardıkları tahvilleri bu piyasalarda konsorsiyumlar aracılığıyla satışa sunmaktadırlar. Bu piyasalarda fon sağlamanın iki yöntemi vardır: Bunlardan ilki tahvillerin hangi yabancı piyasada satışa arz edilecekse o ülkenin parasına bağlı olarak çıkarılması, ikincisi ise kredi sendikasyonuna giren farklı ülkelerden oluşan banka birliğinin her birinin, çıkarılan tahvilleri kendi piyasasında satışa sunması.

Eurobondlar, Bütçe Kanunu'na konulan hükümlerle Hazine Müsteşarlığı tarafından çıkarılmaktadır. Bu tahviller esas itibariyle tahvili çıkaran ülkenin sınırları dışında dolaşımda bulunmak ve satılmak üzere çıkarılmaktadır. Eurobondlar, çıkaran ülkenin siyasal ve ekonomik yaşamından doğrudan etkilenirler. Borçlanma maliyeti o ülkenin içinde bulunduğu konjonktürel şartlara bağlı olarak artar veya azalır.

Eurobondların hukuki özellikleri şöyle sıralanabilir: Yatırımcısına alacaklılık hakkı sağlar, menkul kıymet olarak itibari değer taşır ve belirli bir meblağı temsil eder, orta ve uzun vadeli yatırım aracı olarak kullanılır ve dönemsel gelir getirir, altı aylık ya

da bir yıllık kupon ödemelidir. Aynı hukuki temele dayanması, çok sayıda ve seri halinde ihraç edilmesi nedeniyle misli nitelik taşır. Aynı tertip ve serideki eurobondlar aynı ibareleri taşır.

2.11. VARLIĞA DAYALI MENKUL KIYMETLER

Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler, teorik olarak bilançonun aktifinde yer alan her türlü maddi varlık karşılık gösterilerek çıkarılabilen menkul kıymet türüdür.

Varlığa dayalı menkul kıymetler, bütün dünyada finans sektöründe görülen menkul kıymetleştirme uygulamasının bir sonucu olarak 1980’li yıllardan itibaren mali bir enstrüman haline gelmiştir. Bu enstrüman üç alanda gelişmiştir; dayanıklı tüketim malları, konut ve finansal kiralama alacakları (Karşılı, 1989 : 359).

Varlığa dayalı menkul kıymetlere ilişkin ilk yasal düzenleme, 1992 yılında, Sermaye Piyasası Kanunu’nun 13/a maddesi ile yapılmıştır. Söz konusu maddede; “Alacaklar ve duran varlıklar karşılık gösterilerek varlığa dayalı menkul kıymet ihraç edilebilir. Bunları ihraç edecek kuruluşlar, ihraç şartları, karşılık gösterilebilecek alacak ve varlık türleri, ihraç limiti, değerlendirme ilke ve esasları, nitelikleri kurul tarafından çıkarılacak tebliğ ile düzenlenir” denilerek, varlığa dayalı menkul kıymetleri ihraç yetkisi Sermaye Piyasası Kurulu’na verilmiştir. Sermaye Piyasası Kurulu da Seri: III No: 14 sayılı tebliğ ile uygulamaya açıklık kazandırmıştır.

Söz konusu tebliğin üçüncü maddesinde varlığa dayalı menkul kıymetler, ihraççıların, kendi ticari işlemlerinden doğmuş alacakları veya bu tebliğ hükümleri çerçevesinde temellük edecekleri alacaklar karşılığında, Kurul kaydından geçirmek suretiyle ihraç edebilecekleri kıymetli evrak olarak tanımlanmıştır.

Anılan tebliğin dördüncü maddesinde, varlığa dayalı menkul kıymetlerin ihracında işleme konu olabilecek alacak türleri şu şekilde sıralanmıştır:

- Tüketici kredileri: Bankaların gerçek kişilere, ticari amaçla kullanılmamak kaydıyla, mal ve hizmet alımları dolayısıyla, açmış oldukları bireysel krediler ile finansman şirketlerinin kendi mevzuatları çerçevesinde gerçek ve tüzel kişilere açmış oldukları krediler,

- Konut kredileri: Bankaların, 2985 Sayılı Kanun ve bu Kanun'a dayalı mevzuat çerçevesinde, Toplu Konut İdaresi Başkanlığı ile yapılan anlaşma uyarınca kendi kaynaklarından hazır konut alan kişilere açtıkları bireysel krediler, verdikleri ipotēge dayalı bireysel konut kredileri ile konut sektöründe kredilendirmeye yetkili KİT statüsünde bankaların kendi mevzuatları çerçevesinde açtıkları krediler,

- Finansal kiralama sözleşmelerinden doğacak alacaklar: 3226 Sayılı Finansal Kiralama Kanunu ve ilgili mevzuat çerçevesinde finansal kiralamaya yetkili kuruluşların yaptıkları finansal kiralama sözleşmelerinden doğan alacaklar,

- İhracat işlemlerinden doğacak alacaklar: Bankalar ve özel finans kurumlarının açmış oldukları ve fiilen ihracatta kullandıkları krediler ile faktoring işlemleri yapan anonim ortaklıklarca temellük edilen ihracat karşılığındaki belgeye dayalı alacaklar,

- Diğer alacaklar: Bankalar dışındaki mal ve hizmet üretimi faaliyetlerinde bulunan anonim ortaklıklar ile mevzuata göre özelleştirme kapsamına alınanlar dahil KİT'lerin müşterilerine yaptıkları taksitli satışlardan doğan, senede bağlanmış alacakları,

- Tarım Kredi Kooperatifleri aracılığıyla verilen bireysel kredilere ilişkin olarak T.C. Ziraat Bankası'nın senede bağlanmış alacakları,

- T.C. Halk Bankası'na esnaf ve sanatkarlarla küçük işletmelere açılan ihtisas kredileri,

- Gayrimenkul yatırım ortaklıklarının portföydeki gayrimenkullerinin satış veya satış vaadi sözleşmelerinden kaynaklanan senetli alacakları.

Varlığa dayalı menkul kıymetleri ihraç edebilecek kuruluşlar ise; genel finansman ortaklıkları, bankalar, finansman şirketleri, finansal kiralamaya yetkili kuruluşlardır.

Varlığa dayalı menkul kıymetler tertipler halinde, nama ve hamiline yazılı olarak ihraç edilirler. Varlığa dayalı menkul kıymetler iskonto esasına göre satılabileceği gibi dönemsel hatta değişken faizli olarak da ihraç edilebilirler. Varlığa dayalı menkul kıymetlerin vadesi, iskonto veya faiz oranı, dayandığı alacakların bünyesine göre ihraççı tarafından belirlenip sertifika üzerine yazılır.

Varlığa dayalı menkul kıymetler ikinci el piyasalarda işlem görebilirler ve ihraçları % 03 oranında Sermaye Piyasası Kurulu ücretine tabiidir. Ayrıca diğer sermaye piyasası araçları gibi Sermaye Piyasası Kurulu denetimine ve bilgi verme yükümlülüklerine tabidir (Karslı, 1989 : 360).

Türk Sermaye Piyasasında yeni bir araç olan varlığa dayalı menkul kıymetler, sistemin karmaşık yapısı ve bir banka garantisine, saklama ve sair hizmetlerine gerek bulunması yüzünden yeterince kullanılmamaktadır.

2.12. GAYRİMENKUL SERTİFİKALARI

Gayrimenkul sertifikaları 20.07.1995 tarih ve 22344 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Sermaye Piyasası Kurulu’nun Seri: III No: 19 sayılı tebliği ile düzenlenmiştir.

Söz konusu tebliğin üçüncü maddesinde gayrimenkul sertifikaları; belirli bir gayrimenkulün projesini gerçekleştirmeyi üstlenen ve gayrimenkul sertifikasının içerdiği edimleri yerine getirmekle yükümlü olan anonim ortakların, bedellerini inşa edilecek veya edilmekte olan gayrimenkul projelerin finansmanında kullanılmak üzere ihraç ettikleri nominal değerleri eşit, 2499 sayılı SPK’nun 3. maddesi b bendi 2. fıkrasındaki açıklanan nitelikleri haiz, hamiline yazılı, menkul kıymet olarak tanımlanmıştır (Tekin ve Kartaloğlu, 2006 : 49).

Gayrimenkul sertifikası ihraç etmek isteyen ortaklıkların yerine getirmesi gereken şartlar şunlardır;

- Gayrimenkul sertifikası ihracına konu olacak projeye eşdeğer büyüklükteki en az bir projeyi, sözleşmesi ve teknik şartnamelerine uygun olarak Kurula başvuru tarihinden önceki 5 yıl içerisinde tamamlamış olması,

- Üstlendiği gayrimenkul projesini gerçekleştirebilecek mesleki ve teknik donanıma sahip olduğunu belgelendirmesi şarttır (Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Kılavuzu, 2001 : 160).

Gayrimenkul sertifikası ihraç etmek isteyenlerin tebliğde istenen belgelerle ve ihraççının edimlerinin ve taleplerinin tespit edilen cezai koşulların bir banka tarafından garanti edilmesi ve bunların kurul kaydına alınması zorunludur.

Gayrimenkul sertifikası ihracı sonunda elde edilen paralar bankaca açılan özel bir hesapta toplanır ve bu para vekilin özen borcu çerçevesinde bankaca gelir elde edilecek şekilde ihraççı adına değerlendirilir. Asli edimi kullanmak isteyen sertifika sahipleri, sertifikada belirtilen tarihlerde almak istedikleri bağımsız bölümün gerektirdiği sayıda sertifika ibraz etmek, ihraççı ise, belirtilen sürede gayrimenkulün mülkiyetinin tesisini ve teslimini yapmak zorundadır. Asli edimin yerine getirilmesi için belirtilen sürede başvurmayan veya yeterli miktarda sertifika toplayamayan sertifika sahipleri, tali edimin yerine getirilmesi amacıyla sertifikada belirtilen sürede başvururlar (Tekin ve Kartaloğlu, 2006 : 50).

Asli edim, gayrimenkul sertifikasında belirtilen sürede mülkiyetin gayrimenkul sertifikası sahibine geçilmesi yükümlülüğünü ifade eder. Tali edim ise asli edimin yerine getirilmesini belirlenen süreler içerisinde talep etmeyen sertifika sahiplerine, anapara ve izahnamede belirtilen oranlarda faiz ödenmesini veya gayrimenkulün sertifika sahiplerince talep edilmeyen bölümünün banka tarafından açık artırma ile satılarak sertifika sahiplerine dağıtılmasını ifade etmektedir.

2.13. YATIRIM FONU KATILMA BELGELERİ

Yatırım fonları 19. yüzyılda Anglo-Sakson ülkelerde ortaya çıkmıştır. 1930'da ilk yatırım fonu İsviçre'de kurulmuştur, daha sonra ABD ve diğer ülkelerde de yaygınlık kazanmıştır.

Yatırım fonları, emanet müessesinden yararlanmak suretiyle kurulan ve çeşitli menkul kıymetlerden oluşan bir portföyü güvenilir kişi sıfatıyla işleten, inançlı mülkiyet esasına göre kurulan sermaye piyasası kurumlarıdır.

Yatırım fonları ya tüzel kişiliğe sahip bir anonim şirket şeklinde ya da inançlı mülkiyet esasına göre kurulurlar. Yatırım fonları yatırım ortaklıkları gibi yalnızca portföy yatırım yaparlar. Satın aldıkları menkul kıymetlerin şirket yönetimiyle ilgilenmezler. Dünyadaki uygulamalara bakıldığında yatırım fonlarının da yatırım ortaklıkları gibi açık ve kapalı sonlu olarak kurulabildikleri görülmektedir (Karlı, 1989

: 142). Fonun tüzel kişiliği yoktur. Kurucunun mal varlığı fonun mal varlığından tamamen ayrıdır.

Hukuk sistemimizde yatırım fonları 1981 yılında çıkarılan Sermaye Piyasası Kanunu ile yer almış olmasına rağmen 1987 yılına kadar bankaların hiç birinden fon kurma talebi gelmemiştir. Haziran 1987’de yapılan bir yasa değişikliği ile katılım belgelerinin ve portföyde yer alan menkul kıymetlerin getirilerine vergi muafiyeti sağlanmıştır. Bunun üzerine temmuz 1987’de ilk menkul kıymet yatırım fonu katılım belgesi ortaya çıkmıştır. Fonun başarılı performansı sonucu bankaların ilgisi artmıştır. Haziran 1989’da yeni bir yasal değişiklik yapılarak MKYF’larının portföyündeki menkul kıymetlerden sağlanan getiriler tekrar vergi kapsamına alınmıştır. Bu uygulayamaya rağmen fon kurma iştahı giderek artmıştır (Bolak, 1994 : 90).

Bilindiği üzere 2499 Sayılı Sermaye Piyasası Kanunu’nun 32.maddesinde Yatırım Fonları, anılan kanun kapsamında faaliyette bulunabilecek sermaye piyasası kurumları arasında sayılmış ve aynı kanunun 37.maddesiyle düzenleme yapılmıştır. Yatırım fonları yalnızca bankalar tarafından kurulabileceken, Sermaye Piyasası Kanunu’nda 1992 yılında yapılan değişiklikle bankalara ek olarak borsa aracı kurumları ile sigorta şirketlerine de fon kurma hakkı tanınmıştır.

Kanun’un 37. maddesinde yatırım fonları şöyle tanımlanmıştır: “Halktan katılım belgeleri karşılığında toplanan paralarla, belge sahipleri hesabına riskin dağıtılması ilkesi ve inançlı mülkiyet esaslarına göre sermaye piyasası araçları, gayrimenkul, altın ve diğer kıymetli madenler portföyü işletmek amacıyla kurulan mal varlığına Yatırım Fonu denir”.

Yatırım fonları, taraflarının kurucu, yed-i emin (güvenilir kişi) ve tasarruf sahipleri olduğu üçlü bir ilişki içinde doğar.

Kurucu, bir yatırım fonu kurarak bu fona iştiraki sağlayan, katılma belgelerini halka arz eden ve fonun her tür işlemlerinden ortaklara, üçüncü kişilere ve kamu kurum ve kuruluşlarına karşı sorumlu olan kişidir.

Fonun tüzel kişiliği yoktur; ancak mal varlığı kurucunun malvarlığından ayrıdır. Kurucu, fonu, yatırım fonu katılma belgesi sahiplerinin haklarını koruyacak şekilde

temsil eder, yönetir veya yönetimini denetler. Fon varlığının korunması ve saklanması kurucu sorumludur.

Yed-i emin, fon portföyündeki varlıkları muhafaza eder, portföy yöneticisinin verdiği direktiflere uygun olarak portföydeki menkul kıymet hareketlerini yürütür, portföydeki menkul kıymetlerin faiz ve temettü gelirlerini tahsil ederek katılımcılara aktarır.

Tasarruf sahipleri ise, fona iştiraki sağlayan katılma belgelerini satın alarak yatırım yapan gerçek ve tüzel kişilerdir (Ertaş vd, 1997 : 11-12).

Yatırım Fonları kuruluş ve işleyişine yönelik düzenlemeler SPK'nun Seri VII No: 10 sayılı "Yatırım Fonlarına İlişkin Esaslar Tebliği"nde yapılmıştır. Tebliğin 3. maddesi uyarınca; bankalar, aracı kurumlar, sigorta şirketleri ve kanunlarında engel bulunmayan emekli ve yardım sandıkları ile 506 Sayılı Kanun'un geçici 20. maddesi uyarınca kurulmuş olan sandıklar yatırım fonu kurabileceklerdir

Adı geçen tebliğin 4. maddesine göre yatırım fonlarının, işletmek üzere oluşturacakları portföylerinde yer alacak varlıklar şöyle sıralanmıştır:

- Özelleştirme kapsamına alınanlar dahil Türkiye'de kurulan ortaklıklara ait hisse senetleri, özel ve kamu sektör borçlanma senetleri,
- Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında 32 sayılı karar hükümleri çerçevesinde alım satım yapabilen, yabancı ve özel kamu sektörü borçlanma senetleri ve hisse senetleri,
- Ulusal ve uluslararası borsalarda işlem gören altın ve diğer kıymetli madenler ile bu madenlere dayalı olarak ihraç edilmiş ve borsalarda işlem gören sermaye piyasası araçları,
- Kurulca uygun görülen diğer sermaye piyasası araçları, repo, ters repo, future, opsiyon ve forward sözleşmeleri
- Nakit değerlendirmek üzere İMKB Takas ve Saklama Bankası A.Ş. nezdindeki borsa para piyasası işlemleri (Tekin ve Kartaloğlu, 2006 : 51).

Yatırım fonlarının sayılan varlıklardan oluşan portföyün işletilmesi dışında başka bir faaliyette bulunamazlar.

Yatırım fonları çok çeşitli şekilde sınıflandırılabilirler. En sık karşılaşılan sınıflandırma, ihraç ettikleri katılma belgelerini geri satın alıp almama esasına göre yapılanıdır. Buna göre, ihraç ettikleri katılma belgelerini bunları satın alan yatırımcıların talebi halinde geri satın alan fonlar açık sonlu, ihraç ettikleri katılma belgelerini istenildiği anda geri satın almayan fonlar da kapalı sonlu fonlar olarak sınıflandırılmaktadır (Ertaş vd, 1997 : 12).

Vergilendirme açısından önemli olan bir sınıflandırma da A tipi Yatırım Fon ve B Tipi Yatırım Fon ayrımıdır. Esas sözleşmelerinde asgari sınırları belirtilmek kaydıyla, portföy değerinin en az % 25'ini devamlı olarak özelleştirme kapsamına alınmış kamu İktisadi teşebbüsleri dahil Türkiye'de kurulmuş ortaklıkların hisse senedine yatırılmış fonlar A Tipi yatırım fonları olarak adlandırılır. Diğer bütün fonlar B Tipi yatırım fonudur.

Yatırım fonları içtüzüklerindeki tanımlamalara göre şu türlerde kurulabilirler:

- Portföyünün en az % 51'ini devamlı olarak kamu ve ya özel sektör borçlanma araçlarına yatırmış fonlar “Tahvil ve Bono Fonu”,
- Türkiye'de kurulmuş ortaklıkların hisse senetlerine yatırmış fonlar “Hisse Senedi Fonu”,
- Belli bir sektörde oluşturulan ortaklıkların menkul kıymetlerine yatırmış fonlar “Sektör Fonu”,
- İştiraklerce çıkarılmış menkul kıymetlere yatırmış fonlar “İştirak Fonu”,
- Belli bir topluluğun menkul kıymetlerine yatırmış fonlara “ Grup Fonu”,
- Yabancı özel ve kamu sektörü menkul kıymetlerine yatırmış fonlar “ Yabancı Menkul Kıymetler Fonu”
- Altın ve diğer kıymetli madenler ile bu madenlere dayalı sermaye piyasası araçlarına yatırmış fonlar “Altın ve Diğer Kıymetli Madenler Fonu”,

- Portföyünün tamamını hisse senetleri, borçlanma senetleri, altın ve diğer kıymetli madenler ve bunlara dayalı sermaye piyasası araçlarından en az ikisinden oluşan her birinin değeri portföy değerinin % 20'sinden az olmayan fonlar “Karma Fon”,

- Vadesine 90 günden az kalmış sermaye piyasası araçlarından oluşan fonlar “Likit Fon”,

- Portföy sınırlamaları itibariyle yukarıda ki türlerden herhangi birine girmeyen fonlar “Değişken Fon”,

- Katılma belgeleri önceden belirlenmiş kişi ve kuruluşlara tahsis edilmiş fonlar “Özel Fon”,

- Endeks kapsamındaki menkul kıymetlerin tümünden örnekleme yoluyla seçilen kısımdan oluşmuş fonlar “Endeks Fon” (Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Kılavuzu, 2001 : 85).

Yatırım Fonu Katılma Belgeleri; fona katılanların sahip olduğu hakları taşıyan, fona kaç pay ile katıldığını gösteren kıymetli evrak niteliğinde bir senet olup, kaydi değer olarak tutulur. Yatırım fonları nama veya hamiline yazılı olabilir.

Yatırım fonları büyük bir portföydür ve katılma belgeleri, bu portföyün mülkiyetini temsil eder. Hisse senetleri gibi yeknesak şekil içinde, belli bir birim ve bu birimin katları olarak basılır (Karslı, 1989 : 149).

Katılma belgesi, temsil ettiği değer tam olarak nakden ödenmesi şartıyla satılabilir. Katılma belgelerinin itibari değeri yoktur. Fon pay değeri, fon toplam değerinin tedavüldeki katılma belgelerinin kapsadığı pay sayısına bölünmesiyle elde edilir (Yatırım Fonlarına İlişkin Esaslar Tebliği, Seri : VII, No : 10).

Katılma belgesi sahipleri, belgelerini fon içtüzüklerinde belirlenen esaslara göre fona iade etmek suretiyle paraya çevirebilirler. Ayrıca içtüzüğünde hüküm bulunmak şartı ile fon kurucusunun talebi ve borsanın uygun görmesi üzerine menkul kıymet niteliği verilen fonların katılma belgeleri borsada işlem görebilir. Özel fon katılma belgeleri borsada işlem göremezler, bu katılma belgelerinden fona geri dönenler, ancak başlangıçta içtüzükte belirlenen kişi ve kuruluşlara satılabilir.

Borsada işlem görmeyen katılma belgelerinin, aracılık amacıyla borsa dışında alın satımı, fon içtüzüklerinde hüküm bulunması kaydıyla mümkündür. Bu durumda içtüzükte kurucu dışında alım-satıma aracılık edecek aracı kuruluşların belirtilmesi zorunludur.

2.14. YATIRIM ORTAKLIKLARI HİSSE SENETLERİ

Sermaye piyasalarında yatırım yapmak isteyenlerin temel amacı, diğer yatırım alanlarında olduğu gibi maksimum karı, en az riskle elde etmektir. Sermaye piyasası araçlarından oluşan bir portföyün yönetilmesi ise uzmanlık gerektiren bir konudur. Bu bağlamda sermaye piyasaları gelişmiş olan ülkelerde yatırımcıların riskini azaltarak karlarını azamileştirmek amacıyla kollektif yatırım kuruluşları ortaya çıkmıştır.

Yatırım Ortaklıklarının temel fonksiyonu, küçük tasarrufları bir havuzda toplayarak değişik sermaye piyasası araçlarından oluşacak bir portföye yatırmak ve bu yolla elde edilen kazancı ortaklarına payları oranında dağıtmaktır.

Yatırım ortaklıkları, 2499 Sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'nun 32. maddesi uyarınca anılan kanun kapsamında faaliyette bulunabilecek sermaye piyasası kurumları arasında sayılmıştır. Anılan Kanun'un 35. maddesinde ise, sermaye piyasası araçları, gayrimenkul, altın ve diğer kıymetli madenler portföylerinin işletmek amacıyla kurulan anonim şirketler olarak tanımlanmıştır.

Yatırım ortaklıklarının kuruluş ve işleyişine ilişkin usul ve esaslar, Sermaye Piyasası Kurulunun Seri: IV, No: 4 sayılı "Yatırım Ortaklıklarına İlişkin Esaslar Tebliği"nde düzenlenmiştir. Anılan tebliğin 3. maddesine göre yatırım ortaklıkları, sermaye piyasası araçları ile ulusal ve uluslar arası borsalarda veya borsa dışı organize piyasalarda işlem gören altın ve diğer kıymetli madenler portföyü işletmek üzere anonim ortaklık şeklinde ve kayıtlı sermaye esasına göre kurulan sermaye piyasası kurumlarıdır.

Söz konusu tebliğin 4. maddesi uyarınca, portföy işletmek amacıyla ortaklık portföyünü oluşturarak, bu portföyü yönetmek ve gerektiğinde değişiklik yapmak, portföy çeşitlendirmesiyle yatırım riskini, faaliyet alanlarına ve ortaklıkların durumlarına göre en aza indirecek bir biçimde dağıtmak, menkul kıymetlere, mali piyasa ve kurumlara, ortaklıklara ilişkin gelişmeleri sürekli izlemek ve portföy

yönetimiyle ilgili olarak gerekli önlemleri almak, portföyün değerini korumaya ve artırmaya yönelik araştırmalar yapmak, yatırım ortaklıklarının başlıca işlevleri arasında yer almaktadır (Sermaye Piyasası ve Borsa Temel kılavuzu, 2001 : 76).

Yatırım ortaklıkları portföy işletmeciliğine ek olarak, danışmanlık, menkul kıymetlere vezne hizmetleri, saklama, anapara ve kupon tahsilatı, rüçhan haklarının kullanılması, vekaleten oy kullanma gibi işleri de yapabilir (Karlı,1989 : 133). Ancak ödünç para verme işleri, mevduat toplama, ticari, zirai ve sınai faaliyetler ve aracılık faaliyetleri işlemlerinde bulunamazlar.

Yatırım ortaklıklarının faaliyetleriyle ilgili diğerkısıtlamalar ise şunlardır;

- Hiçbir ortaklıkta sermayenin ya da tüm oy haklarının % 9'undan fazlasına sahip olamazlar.

- Sermaye ve yedek akçelerinin toplamın % 10'undan fazlasını bir ortaklığın menkul kıymetlerine yatıramazlar. Bu sınır, portföy değerinin değışmesi veya rüçhan haklarının kullanılması nedeniyle aşıldığı takdirde fazla kısmın en geç üç ay içinde tasfiyesi gerekir. Belirtilen süre içinde elden çıkarmanın imkansız olduğu veya büyük zarar doğuracağıının belgelenmesi halinde bu süre Kurul tarafından uzatılabilir.

- Kurucu intifa senedi, oydan yoksun hisse senedi, yönetim kurulunun üyelerinin seçiminde oyda imtiyaz hakkı tanıyan hisse senetleri dışında imtiyaz veren hisse senedi ve 360 gün ve daha uzun vadeli borçlanma senedi ihraç edemezler.

- Faaliyetlerinin gerektiği miktar ve değerden fazla taşınır ve taşınmaz mal edinemezler. Bu miktar ve değer, sermaye ve yedek akçelerinin % 10'u ve aktif toplamının % 5'inden fazla olamaz.

- Borsada veya borsa dışı teşkilatlanmış piyasalarda işlem gören kıymetlerin portföy alımları ve satımlarının borsa veya bu piyasalar kanalıyla yapılması zorunludur.

- Rayiç bedelin üstünde varlık satın alamaz veya rayiç bedelin altında varlık satamazlar. Rayiç bedel, borsada işlem gören varlıklar için borsa fiyatı, diğerkleri için işlem gününde şirket açısından oluşan alımda en düşük, satımda en yüksek fiyattır. Varlık satımlarında satış bedeli tam olarak nakden alınır.

- Portföydeki varlıkları esas itibariyle rehin veremez ve teminat olarak gösteremezler. Ancak kredi temini için portföyün % 5'ini teminat olarak gösterebilir ve kurul düzenlemeleri çerçevesinde ödünç menkul kıymet verebilirler.

- Risk sermayesi yatırım ortaklıklarının hisse senetleri hariç Türk ve yabancı yatırım ortaklıklarının hisse senetleri ile yatırım fonlarının katılma belgelerine yatırım yapamazlar.

- Yatırım ortaklıklarının portföyüne yabancı kıymet alınabilmesi için, bunların türlerini, özelliklerini ve hangi borsa veya borsa dışı organize piyasalardan alacaklarını esas sözleşmelerinde belirtmiş olmaları şarttır.

- Yatırım ortaklıkları, sermaye ve yedek akçeleri toplamının % 25'ini Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar çerçevesinde alım satım yapabilen sermaye piyasası araçlarına yatırabilirler. Ancak ortaklar, portföylerindeki varlıkların riskten korunması amacıyla, portföylerine sözleşme tutarı sermaye ve yedek akçeleri toplamının% 5'ini geçmemek koşuluyla yabancı vadeli işlem sözleşmelerini ve opsiyonları dahil edebilirler. % 5'lik oran bu fıkranın birinci cümlesindeki % 25'lik oranın hesaplanmasında dikkate alınır.

- Çıkarılmış sermaye ve yedek akçelerin toplamının % 10'undan fazlasını altın ve diğer kıymetli madenlere yatıramazlar.

- Yatırım ortaklıkları, kısa süreli fon ihtiyaçlarını karşılayabilmek için, kredi kuruluşlarından çıkarılmış sermayesi ile yedek akçeleri toplamının % 20'sine kadar kredi alabilir ve aynı sınırlar içinde kalmak ve sermaye piyasası mevzuatına uymak suretiyle, 360 gün ve daha kısa vadeli borçlanma senedi ihraç edebilirler (Karşlı, 1989 : 136).

Yatırım ortaklıkları anonim şirket şeklinde kurulur ve tüzel kişiliğe sahiptir. Bu kurumların genel mal varlıkları ile menkul kıymetler portföyü bağımsız değildir. Ortakların portföy üzerinde olduğu kadar, ortaklığın diğer mal varlığı üzerinde de hakları vardır (Bolak, 1994 : 87).

Yatırım ortaklıkları, A ve B Tipi olmak üzere iki ayrı tipte kurulabilmektedir. Portföy değerinin en az % 25'ini devamlı olarak özelleştirme kapsamına alınmış

KİT'ler dahil Türkiye'de kurulmuş ortaklıkların hisse senetlerine yatırmış yatırım ortaklıkları A Tipi, bunun dışında kalanlar B Tipi olarak adlandırılmaktadırlar.

Yatırım ortaklıkları, hisse senetlerine yatırım yaptıkları ortaklıkların sermayesine ve yönetimine hakim olma amacı güdemezler.

Yatırım ortaklıkları bir yönetim kurulu tarafından temsil edilirler. Ortakların hisse senetleri vardır. Ani ve tedrici olarak kurulurlar. Tedrici kuruluşta, izin alındıktan üç ay sonra halkı, ortaklığa katılmaya çağırarak üzere hisse senetlerinin kayda alınması daha sonra izahname ile sirkülerin hazırlanarak halka arz edilmesi gerekir. Ani kuruluşta ise tescilden sonraki üç ay içerisinde arzı yapılacak hisse senetlerinin kayda alınması için Kurula başvurulması gerekir.

Aradaki temel fark, ani yöntemde kurucuların başlangıç sermayesinin tamamını taahhüt etmeleri ve bankada nakden bloke etmeleridir. Tedrici usulde başlangıç sermayesinin % 10'unun bloke edilmesi yeterlidir.

Yatırım ortaklıklarının, menkul kıymet yatırım ortaklıkları, gayrimenkul yatırım ortaklıkları, risk sermayesi yatırım ortaklıkları olmak üzere üç türü vardır. Ülkemizde yatırım ortaklıkları çoğunlukla menkul kıymet yatırım ortaklığı şeklindedir (Çanakçı, 1997 : 11).

2.15. REPO

Bir yatırım aracı olarak repo, bir menkul kıymetin belli bir tarihte belli bir fiyattan geri alma taahhüdü vererek satımını içeren faiz karşılığı para toplama işlemidir.

Repo işlemi, finansal bir kurumun (genellikle bir bankanın) kurumsal veya bireysel yatırımcılara hazine bonosu, devlet tahvili gibi sabit getirili bir menkul kıymeti daha önceden belirlenen bir tarihte satması ve söz konusu menkul kıymetleri önceden belirlenen bir fiyattan ileri bir tarihte geri satın almak üzere anlaşma yapmasıdır (Başak, 2003 : 109).

Kısa vadeli fonların para piyasasına aktarılmasını sağlayarak mali piyasaların ve bu arada ülkedeki sermaye piyasasının da gelişmesinde rol oynayan repo işlemlerinin;

düz repo, ters repo, gecelik repo, açık repo, fiktif repo, sürekli repo, vadeye kadar repo gibi bir çok türü olmakla birlikte, piyasada en çok yapılanı düz repo ve ters repodur.

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi düz repo işleminde; bir finansal kurumun Hazine bonosu, Devlet tahvili gibi sabit getirili menkul kıymetleri, kurumsal veya bireysel yatırımcılara geri alınmak üzere satması söz konusu iken ters repo işlemi bunun tam tersi bir işlemdir. Ters repo işlemi, finansal bir kurumun sabit getirili menkul kıymeti, yatırımcılardan satın alarak, bu menkul kıymetleri önceden belirlenen bir fiyattan ileri bir tarihte geri satmak üzere anlaşma yapmasıdır.

Türk Mali Piyasasında repo işlemlerine geçiş dönemi bir dizi ekonomik sorundan sonra olmuştur. Bütün dünyada uygulama alanı bulan repo işlemleri, ülkemizde de bir ihtiyaç haline gelmiş ve bu ihtiyacı ilk duyan da Hazine ve Merkez Bankası olmuştur. Bu bağlamda 1211 Sayılı T.C. Merkez Bankası Kanununun 52. maddesinde 3291 Sayılı Kanunla yapılan değişiklikle Merkez Bankasına açık piyasa işlemleri yaparken her türlü menkul kıymeti geri satın alma anlaşmasıyla satma ve geri alma yetkisi verilmiştir.

1992 yılında bazı maddeleri değiştirilen Sermaye Piyasası Kanunu'nun 30. madde 1. fıkrada bendine eklenen "menkul kıymetlerin geri alım ve satım taahhüdü ile alım satım" ibaresi yasallaşan repo işlemleri, Sermaye Piyasası Kurulu tarafından yayımlanan Seri: V No: 7 sayılı "Menkul Kıymetlerin Geri Alma veya Satma Taahhüdü ile Alım Satımı Hakkında Tebliği" ile de yasal bir çerçeveye oturtulmuştur (Karslı, 1989 : 125).

Söz konusu tebliğin 5. maddesine göre, repo işlemlerine konu olabilecek menkul kıymetler şunlardır:

- Devlet tahvilleri,
- Hazine bonoları,
- Banka bonoları ve banka garantili bonolar,
- Kamu Ortaklığı İdaresi, Toplu Konut İdaresince ihraç edilen borçlanma senetleriyle, mahalli idareler ve bunlarla ilgili idare, işletme ve kuruluşların kanun uyarınca ihraç ettikleri borçlanma senetleri,

- Varlığa dayalı menkul kıymetler borsaları veya teşkilatlanmış diğer piyasalarda işlem gören veya borsada tescil edilmiş olan borçlanma senetleri.

Repo işlemlerine konu olan menkul kıymetler alıcıya teslim edilmez. İşlemler hesaben gerçekleştirilir. Nitekim Danıştay'ın bir kararında, repoya konu olan menkul kıymetler için, işletmeye dahil iktisadi kıymetler gibi değerlendirilemeyeceği belirtilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MENKUL KIYMETLERİN VERGİLENDİRİLME ESASLARI DEVLET TAHVİLİ VE HAZİNE BONOSU UYGULAMASI

Türk Ticaret Kanunu'nun 420. maddesinde tahvil; “Anonim şirketlerin ödünç para bulmak için itibari kıymetleri eşit ve ibareleri aynı olmak üzere çıkardıkları borç senetleridir” şeklinde tanımlanmıştır. Daha sonra yasal düzenlemelerle, Devlet, Yerel İdareler ve Kamu İktisadi Teşekkülleri'ne de tahvil çıkarma yetkisi tanınmıştır.

Tahvil, özellikle orta ve uzun vadeli finansman ihtiyacını karşılamak üzere çıkarılan, hamiline belli dönemlerde faiz ödenmesini ve vade bitiminde ana paranın geri verilmesini taahhüt eden borçlanma senedir.

Tahviller, ihraççısının niteliğine göre devlet tahvili ve özel sektör tahvili olmak üzere ikiye ayrılır. Bu bağlamda, devletin orta ve uzun vadeli finansman ihtiyacını sağlamak üzere cari Bütçe Kanunu'na dayanarak çıkarmış olduğu senetler “devlet tahvili” olarak adlandırılır ve vadesi bir yıldan uzun olur. Anonim şirketlerin TTK'nun 420. maddesine istinaden kendi finansman açıklarını karşılamak üzere çıkardıkları tahvillere de “özel sektör tahvili” adı verilir.

Hazine bonoları, Devletin Bütçe Kanunu'na dayanarak, kısa vadeli borçlanma ihtiyacını karşılamak için çıkardığı, bir yıldan kısa vadeli iç borçlanma senetleridir. Hazine bonoları ve Devlet tahvilleri aynı işleyişe sahipken aralarındaki en büyük fark, Devlet tahvillerinin uzun vadeli, Hazine bonolarının kısa vadeli olmasıdır.

Devlet tahvilleri ve Hazine bonoları menkul kıymet niteliği taşırlar ve bunlardan iki türlü gelir elde edilir. Devlet tahvili ve Hazine Bonolarından elde edilen faiz gelirleri menkul sermaye iradı, bunların alım satımı (elden çıkarılması) sonucunda sağlanan kazançlar ise değer artış kazancı olarak adlandırılır ve gelir vergisine tabi tutulurlar.

Menkul kıymetlerden elde edilen gelirlerin vergilendirilmesine ilişkin usul ve esaslar dönem dönem değişikliklere uğramıştır. Türk Vergi Sisteminde önemli değişiklikler yapan kanunların hemen hemen hepsi bu kıymetlerin vergilendirilmesinde değişikliklere yol açmıştır; 4369 Sayılı Kanunla kar paylarının ve menkul kıymetlerin elden çıkarılmasından sağlanan değer artış kazançlarının vergilendirilmesine yönelik önemli değişiklikler yapılmış, 4783 Sayılı Kanunla değer artış kazancı olarak vergilendirilmesi öngörülen menkul kıymet satış kazançlarının kapsamı yeniden belirlenmiş, 4842 Sayılı Kanunla menkul sermaye iratlarının çeşitli istisnalar düzenlenerek kar paylarının vergilendirilmesinden yeni usul ve esaslar belirlenmiş, son olarak 31.12.2004 tarihli 5281 Sayılı Kanunla köklü değişiklikler yapılmıştır (Tekin ve Kartaloğlu, 2006 : 59).

Bu bölümünde kanunlar çerçevesinde Devlet Tahvillerinin ve Hazine Bonolarının vergilendirilmesinin kısa bir tarihçesi yapılarak her yıl devlet bütçesinin dolayısıyla da ülke ekonomisinin barometre özelliğini taşıyan tahvil ve bono piyasasındaki borçlanma sürecini ve neredeyse her yıl değişen vergilendirme olayı da ortaya konmaya çalışılacaktır.

Bu kapsamda Devlet tahvili ve Hazine bonolarından elde edilen gelirlerin vergilendirilme usul ve esasları, 26.07.2001 öncesi, 026.07.2001- 31.12.2005 ve 01.01.2006- 31.12.2015 yılları arasında olmak üzere üç dönemde incelenecek ve dönemler arasındaki uygulama farkları anlatılacaktır.

3.1. 2001 ÖNCESİ DÖNEMDE DEVLET TAHVİLİ VE HAZİNE BONOSU GELİRLERİNİN VERGİLENDİRİLME ESASLARI

2001 öncesi dönemde Devlet tahvili ve Hazine bonolarından elde edilen gelirlerin vergilendirilme esasları kanunlar çerçevesinde anlatılacaktır.

3.1.1. Devlet Tahvili ve Hazine Bonosu Faiz Gelirlerinin Vergilendirilmesi

Devlet tahvili ve Hazine bonolarının faiz gelirlerinin vergilendirilmesi tam ve dar mükellefiyete tabi gerçek ve tüzel kişiler kapsamında anlatılacaktır.

3.1.1.1. Tam mükellef gerçek ve tüzel kişilerin vergilendirilmesi

01.01.1986 tarihinden önce ihraç edilen Devlet tahvili ve Hazine bonolarından elde edilen faiz gelirleri Bütçe Kanunları ile her türlü vergi ve resmin dışında tutulmuştur. Gelir Vergisi Kanunu'nun 22. maddesi gereğince de, özel kanunlarla ve devletin, kanunların verdiği yetkiye dayanarak akdettiği sözleşmelerle her türlü vergiden istisna edilmiş olan menkul kıymetlerin faiz, kar payı ve ikramiyeleri de gelir vergisinden istisna edilmiştir.

3239 Sayılı Kanunun 138. maddesi ile GVK'nun 22. maddesi yürürlükten kaldırılmış, 01.01.1986 tarihinden itibaren 3239 Sayılı Kanun ile GVK'na eklenen 23. madde Devlet tahvili ve Hazine bonolarını vergilendirme kapsamına almıştır. Fakat 3239 Sayılı Kanun ile GVK'nun 86. maddesinde yapılan yeni düzenlemelerle adı geçen gelirler beyan dışı bırakılmıştır. Bu düzenlemeler çerçevesinde, devlet tahvili, hazine bonusu gelir ortaklığı senetlerinden elde edilecek gelirler için beyanname verilmeyeceği, diğer gelirler nedeniyle beyanname verilse dahi söz konusu gelirlerin beyannameye dahil edilmeyeceği hüküm altına alınmıştır (Oktayer, 2002 : 201).

3239 Sayılı Kanunun geçerli olduğu 1986 - 1994 yılları arasında Devlet tahvili ve Hazine bonolarından elde edilen iratlar beyannameye dahil edilmemiş ve % 0 oranında tevkifat uygulanarak tamamı vergi dışı bırakılmıştır.

01.01.1994 tarihinde yürürlüğe giren 3946 Sayılı Kanun ile, Gelir Vergisi Kanunu'nun 85, 86, ve 87. maddelerinde yapılan değişikliklerle, Devlet tahvilleri ve Hazine bonolarından elde edilecek gelirler beyanname kapsamına alınmış ancak tamamı tevkif suretiyle vergilendirilmiş olmak şartıyla belirlenen limiti aşmayan gelirler için beyanname verilmeyeceği hükmü getirilmiştir.

3946 Sayılı Kanun ile tam mükellef gerçek kişiler tarafından elde edilen faizler beyan kapsamına alınırken, 3946 Sayılı Kanunla eklenen 39. maddenin 5. bendi uyarınca söz konusu gelirlere, kanunda belirtilen indirim oranının uygulanması ile bulunacak kısmın 31.12.1999 tarihine kadar gelir vergisinden istisna olduğu vurgulanmıştır. Aynı maddenin 7. bendinde ise 3946 Sayılı Kanun çerçevesinde getirilen söz konusu düzenlemelerin 01.01.1997 tarihinden sonra elde edilecek gelirlere uygulanacağı hüküm altına alınmıştır (Oktayer, 2002 : 201).

01.01.1997 tarihinden itibaren vergileme kapsamına alınan ve GVK'nun 75. maddesinin beş numaralı bendine göre menkul sermaye iradı olarak nitelendirilen, gerçek kişi tarafından elde edilen gelirler 4369 Sayılı Kanun ile bazı şartların gerçekleşmesi durumunda beyan dışı bırakılmıştır.

Beyanname verilmeyen haller başlıklı GVK'nun 86. maddesinin 4369 Sayılı Kanun ile değişen 1/c bendinde yer alan hükme göre; tevkif yoluyla vergilendirilmiş bulunan ve gayri safi tutarı toplamı, aynı kanununun 103. maddesinde yazılı tarifinin birinci ve ikinci gelir dilimleri toplamının yarısını aşmayan, Devlet tahvili ve Hazine bonusu faizleri ile Toplu Konut İdaresi, Kamu Ortaklığı İdaresi ve Özelleştirme İdaresince çıkarılan menkul kıymetlerden elde edilen gelirler için beyanname verilmeyeceği, diğer gelirler nedeniyle beyanname verilse bile söz konusu gelirlerin beyannameye dahil edilemeyeceği belirtilmiştir (Donay, 1999 : 232). Ancak bu uygulama, elde edilen gelirin GVK'nun 94/7. bendine göre stopaja tabi tutulmasına bağlanmıştır.

4369 Sayılı Kanun ile 01.01.1999 tarihinden geçerli olmak üzere Gelir Vergisi Kanunu'nun 75. maddesinin 5. bendi ; “her nevi tahvil ve Hazine bonusu faizleri ile Toplu Konut İdaresi, Kamu Ortaklığı İdaresi ve Özelleştirme İdaresince çıkarılan menkul kıymetlerden sağlanan gelirler (döviz cinsinden yahut dövize, altına veya başka bir değere endeksli menkul kıymetlerin itfası sırasında oluşan değer artışları irat sayılmaz)” şeklinde değiştirilmiştir. Döviz cinsinden veya dövize, altına veya başka bir değere endeksli menkul kıymetlerde enflasyon sonucu ortaya çıkan değer artışları, yapılan bu değişiklik ile vergilendirilecek irat olmaktan çıkarılmıştır (Bağdınlı, 2000 : 215).

Söz konusu kanun ile Gelir Vergisi Kanunu'nun 76. maddesine eklenen fıkrayla ise TL bazındaki menkul kıymetlerden elde edilen iratların, enflasyon oranında bir endeksleme yapılarak vergiye tabi tutulması sağlanmıştır. Gelir Vergisi Kanunu'nun 76. maddesine göre, aynı kanununun 75. maddesinin 5, 6, 7, 12, 14 numaralı bentlerinde yer alan menkul sermaye iratlarına (her nevi tahvil ve Hazine bonusu faizleri ile Toplu Konut İdaresi, Kamu Ortaklığı İdaresi ve Özelleştirme İdaresince çıkarılan menkul kıymetlerden sağlanan gelirler, her nevi alacak faizleri, mevduat faizleri, faizsiz olarak kredi verenlere ödenen kar payları ile kar ve zarar ortaklığı belgesi karşılığı ödenen kar payları ve özel finans kurumlarınca kar ve zarara katılma hesabı karşılığı ödenen kar

payları, repo gelirleri, menkul kıymetler yatırım fonları ve ortaklıkları, risk sermayesi yatırım fonları ve ortaklıkları, gayrimenkul yatırım fonları ve ortaklıkları) yıl içinde tespit edilmiş olan yeniden değerlendirme oranının aynı dönemde Devlet tahvili ve Hazine bonusu ihalelerinde oluşan bileşik faiz oranına bölünmesi ile bulunacak indirim oranının uygulanması suretiyle bulunacak kısmın, bu iratların beyanı sırasında indirim olarak dikkate alınacağı hüküm altına alınmıştır (Özcan ve Bulut, 1999 : 8). Döviz cinsinden açılan hesaplara ödenen faiz ve kar payları, dövize, altına veya başka bir değere endeksli menkul kıymetler ile döviz cinsinden ihraç edilen menkul kıymetlerden elde edilen gelirlerin ise 4369 Sayılı Kanun ile getirilen enflasyon indirimi uygulamasından yararlanamayacağı belirtilmiştir.

Söz konusu düzenlemelere göre Devlet tahvili ve Hazine bonolarından elde edilen menkul sermaye iradı niteliğindeki gelirlere GVK'nun 76. maddesine göre indirim oranı uygulandıktan sonra kalan kısım, GVK'nun 86/1-c bendine göre; aynı kanunun 103. maddesinde yazılı tarifenin birinci ve ikinci gelir toplamlarının yarısını aşmaması durumunda beyan edilmeyecektir. Ancak daha öncede ifade edildiği gibi bu uygulama, elde edilen gelirin GVK'nun 94/7. bendine göre tevkif suretiyle vergilendirilmesine bağlı olacaktır.

Eğer gelir tevkif yöntemiyle vergilendirilmemiş ise GVK'nun 76. maddesine göre indirim oranı düşüldükten sonra kalan kısmı beyan edilecektir. GVK'nun 76. maddesinde yer alan indirim, Vergi Usul Kanunu hükümlerine göre o yıl için tespit edilmiş olan yeniden değerlendirme oranının, aynı dönemde Devlet tahvili ve Hazine bonusu ihalelerinde oluşan bileşik ortalama faiz oranına bölünmesi ile bulunacak indirim oranıdır.

Özetleyecek olursak 1.1.1994 tarihinde yürürlüğe giren 3946 Sayılı Kanun ile Devlet tahvili ve Hazine bonosundan elde edilen iratlara 3239 Sayılı Kanun ile sağlanmış avantajlar ortadan kaldırılmıştır (Akgül, 2000 : 66). Devlet tahvili ve Hazine bonolarından elde edilen gelirlerin vergilendirilmesinde genel prensip, söz konusu gelirlerin beyana tabi tutulması iken, daha sonra çıkarılan 4369 Sayılı Kanun ile bu ilke biraz yumuşatılarak belirli bir limitin altında kalan gelirlerin beyan dışı kalmasına olanak tanınmıştır.

Belirli limitin altında kalan gelirler için beyanname verilmemesi olanağı, söz konusu gelirlerden, bu gelirlerin elde edilmesi sırasında vergi tevkifatı yapılmış olması şartına bağlanmıştır. Bu hüküm çerçevesinde, elde edilen menkul sermaye iratlarından vergi kesintisi yapılmış olması durumunda bu fırsattan yararlanılabilecek, aksi takdirde indirim oranı uygulandıktan sonra kalan tutarın tamamı için beyanname verilecektir (Yaşar, 2000 : 40).

Devlet tahvili ve Hazine bonusu faizleri ile Toplu Konut İdaresi, Kamu Ortaklığı İdaresi ve Özelleştirme İdaresince çıkarılan menkul kıymetlerden elde edilen gelirler, Gelir Vergisi Kanunu'nun "Vergi Tevkifatı" başlıklı 94. maddesinin 7. bendinde tek tek sayılarak hukuken tevkifat kapsamına alınmıştır. Tevkifat oranı ise Bakanlar Kurulu Kararı ile 01.10.1998 tarihinden sonra uygulanmak üzere, bu tarihten itibaren ihraç edilen menkul kıymetler için % 0 olarak belirlemiştir.

Tevkifat oranının sıfır olarak belirlenmesi bu gelirlerin beyanında bazı sorunların yaşanmasına yol açmıştır. Tevkifat oranının % 0 olarak belirlenmesinin bu gelirlerin tevkifat yoluyla vergilendirilmiş sayılıp sayılmayacağı konusunda çeşitli polemikler yaşanmasına yol açmıştır. Söz konusu gelirlerin beyan dışı bırakılma fırsatının, gelirin elde edilmesi sırasında tevkifat yapılmış olması koşuluna bağlı olması konunun hassasiyetini artırmıştır. % 0 kesintisinin bir vergi kesintisi olarak kabul edilmesi halinde, GVK'nun 76. maddesince indirim oranı uygulandıktan sonra kalan kısım, aynı kanununun 86. maddesinde belirtilen sınırı aşması halinde beyanname verilecektir. % 0 oranının kesinti olarak kabul edilmemesi durumunda ise, söz konusu gelirlere indirim oranı uygulandıktan sonra kalan kısım ne kadar olursa olsun beyan edilecektir.

Tevkifat oranının % 0 olarak benimsenmesindeki temel espri, söz konusu menkul kıymetlerden elde edilen gelirlerin cazip hale sokularak kamu kesimi borçlanmasını kolaylaştırmak, devletin finansman açığını kapamaya çalışmakta saklıdır. Yoksa tevkifat oranının % 0 olması nedeniyle vergi kesintisine gidilmediği sonucunu çıkarmak ve kamunun ihraç ettiği menkul kıymetlerin gelirlerininin 86. maddeyle ilişkilendirilmeden, indirim oranına isabet eden kısmı hariç tamamı üzerinden vergiye tabi tutmak bu oranın % 0 olarak belirlenmesindeki temel ekonomik gerekçeyle tezat içermektedir (Yaşar, 1999 : 93). Burada hukuki açıdan vergi tevkifatı yapılmakta, ancak oran sıfır olarak uygulanmaktadır.

Sonuç olarak GVK'nun 94/7. bendine göre vergi kesintisi yapılması hükme bağlanmış ve Bakanlar Kurulu yetkisini kullanarak kesinti oranını % 0 olarak tespit etmiştir. Kesinti oranının sıfır olması vergi kesintisi yapılmadığını göstermeyeceğinden indirim oranı uygulandıktan sonra kalan kısmın beyan sınırını aşmaması halinde beyanname verilmeyecektir.

Kurumlar tarafından, Devlet tahvili ve Hazine bonosundan elde edilen faiz gelirleri ise Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 8/3. bendine göre 01.01.1986 yılına kadar istisna kapsamındayken 3239 Sayılı Kanun ile bu maddenin yürürlükten kaldırılmasıyla vergilenme kapsamına sokulmuştur. Ancak 3239 Sayılı Kanun ile kurumların elde ettiği gelirlerin indirim konusu yapılmasına ve Gelir Vergisi Kanunu'nun 94/15. bent hükmü ile tevkifata tabi tutulmasına olanak tanıyan maddeler 3946 Sayılı Kanunla 01.01.1994 tarihinden itibaren yürürlükten kaldırılmıştır. Bu bağlamda ticari kazanç içinde elde edilen Devlet tahvili ve Hazine bonusu faizleri tamamen vergilendirilmeye başlanmış ve 3946 Sayılı Kanun ile yapılan değişiklik ile Gelir Vergisi Kanunu'nun 94/7. bendi uyarınca tevkifata tabi tutulmuştur.

Bu bağlamda tam mükellef kurumların, aktifinde kayıtlı bulunan Devlet tahvili ve Hazine bonolarından elde ettikleri faiz gelirleri, GVK'nun 94/7. bendi uyarınca % 0 oranında tevkifata tabi tutulacaktır. Elde edilen faiz geliri ticari kazanç kapsamında değerlendirilerek kurumlar vergisine tabi olacak ve tam mükellef kurumlar, indirim oranı ve diğer istisnalardan yararlanamayacaktır.

3.1.1.2. Dar mükellef gerçek ve tüzel kişilerin vergilendirilmesi

Bilindiği gibi Gelir Vergisi Kanunu'nun 6. maddesinde Türkiye'de yerleşik sayılmayan gerçek kişilerin, Türkiye'de elde ettikleri kazanç ve iratların da vergilendirileceği hüküm altına alınmış bulunmaktadır. Buna göre Türkiye'de menkul sermaye iradı elde eden dar mükellef kişiler, elde ettikleri menkul sermaye iratları üzerinden gelir vergisi ödemek zorundadırlar.

Gelir Vergisi Kanunu'nun 4369 Sayılı Kanunla değişik 85. maddesinde; "Mükellefler, ikinci maddede yazan kaynaklardan bir takvim yılı içinde elde ettikleri kazanç ve iratları için bu kanunda aksine hüküm olmadıkça yıllık beyanname verirler. Bu kanuna göre beyanı gereken gelirlerin yıllık beyannameye toplanması zorunludur" hükmü yer almaktadır (Okumuş, 2006 : 83).

Ancak Gelir Vergisi Kanunu'nun 86. maddesi 2-a bendi uyarınca; dar mükellef gerçek kişilerce elde edilen gelirin, tevkif suretiyle vergilendirilmiş ücretler, serbest meslek kazançları, menkul ve gayrimenkul sermaye iratları ile diğer kazanç ve iratlardan ibaret olması halinde, bu gelirler nedeniyle beyanname verilmeyeceği hüküm altına alınmıştır (Ürel, 1998 : 14). Dar mükellef gerçek kişiler, elde edecekleri ticari ve zirai kazançları nedeniyle beyanname verseler dahi menkul sermaye iratlarını bu beyannameye dahil etmeyeceklerdir.

Bu durumda Gelir Vergisi Kanunu'nun 94/7. bendi uyarınca, yapılacak tevkifat nedeniyle ödenecek vergi, dar mükellef gerçek kişiler için nihai vergi olacaktır. Ancak söz konusu gelirlere uygulanacak tevkifat oranının % 0 olması nedeniyle, dar mükellef gerçek kişilerin, Devlet tahvili ve Hazine bonusu faizleri, tamamen vergi dışı bırakılmış olmaktadır.

Dar mükellef kurumlar tarafından elde edilen Devlet tahvili ve Hazine bonusundan elde edilen faiz gelirleri, tam mükellef kurumlarda olduğu gibi 1.1.1986 tarihinden önce Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 8/3. bendi uyarınca istisna kapsamında iken, 3239 Sayılı Kanunla bu hüküm ortadan kaldırılmış ve vergilendirme kapsamına alınmıştır. Söz konusu gelirler, Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 24/5. bendine eklenen hüküm ile beyan dışı bırakılmıştır. Fakat gelir vergisi tevkifatı uygulanmasına karar verilmiş ve bu oran % 0 olarak hüküm altına alınmıştır.

1.1.1994 tarihinden itibaren 3946 Sayılı Kanun ile Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 24. madde 5. fıkraya hükmü değiştirilerek, Gelir Vergisi Kanununun 75/5. bendinde yer alan menkul sermaye iratlarının elde edilmesi durumunda beyan edilmesi zorunlu kılınmıştır. Fakat aynı zamanda vergisi tevkif yoluyla vergilendirilmiş olan kazanç ve iratlar için dar mükellef kurumların ihtiyarilik haklarını kullanarak beyanname vermeyebilecekleri, ancak 24. madde dışında elde edecekleri gelirler nedeniyle verecekleri beyannamelerine mutlaka hazine bonusu ve devlet tahvillerinden elde edecekleri faizleri dahil edecekleri hüküm altına alınmıştır (Ürel, 1998 : 12). KVK'nun 24. maddesine, elde edilen gelirler üzerinden tevkifat yapılması öngörülmüş fakat tevkifat oranı % 0 olarak belirlenmiştir.

Buna göre dar mükellef kurumların Türkiye'de işyeri veya daimi temsilcileri vasıtası ile olmaksızın elde ettikleri Devlet tahvili ve Hazine bonusu faiz gelirleri

üzerinden, kazanç ve iradı dar mükellef kuruma sağlayanlar tarafından KVK'nun 24. maddesi uyarınca % 0 oranında tevkifat uygulanacaktır.

Dar mükellef kurumlarca Türkiye'de işyeri veya daimi temsilcileri vasıtasıyla elde edilen Devlet tahvili ve hazine bonosu faiz gelirleri ise ticari kazanç olarak kurumlar vergisine tabi olacaktır.

3.1.2. Devlet Tahvili Ve Hazine Bonolarının Elden Çıkarılmasından Sağlanan Kazançların Vergilendirilmesi

Devlet tahvili ve hazine bonolarının elden çıkarılmasından doğan değer artış kazançlarının vergilendirilme esasları, tam ve dar mükellefiyete tabi gerçek ve tüzel kişiler kapsamında anlatılacaktır.

3.1.2.1. Tam mükellef gerçek ve tüzel kişilerin vergilendirilmesi

4369 Sayılı Kanun öncesinde, Gelir Vergisi Kanunu'nun 27. maddesi ile menkul kıymet sahiplerinin, 31.12.1999 tarihine kadar, menkul kıymet alım satımına yetkili olan bankalar ve aracı kurumlar vasıtasıyla menkul kıymetlerini ellerinden çıkarmak suretiyle sağladıkları kazançlar gelir vergisinden istisna kılınmıştır. Aynı maddenin devamında kendi nam ve hesabına menkul kıymet alım satımıyla devamlı olarak uğraşanların bu faaliyetlerinden elde ettikleri kazançların istisna kapsamı dışında olduğu belirtilmiştir (Oktayer, 2002 : 220). Aynı şekilde Gelir Vergisi Kanunu'nun 75. maddesinin 2. fıkrasının 5 numaralı bendi uyarınca her nevi tahvilin, Hazine bonolarının ve Toplu Konut İdaresi ve Kamu Ortaklığı İdaresince çıkarılan menkul kıymetlerin satışından elde edilen kazançlar da bu istisna hükmünün dışında bırakılmıştır.

4369 Sayılı Kanunla gelirin tanımı ve unsurlarında bazı değişikliklere gidilmiş ve bu çerçevede Gelir Vergisi Kanunu'nun "değer artış kazançları" başlıklı mükerrer 80. maddesi ile geçici 27. maddesinde düzenlenen istisna hükmü 01.01.1999 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere yürürlükten kaldırılmıştır. Söz konusu kanun çerçevesinde değer artış kazançlarının Gelir Vergisi Kanunu'nun "diğer kazanç ve iratlar" başlıklı 80. maddesi kapsamında vergilendirileceği hüküm altına alınmıştır (Erol ve Yıldırım, 2001 : 304).

Diğer yandan Gelir Vergisi Kanunu'nun 80.maddesinin 3. fıkrasında, söz konusu madde hükmüne göre vergilemeye gidebilmek için bir takvim yılında elde

edilen diğ er kazanç ve iratlar kapsamındaki gelirlerin, Gelir Vergisi Kanunu'nun 103. maddesinde yazılı tarifinin birinci ve ikinci gelir dilimleri toplamının yarısını aşması gerektiğ i hüküm altına alınmıştır (Atay ve Olgun, 1999 : 77).

Söz konusu Kanun ile menkul kıymetlerin elden çıkarılmasından sağlanan kazançlara ilişkin olarak vergiye tabi matrahın tespitinde iki farklı yöntem öngörölmüştür. Gelir Vergisi Kanunu'nun 82. maddesinde, mal ve hakların elden çıkarılmasında iktisap bedelinin elden çıkarılan mal ve hakların, elden çıkarıldığı ay hariç olmak üzere Devlet İstatistik Enstitüsünce belirlenen toptan eşya fiyat endeksindeki artış oranında artırılarak tespit edileceğ i hüküm altına alınmıştır. Söz konusu maddenin devamında ise menkul kıymetlerin elden çıkarılmaları halinde, vergiye tabi kazancın, yıl içinde elde edilen gelirden, GVK'nun 76. maddesinde belirtilen indirim oranının uygulanması suretiyle bulunacak kısmın düşölmesi ile hesaplanabileceğ i ifade edilmiştir.

Göröldüğü üzere söz konusu Kanun çerçevesinde menkul kıymetlerin elden çıkarılmasından doğan kazançların safi tutarının tespitinde iki farklı yöntem getirilmiştir. Bunlardan birincisi endeksleme yöntemi, diğ eri ise indirim oranı uygulamasıdır. Bu yöntemlerden sadece biri uygulanabilir. Yöntemin uygulanması mükellefe bırakılmıştır (Akıl ve Canpolat, 2003 : 80).

Endeksleme yönteminde iktisap bedeli enflasyon oranında artırılacaktır. İktisap bedeli endeksledikten sonra, menkul kıymeti elden çıkarma bedelinden iktisap bedeli düşöldükten sonra kalan tutarın GVK'nun 103. maddesinde yazılı tarifinin birinci ve ikinci gelir dilimleri toplamının yarısını aşması durumunda aşan kısım için beyanname verilecek, aksi durumda beyanname verilmeyecektir.

Menkul kıymetlerin elden çıkarılmasından doğan kazançların safi tutarının tespitinde ikinci yöntem olan indirim oranı uygulamasında ise, vergiye tabi kazanç, yıl içinde elde edilen gelirden, söz konusu gelire GVK'nun 76. maddesinde belirtilen indirim oranı uygulanarak bulunacak kısmın düşölmesi suretiyle hesaplanacaktır. Endeksleme yönteminde olduğı gibi, indirim oranı uygulandıktan sonra kalan tutarın GVK'nun 103. maddesinde yazılı tarifinin birinci ve ikinci gelir dilimleri toplamının yarısını aşması durumunda, aşan kısım için beyanname verilecek, aksi durumda söz

konusu gelir beyan dışı kalacaktır. Mükelleflerce indirim oranının uygulanması durumunda, iktisap bedeli ayrıca endekslenmeyecektir.

01.01.1999 tarihinden geçerli olmak üzere bazı vergi kanunlarında köklü değişiklikler yapan 4369 Sayılı Kanun'un yürürlük tarihinden kısa bir süre sonra 11.08.1999 tarihinde kabul edilen 4444 Sayılı Kanun'un 3. maddesi ile GVK'na eklenen ve 14.08.1999 tarihinden itibaren yürürlüğe giren geçici 56.madde ile GVK'nun 1, 2, 80, 81 ve 82. madde hükümlerinin uygulanma süresi 2003 takvim yılı sonuna kadar ertelenmiş, 1999-2002 yılları gelirlerinin vergilendirilmesine yönelik olarak 4369 Sayılı Kanun öncesine dönüş yapılmıştır. Söz konusu düzenleme ile tam mükellef gerçek kişilerin 01.01.1999-31.12.2002 takvim yılları arasında menkul kıymetlerin elden çıkarılmasından sağladıkları kazançların, 4444 Sayılı Kanun ile Gelir Vergisi Kanunu'na eklenen geçici 56. madde hükmüne göre vergilendirileceği hüküm altına alınmıştır.

Gelir Vergisi Kanunu'nun geçici 56. maddesi ile mükerrer 80. madde şu şekilde yeniden hüküm altına alınmıştır; "ivassız olarak iktisap edilenler hariç olmak üzere, hisse senetlerinin iktisap tarihinden başlayarak üç ay içinde veya iktisaptan evvel elden çıkarılmalarından sağlanan kazançlar ile diğer menkul kıymetlerin elden çıkarılmalarından doğan kazançlar" değer artış kazancıdır.

Geçici 56. madde ile 4369 Sayılı Kanunda olduğu gibi Devlet tahvili ve hazine bonolarının elden çıkarılması halinde kazancın tespiti açısından mükelleflere endeksleme yapma veya indirim oranından yararlanma konusunda, seçimlik hak tanınmıştır.

Diğer yandan geçici 56. madde çerçevesinde menkul kıymetlerin elden çıkarılmalarından doğan kazançların 3.500.000.000 liralık kısmı istisna kapsamına alınmış ve söz konusu kazançların bu tutarı aşan kısmının vergileme kapsamına alınacağı hüküm altına alınmıştır.

Görüldüğü gibi 4444 Sayılı Kanun çerçevesinde de, 4369 Sayılı Kanunda olduğu gibi tam mükellef kişilerin menkul kıymetleri ellerinden çıkarmalarından doğan kazançların belli bir tutarı istisnaya tabi kılınmıştır. Ancak 4369 Sayılı Kanun ile istisna tutarı Gelir Vergisi Kanunu'nun 103. maddesinde yer alan gelir vergisi tarifesinin birinci ve ikinci gelir dilimleri toplamının yarısına endekslenerek (Yıldız, 1998 : 70),

söz konusu istisna tutarının, gelir vergisi tarifesinde meydana gelecek artışa bağlı olarak artmasına olanak tanınmışken, 4444 Sayılı Kanun ile istisna tutarı gelir vergisi tarifesine bağlanmaksızın 3.500.000.000 liralık maktu bir had olarak tespit edilmiştir.

Bu düzenlemeler çerçevesinde tam mükellef gerçek kişilerce elde edilen Devlet tahvili ve Hazine bonolarının elden çıkarılmasından doğan değer artış kazançlarının safi tutarı, ilgili yıl için belirlenen indirim oranına göre enflasyondan arındırılarak ya da söz konusu kağıtların alış bedeli toptan eşya fiyat endeksine göre artırılarak hesaplanacak, bulunan tutarın geçici 56. madde uyarınca belirlenen istisna tutarını aşan kısmı vergilendirilecektir.

Tam mükellef kurumların aktifinde kayıtlı bulunan Devlet tahvili ve Hazine Bonolarının vadesinden önce elden çıkarılmalarından sağlanan kazançlar ise ticari kazanç olarak değerlendirilir ve kurumlar vergisine tabi tutulur.

Tam mükellef kurumlarca Devlet tahvili ve Hazine bonolarının elden çıkarılmalarından sağlanan kazançların vergilendirilmesinde değer artış kazançlarına ilişkin miktar sınırlaması ile diğer koşul ve sürelerle ait kısıtlamalar dikkate alınmamaktadır.

3.1.2.2. Dar mükellef gerçek ve tüzel kişilerin vergilendirilmesi

Dar mükellef gerçek kişilerin Devlet tahvili ve hazine bonolarının elden çıkarılmalarından sağlanan değer artış kazançları da, tam mükellef kişilerde olduğu gibi Gelir Vergisi Kanunu çerçevesinde vergileme kapsamına alınmıştır.

GVK'nun 4369 Sayılı Kanun ile değişik 85. maddesinde, gelir vergisinin konusuna giren her türlü kaynaktan elde edilen kazanç ve iratlar için yıllık beyanname verileceği ve bu kazanç ve iratların beyannamede toplanacağı belirtilmekle beraber, "Beyanname Verilmeyen Haller" başlıklı 86. maddesinde belli şartlarla bu kazanç ve iratların beyannamede toplanmayacağı öngörülmüştür.

86. maddeye göre, dar mükellefiyette vergiye tabi gelirin sadece; tamamı tevkif suretiyle vergilendirilmiş ücretler, serbest meslek kazançları, menkul ve gayrimenkul sermaye iratları ile kurumlardan elde edilen kar paylarından, diğer kazanç ve iratlardan, belirtilen bu kazanç ve iratların bir kaçı veya tamamından ibaret olması durumunda, söz konusu gelirler için beyanname verilmeyeceği, diğer gelirler nedeniyle beyanname

verilse bile bu gelirlerin beyannameye dahil edilmeyeceği hüküm altına alınmıştır. Bu düzenlemeye göre dar mükellef gerçek kişilerin elde ettikleri değer artış kazançları nedeniyle yıllık gelir vergisi beyannameyi verilmeyecektir.

Dar mükellef gerçek kişilerin Devlet tahvili ve Hazine bonolarının elden çıkarılmasından sağlanan kazançlar daha öncede açıklandığı üzere, Gelir Vergisi Kanunu'nun 2. maddesinde sayılan gelir unsurlarından diğer kazanç ve iratlar bölümüne girmektedir. Devlet tahvili ve Hazine bonolarının faiz gelirlerine Gelir Vergisi Kanunu'nun 94/7. bendine göre % 0 oranında tevkifat yapılması öngörüldüğü halde, elden çıkarılmasından sağlanan kazançlar gelir vergisi tevkifatına tabi değildir.

Gelir Vergisi Kanunu'nun "Münferit Beyannamenin Verilmesi" başlıklı 4369 Sayılı Kanunla değişik 101. maddesinde; dar mükellefiyete tabi mükelleflerden yıllık beyanname vermeye mecbur olmayanların, menkul malların ve hakların elden çıkarılmasından doğan diğer kazanç ve iratlarını mal ve hakların Türkiye'de elden çıkarıldığı, aynı maddenin 5. bendinde ise vergisi tevkif suretiyle alınmamış menkul sermaye iratlarını ve diğer her türlü kazanç ve irada ilişkin ödemenin Türkiye'de yapıldığı yerin vergi dairesine münferit beyanname ile bildirmeye mecbur oldukları belirtilmektedir. Söz konusu kazançlarla ilgili münferit beyannamelerin, bu kazanç ve iratların elde edilmesini takip eden 15 gün içinde ilgili vergi dairelerine verilmesi mecburi kılınmıştır.

Diğer yandan Gelir Vergisi Kanunu'nun geçici 56. madde çerçevesinde, hisse senetleri dışındaki diğer menkul kıymetlerde süre şartına bakılmaksızın, elden çıkarılmaları halinde elde edilen kazancın, 3.500.0000 lirayı aşan kısmının vergiye tabi olacağı hüküm altına alınmıştır.

Yine aynı madde hükmüne göre; Dar mükelleflerin (kurumlar dahil), yabancı sermaye mevzuatına göre ilgili mercilerden izin almak suretiyle, Türkiye'ye bizzat getirdikleri nakdi veya ayni sermaye karşılığında iktisap ettikleri menkul kıymetler ile iştirak hisselerini elden çıkarmalarından doğan değer artış kazançlarının hesabında, kur farkından doğan kazançlar dikkate alınmayacağı, ancak bu mükelleflerin Türkiye'de menkul kıymet alım satımıyla devamlı olarak uğraşmaları halinde, kur farkından doğan kazançların ticari kazancın hesabında dikkate alınacağı belirtilmiştir.

Türkiye’de işyeri ve daimi temsilcisi olan dar mükellef kurumların aktifinde kayıtlı bulunan hazine bonosu ve devlet tahvillerinin elden çıkarılmasından sağlanan kazançlar, ticari kazanç olarak değerlendirilir ve kurumlar vergisine tabi tutulur. Değer artış kazançlarına ilişkin miktar sınırlaması ve diğer şartlar ve süreler ait sınırlamalar dikkate alınmamaktadır (Erol, 2002 : 192).

Türkiye’de iş yeri ve temsilcisi olmayan dar mükellef kurumların aktifinde kayıtlı bulunan hazine bonosu ve devlet tahvillerinin vadesinden önce Türkiye’de elden çıkarılması durumunda elde edilen kazanç değer artış kazancı sayılarak kurumlar vergisine tutulur. Eğer satış Türkiye’de değil yurtdışında başka bir ülkede gerçekleşirse elde edilen kazanç Türkiye’de elde edilmiş sayılmamakta ve vergilendirilmemektedir. Bu tür kurumlar alım satımdan doğan kazançlarını iktisap tarihinden itibaren on beş gün içinde münferit beyanname ile beyan etmektedir.

3.2. 2001–2005 YILLARI ARASINDAKİ DÖNEMDE DEVLET TAHVİLİ VE HAZİNE BONOSU GELİRLERİNİN VERGİLENDİRİLME ESASLARI

2001- 2005 yılları arasında Devlet tahvili ve Hazine bonolarından elde edilen gelirlerin vergilendirilme esasları, bu dönemdeki kanunlar çerçevesinde anlatılacaktır.

3.2.1. Devlet Tahvili ve Hazine Bonosu Faiz Gelirlerinin Vergilendirilmesi

Devlet tahvili ve Hazine bonolarının faiz gelirlerinin vergilendirilmesi tam ve dar mükellefiyete tabi gerçek ve tüzel kişiler kapsamında anlatılacaktır.

3.2.1.1. Tam mükellef gerçek ve tüzel kişilerin vergilendirilmesi

Bu dönemde ülkede yaşanan ekonomik kriz kamu kesimi borçlanmalarını kolaylaştıracak yeni düzenlemelerin yapılmasını zorunlu hale getirmiş ve bunun sonucunda da 24.10.2001 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan 4710 Sayılı Kanun’un 1.maddesi ile Gelir Vergisi Kanunu’na Geçici 59. madde eklenerek Devlet tahvili ve Hazine bonolarının faiz gelirleri ile elden çıkarılmalarından doğan kazançlara yeni bir istisna ihdas edilmiştir (Bolat ve Kartaloğlu, 2001 : 193). Bu düzenleme ile Devlet tahvili ve Hazine bonolarından elde edilen kazançlar üzerindeki vergi yükü belirli limitler altında sıfırlanarak geçici 56. madde hükümlerine göre yapılacak vergileme rejiminden geçici olarak vazgeçilmiştir (Akıl ve Canpolat, 2003 : 80).

Geçici 59. madde hükmüne göre; 31.12.2004 tarihine kadar 26.07.2001-31.12.2002 tarihleri arasında ihraç edilen devlet tahvili ve hazine bonolarının faiz gelirleri ve elden çıkarılmasından sağlanan diğer kazançlar toplamının; 2001 yılında 50 milyar lirası, 2002 ve izleyen yıllarda bu tutarın her yıl için belirlenen yeniden değerlendirme oranında artırılmasıyla bulunacak tutar gelir vergisinden müstesnadır. Bu istisnadan yararlananlar, 80. ve geçici 56. maddelerde yer alan istisnalardan ayrıca yararlanamaz. Ticari işletmelere ait olan bu gelirler hakkında bu madde hükmü uygulanmaz.

Görüldüğü üzere geçici 59. maddede yer alan istisna uygulaması 26.01.2001-31.12.2002 tarihleri arasında ihraç edilen devlet tahvilleri ve hazine bonolarından, 31.12.2005 tarihine kadar elde edilen kazançlarla sınırlı tutulmuştur. Söz konusu düzenleme ile 26.07.2001 tarihinden önce ihraç edilen devlet tahvilleri ve hazine bonolarından elde edilen gelirler istisna uygulaması dışında tutulmuştur.

Diğer yandan 07.01.2003 tarihinde yürürlüğe giren 4783 Sayılı Kanun ile 59.maddede yapılan değişikliklerle, istisna uygulamasından 2003 yılında ihraç edilecek devlet tahvili ve hazine bonolarından elde edilen faiz gelirleri ve elden çıkarılmalarından sağlanan değer artış kazançlarının da yararlandırılması sağlanmış, istisnanın 31.12.2004 olarak belirlenmiş sona erme tarihi de 31.12.2005 olarak değiştirilmiştir.

Söz konusu kanunla, 4369 Sayılı Kanun ile vergi sisteminde yapılan ve 4444 Sayılı Kanun ile uygulaması ertelenen düzenlemeler tümüyle yürürlükten kaldırılarak, 4369 Sayılı Kanun öncesi duruma dönüş yapılmıştır.

Diğer yandan 24.04.2003 tarih 25088 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 4842 Sayılı Kanun ile öncelikle Gelir ve Kurumlar Vergisi Kanunları’nda olmak üzere birçok değişiklik yapılmıştır. Söz konusu Kanun ile vergi sistemini daha basit hale getiren, vergi yükünü düşüren, vergileme ile ilgili yükümlülükleri azaltan, mükellef ve vergi idaresinin iş ve işlemlerini azaltan bir takım düzenlemeler gerçekleştirilmiştir (Tekin, 2003 : 75).

4842 Sayılı Kanun ile menkul sermaye iratlarının beyanına ilişkin yeni düzenlemelere gidilmiştir. Bu kapsamda, söz konusu Kanun ile GVK’nun “ Beyanname Verilmeyen Haller” başlıklı 86. maddesinde yapılan değişiklik ile anılan maddenin

başlığı “Toplama Yapılmayan Haller” olarak değiştirilmiş ve tam ve dar mükellef gerçek kişiler tarafından elde edilen gelir unsurlarının beyanına ilişkin olarak bir takım değişiklikler yapılmıştır.

Bu bağlamda tam mükellef gerçek kişiler için; söz konusu maddenin 1. fıkrasının (a) ve (b) bentlerinde belirtilen gelirler (Gerçek usulde vergilendirilmeyen zirai kazançlar, GVK’ nun 75. maddesinin 15 numaralı bendinde yazılı menkul sermaye iratları, kazanç ve iratların istisna hadleri içinde kalan kısmı ile tevkif suretiyle vergilendirilmiş ücretler) hariç olmak üzere vergiye tabi gelir toplamının Gelir vergisi Kanunu’nun 103. maddesinde yazılı tarifinin ikinci diliminde yer alan tutarı aşmaması koşuluyla Türkiye’de tevkifata tabi tutulmuş olan menkul sermaye iratlarının beyan edilmeyeceği hüküm altına alınmıştır.

Gelir Vergisi Kanunu’nun 4369 Sayılı Kanun ile değişik 86. maddesine göre; elde edilen gelirlerin tevkif yoluyla vergilendirilmiş bulunan ve gayrisafi tutarları toplamı GVK’nun 103. maddesinde yazılı tarifinin birinci ve ikinci gelir dilimleri toplamının yarısını aşmayan menkul sermaye iratlarından ibaret olması halinde tam mükellefiyete tabi gerçek kişilerce yıllık beyanname verilmeyeceği, diğer gelirler nedeniyle beyanname verilmesi halinde de ilgili menkul sermaye iradının verilecek beyannameye dahil edilmeyeceği hüküm altına alınmıştır.

4842 Sayılı Kanun düzenlemesine göre ise, tevkif suretiyle vergilendirilmiş ve tutarı belli bir düzeye ulaşmış menkul sermaye iratları için beyanname verilmesi mükellefler tarafından elde edilen ve mükelleflerin beyana tabi başka bir gelirinin bulunup bulunmamasına bağlanmıştır. Bu çerçevede, beyan edilmeyecek gelirler dışında kalan vergiye tabi gelirin, Gelir Vergisi Kanunu’nun 103. maddesindeki ikinci gelir diliminde yer alan tutarı aşması halinde, Türkiye’de tevkif suretiyle vergilendirilmiş olan menkul sermaye iratları yıllık beyanname ile beyan edilecektir (Başak, 2003 : 147).

Son olarak 31.12.2004 tarih ve 25687 (3. mükerrer) Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 5281 Sayılı Kanun ile menkul kıymetlerden elde edilen kazanç ve iratların vergilendirilmesine yönelik 01.01.2006 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere köklü değişiklikler yapılmıştır. Bununla birlikte söz konusu kanun ile 2005 yılı itibariyle menkul kıymetlerin elde tutulmalarından ve elden çıkarılmalarından sağlanan gelirlerin

vergilendirilmesine ilişkin olarak Gelir Vergisi Kanunu'nda bir kısım değişikliklere gidilmiştir.

Bu kapsamda 5281 Sayılı Kanunun 43/8-f bendi ile 01.01.2005 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere Gelir Vergisi Kanunu'nun geçici 59. maddesinin yürürlük süresi uzatılmıştır. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi geçici 59. maddenin 4710 Sayılı Kanunla düzenlenen ilk halinde, 31.12.2004 tarihine kadar 26.01.2001-31.12.2002 tarihleri arasında ihraç edilen Devlet tahvili ve Hazine bonolarının faiz gelirleri ile bunların elden çıkarılmasından sağlanan diğer kazançlar toplamının istisna uygulamasından yararlanacağı hüküm altına alınmıştı. Bununla birlikte 59. maddede yer alan 31.12.2004 ibaresi 4783 Sayılı Kanunla 31.12.2005, 5035 Sayılı Kanunla 31.12.2006 olarak, 26.01.2001-31.12.2002 ibaresi ise söz konusu kanunlarla sırasıyla 26.01.2001-31.12.2003 ve 26.01.2001-31.12.2004 olarak değiştirilmiştir. Son olarak 5281 Sayılı Kanunla 31.12.2007 tarihine kadar 26.01.2001-31.12.2005 tarihleri arasında ihraç edilen Devlet tahvili ve Hazine bonolarının faiz gelirleri ile elden çıkarılmalarından sağlanan diğer kazançlar toplamının istisna uygulamasından faydalanacağı hüküm altına alınmıştır.

Gelir Vergisi Kanunu'nun geçici 59. maddesi kapsamında istisna uygulamasına konu olacak menkul sermaye iradı ve değer artış kazancının safi tutarının tespitinde mükellefler; faiz geliri için indirim oranı uygulamasından, değer artış kazancı için ise maliyet bedeli artırım uygulamasından yararlanmaya devam edeceklerdir.

Son düzenlemeler çerçevesinde özetle; tam mükellef gerçek kişilerce elde edilen Devlet tahvili ve Hazine bonolarının faiz gelirlerine Gelir Vergisi Kanunu'nun 76. maddesinin 2. fıkrasına göre hesaplanan indirim oranının uygulanması suretiyle bulunacak kısım gayrisafi irattan indirilecek, kalan tutar ise Devlet tahvili ve Hazine bonosunun 26.01.2001 tarihinden sonra ihraç edilmiş olması şartı ile geçici 59. maddede belirtilen istisna tutarı ile karşılaştırılacaktır. Buna göre indirim uygulaması sonrası bulunan safi gelirin istisna tutarından düşük olması durumunda kazanç beyan edilmeyecek, başka gelirler nedeniyle beyanname verilmesi durumunda da beyannameye dahil edilmeyecektir.

Tam mükellef gerçek kişilerin elde ettikleri gelirlerin 26.07.2001 sonrası ihraç edilmiş Devlet tahvili ve Hazine bonusu faiz gelirlerinden oluşması halinde, elde edilen

gelire indirim oranı ve istisna tutarı uygulandıktan sonra kalan tutarın, Gelir Vergisi Kanunu'nun 86. maddesinin c bendine göre aynı kanunun 103. maddesinde belirtilen ikinci gelir dilimini aşması halinde, söz konusu faiz gelirin (indirim oranının ve istisna tutarının uygulanması sonrasında kalan tutar) tamamı beyan edilecektir.

Söz konusu istisna uygulamasında dikkat edilecek husus Devlet tahvili ve Hazine bonosunun ihraç tarihidir. Devlet tahvili ve Hazine bonosunun 26.07.2001 tarihinden önce ihraç edilmiş olması halinde GVK'nun 59. maddesinde yer alan istisnadan yararlanılamayacaktır. Buna karşılık 26.07.2001 tarihinden önce ihraç edilmiş olan Devlet tahvili ve Hazine bonolarından elde edilen faiz gelirlerine 76. madde uyarınca indirim oranı uygulandıktan sonra GVK'nun 86. maddesinin c bendinde belirtilen 103. maddedeki ikinci gelir dilimini aşması halinde beyan edilecektir. Buna göre gelirlerinin tamamı 26.07.2001 tarihinden önce ihraç edilmiş Devlet tahvili ve Hazine bonolarından elde edilen irattan ibaret olan tam mükellef gerçek kişilerin, iratlarına indirim oranı uygulandıktan sonra bulunan değer 86. maddede belirtilen beyan sınırını aşması durumunda beyan edilecektir.

Bilindiği gibi GVK'nun 75. maddesinin 5 numaralı bent hükmünde menkul kıymetlerden elde edilen iratlar, bunları sağlayan sermaye sahibinin ticari faaliyetine bağlı olduğu takdirde, bu iratların ticari kazancın tespitinde dikkate alınacağı öngörülmüştür (Erol ve Yıldırım, 2002 : 87).

Buna göre Tam mükellef kurumların aktifinde kayıtlı bulunan Devlet tahvilleri ve Hazine bonolarından elde ettikleri faiz gelirleri Gelir Vergisi Kanunu'nun 94/7. bendi uyarınca % 0 oranında tevkifata tabi tutulacaktır. Tam mükellef kurumlar tarafından elde edilen Devlet tahvili ve Hazine bonusu faiz gelirleri ticari kazanç kapsamında değerlendirilerek kurumlar vergisine tabi tutulacaktır.

Tam mükellef kurumlar Gelir Vergisi Kanunu'nun 76. maddesinde yer alan indirim oranı uygulaması ile geçici 59. maddesinde yer alan istisna uygulamasından yararlanamayacaktır.

3.2.1.2. Dar mükellef gerçek ve tüzel kişilerin vergilendirilmesi

Gelir Vergisi Kanunu'nun 6. maddesinde dar mükellef kişilerin sadece Türkiye'de elde ettikleri kazanç ve iratlar üzerinden vergilendirilecekleri hüküm altına alınmıştır.

Dar mükellef gerçek kişilerce elde edilen Devlet tahvili ve Hazine bonolarının faiz gelirleri GVK'nun 94/7. bendi uyarınca % 0 oranında tevkifata tabidir.

Dar mükellef gerçek kişilerin Gelir Vergisi Kanunu'nun 76. maddesinde düzenlenen indirim oranı uygulaması ile geçici 59. maddesinde düzenlenen istisna uygulamasından yararlanma noktasında tam mükellef gerçek kişilerden farklılıkları yoktur.

Gerçek kişilerce Devlet tahvili ve Hazine bonolarından elde edilen faiz gelirleri ile bunların elden çıkarılmasından sağlanan kazançların belli bir kısmının gelir vergisinden istisna olduğunun hüküm altına alındığı GVK'nun geçici 59. maddesinde geliri elde edenin tam veya dar mükellef olmasına dair herhangi bir belirleme yapılmamıştır.

Bununla birlikte Gelir Vergisi Kanunu'nun 4842 Sayılı Kanunla değişik 86. maddesinin 2 numaralı bendinde, dar mükellef gerçek kişilerin elde ettikleri, tamamı Türkiye'de tevkif suretiyle vergilendirilmiş bulunan ücretler, serbest meslek kazançları, menkul ve gayrimenkul sermaye iratları ile diğer kazanç ve iratları için yıllık beyanname vermeyecekleri, diğer gelirler için beyanname verilse dahi bu gelirlerin beyannameye dahil edilmeyeceği hüküm altına alınmıştır.

Buna göre dar mükellef gerçek kişiler Devlet tahvili ve Hazine bonolarından elde edecekleri faiz gelirleri için tevkifata tabi tutulmuş olmak kaydıyla yıllık beyanname vermeyecekler, diğer gelirler nedeniyle beyanname verseler dahi bu gelirleri beyannameye dahil etmeyeceklerdir. Bu nedenle dar mükellef gerçek kişilerin 26.07.2001 sonrası ihraç edilen Devlet tahvili ve Hazine bonolarından elde ettikleri faiz gelirlerine ilişkin olarak Gelir Vergisi Kanunu'nun geçici 59. maddesinde yer alan istisna uygulamasından yararlanmalarının uygulamada bir önemi kalmamaktadır.

Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 11. maddesinde, kanuni ve iş merkezlerinden her ikisi de Türkiye içinde bulunmayan kurumların, sadece Türkiye'de elde ettikleri kurum

kazançları üzerinden dar mükellefiyet esasına göre vergilendirilecekleri hüküm altına alınmıştır. Buna göre, Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 1. maddesinde belirtilen kurumlardan kanuni ve iş merkezlerinden her ikisi de Türkiye içinde bulunmayanlar, dar mükellef olarak adlandırılarak sadece Türkiye'de elde ettikleri kazançlar üzerinden vergilendirileceklerdir.

Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 12. maddesinde özetle, dar mükellef kurumların, Türkiye'deki Vergi usul Kanunu hükümlerine uygun işyerleri veya daimi temsilcileri vasıtasıyla yapılan işlerden elde ettikleri kazançların ticari kazanç olarak kurumlar vergisine tabi olacağı hüküm altına alınmıştır.

KVK'nun 24. maddesinde ise dar mükellef kurumların Türkiye'de elde ettikleri menkul sermaye iratları üzerinden yapılacak kurumlar vergisi tevkifatına ilişkin usul ve esaslar hüküm altına alınmıştır.

Bu kapsamda, Türkiye'de iş yeri veya daimi temsilcisi bulunan dar mükellef kurumların aktifinde kayıtlı bulunan Devlet tahvili ve hazine bonolarından elde edilen faiz geliri ticari kazanç kapsamında değerlendirilerek kurumlar vergisine tabi tutulacaktır.

Türkiye'de iş yeri veya daimi temsilcisi bulunmayan dar mükellef kurumların aktifinde kayıtlı bulunan devlet tahvili ve hazine bonolarından elde ettikleri faiz gelirleri KVK'nun 24. maddesi uyarınca % 0 oranında tevkifata tabi tutulacaktır. Elde edilen faiz geliri üzerinden yapılacak % 0 oranındaki tevkifat, nihai vergi olacaktır. Bu gelirler için yıllık veya özel beyanname verilmeyecek olmakla birlikte başka gelirler nedeniyle verilecek beyannamelere söz konusu gelirlerin dahil edilmesi zorunludur.

Dar mükellef kurumlar, Devlet tahvili ve Hazine bonolarından elde ettikleri faiz gelirlerine ilişkin olarak indirim oranı veya diğer istisnalardan yararlanamayacaklardır.

3.2.2. Devlet Tahvili ve Hazine Bonolarının Elden Çıkarılmasından Sağlanan Kazançların Vergilendirilmesi

Devlet tahvili ve Hazine bonolarının elden çıkarılmasından sağlanan değer artış kazançlarının vergilendirilme esasları tam ve dar mükellefiyete tabi gerçek ve tüzel kişiler olmak üzere iki başlık altında incelenecektir.

3.2.2.1. Tam mükellef gerçek ve tüzel kişilerin vergilendirilmesi

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi Türk Vergi Sisteminde esaslı değişikliklerin yapılmış olduğu 4369 Sayılı Kanun ile değer artış kazançlarının Gelir Vergisi Kanunu'nun "diğer kazanç ve iratlar" başlıklı 80. maddesi kapsamında vergilendirileceği hüküm altına alınmıştı. Söz konusu maddenin üçüncü fıkrasında ise diğer kazanç ve iratlar kapsamındaki gelirlerin vergilendirilebilmesi, Gelir Vergisi Kanunu'nun 103. maddesinde yazılı tarifinin birinci ve ikinci gelir dilimleri toplamının yarısını aşması şartına bağlanmıştı.

Söz konusu kanun çerçevesinde menkul kıymetlerin elden çıkarılmasından doğan kazançların safi tutarının tespitinde, endeksleme yöntemi ve indirim oranı uygulaması olmak üzere iki farklı yöntem getirilmişti.

Diğer yandan 4444 Sayılı Kanun'un 3. maddesiyle Gelir Vergisi Kanunu'na eklenen geçici 56. madde ile 1999-2002 yılları gelirlerinin vergilendirilmesinde GVK'nun 1, 2, 80, 81, 82. maddeleri yerine, 4369 Sayılı Kanun öncesi hükümler sevk edilmiş, tam mükellef gerçek kişilerin 01.01.1999-31.12.2002 takvim yılları arasında menkul kıymetlerin elden çıkarılmasından sağladıkları kazançların söz konusu maddeye göre vergilendirileceği belirtilmişti.

Söz konusu kanun çerçevesinde de, 4369 Sayılı Kanunda olduğu gibi tam mükellef gerçek kişilerin menkul kıymetleri ellerinden çıkarmalarından doğan kazançların belli bir tutarı istisnaya tabi kılınmış, ancak 4369 Sayılı Kanundan farklı olarak istisna tutarı gelir vergisi tarifesine bağlanmaksızın maktu bir had olarak tespit edilmişti.

Bu uygulamanın 2002 yılında sona ermesiyle yeni düzenlemeye gidilmiş ve 07.01.2003 tarihli 4783 Sayılı Kanun çıkarılmıştır. Söz konusu kanunla 4369 Sayılı Kanunla vergi sisteminde yapılan ve 4444 Sayılı Kanunla uygulaması dört yıl süreyle ertelenen düzenlemeler tümüyle yürürlükten kaldırılarak, 4369 Sayılı Kanun öncesine kesin dönüş yapılmıştır.

4783 Sayılı Kanunla yeniden düzenlenen GVK'nun mükerrer 80. maddesinde; "ivazsız olarak iktisap edilenler ile üç ay süreyle elde tutulan ve Türkiye'de kurulu

menkul kıymet borsalarında işlem gören hisse senetleri hariç, menkul kıymetlerin elden çıkarılmasından sağlanan kazançlar” değer artış kazancı olarak hüküm altına alınmıştır

Bilindiği gibi Gelir Vergisi Kanunu’na 4444 Sayılı Kanun ile eklenen geçici 56. madde hükmüne göre, Devlet tahvili ve Hazine bonolarından elde edilen değer artış kazançlarının safi tutarı, ilgili yıl için belirlenen indirim oranına göre enflasyondan arındırılarak ya da alış bedeli TEFE endeksine göre artırılarak hesaplanmaktaydı. 4783 Sayılı Kanunla Devlet tahvili ve Hazine bonolarının elden çıkarılmasından elde edilen toplam gelire GVK’nun 76. maddesinde belirtilen indirim oranının uygulanması suretiyle bulunacak kısmın düşülmesi sonucu safi kazancın belirlenmesine ilişkin seçimlik uygulamasına son verilmiştir. Söz konusu kanunla yeniden düzenlenen GVK’nun mükerrer 81. maddesi ile Devlet tahvili ve Hazine bonolarının elden çıkarılmasından sağlanan kazançların safi tutarının tespitinde endeksleme yönteminin kullanılacağı hüküm altına alınmıştır.

4842 Sayılı Kanunla mükerrer 80. madde; “ivazsız olarak iktisap edilenler, Türkiye’de kurulu menkul kıymet borsalarında işlem gören ve üç aydan fazla süreyle elde tutulan hisse senetleri ile tam mükellef kurumlara ait olan ve bir yıldan fazla süreyle elde tutulan hisse senetleri hariç; menkul kıymetlerin elden çıkarılmasından sağlanan kazançlar” şeklinde değiştirilmiştir.

Bununla birlikte gerek 4783 Sayılı Kanun gerekse 4842 Sayılı Kanun çerçevesinde, gerçek kişilerce elde edilen değer artış kazançlarının GVK’nun mükerrer 80. maddesi uyarınca belli bir kısmını gelir vergisi dışında tutan istisna uygulamasına devam edilmiştir.

Diğer yandan 4710 Sayılı Kanunla Gelir Vergisi Kanunu’na eklenen ve sırasıyla 4783, 5035 ve 5281 Sayılı Kanunlar ile değişikliğe uğrayan geçici 59. madde ile 31.12.2007 tarihine kadar, 26.07.2001-31.12.2005 tarihleri arasında ihraç edilen Devlet tahvilleri ve Hazine bonolarının faiz gelirleri ile elden çıkarılmasından sağlanan diğer kazançlar toplamının belli bir kısmının gelir vergisinden istisna tutulacağı hüküm altına alınmıştır.

Yukarıda açıklanan düzenlemeler çerçevesinde görüldüğü üzere tam mükellef gerçek kişilerin, sahip oldukları Devlet tahvili ve Hazine bonolarını itfa tarihleri beklenilmeden elden çıkarmaları sonucu sağlanan kazançlar GVK’nun mükerrer 80.

maddesi uyarınca, değer artışı kazancı olarak gelir vergisine tabi olmakla birlikte, söz konusu kazançlara GVK'nun 80. ve geçici 59. maddelerinde olmak üzere iki ayrı istisna uygulaması öngörülmüştür.

Ancak GVK'nun geçici 59. maddesinde, anılan maddede yer alan istisna uygulamasından yararlanan gerçek kişilerin anılan Kanun'un mükerrer 80. maddesinde yer alan istisna uygulamasından ayrıca yararlanmasının mümkün olmadığı hüküm altına alınmıştır.

Bu bağlamda tam mükellef gerçek kişilerce 26.07.2001-31.12.2005 tarihleri arasında ihraç edilen Devlet tahvili ve Hazine bonolarının elden çıkarılmasından sağlanan değer artış kazançları için GVK'nun geçici 59. maddesinde yer alan istisna uygulamasında yararlanılması mümkün olmakla birlikte, anılan Kanun'un mükerrer 81. maddesinde yer alan istisna uygulamasından yararlanılması mümkün olmayacaktır.

Buna göre 26.07.2001-31.12.2005 tarihleri arasında ihraç edilen Devlet tahvili ve Hazine bonolarının elden çıkarılmasından sağlanan kazançlara endeksleme uygulanarak hesaplanacak safi tutar GVK'nun 59. maddesi uyarınca belirlenen istisna tutarının altında kalması durumunda, söz konusu değer artış kazancı için yıllık beyanname verilmeyeceği gibi diğer gelirler nedeniyle verilecek beyannamelere de bu gelirler dahil edilmeyecektir.

Buna karşılık 26.07.2001 tarihinden önce ihraç edilmiş olan Devlet tahvili ve Hazine bonolarının vadesinden önce elden çıkarılmasından sağlanan değer artış kazançları için geçici 59. maddede yer alan istisna uygulamasından yararlanılması mümkün olmamakla birlikte, söz konusu kazançlar için mükerrer 80. maddede yer alan istisna uygulamasından yararlanılabilecektir.

Dolayısıyla 26.07.2001 tarihinden önce ihraç edilen Devlet tahvili ve Hazine bonolarının elden çıkarılmasından sağlanan kazançlara endeksleme yapıldıktan sonra bulunacak safi tutardan, mükerrer 80. maddede yer alan istisna tutarı düşülecek, kalan kazanç tutarının tamamı beyan edilecektir.

Tam mükellef kurumların aktiflerinde kayıtlı bulunan Devlet tahvili ve Hazine bonolarının itfa tarihinden önce elden çıkarılmalarından sağlanan değer artış kazançları ticari kazanç olarak değerlendirilmekte ve kurumlar vergisine tabi tutulmaktadır.

3.2.2.2. Dar mükellef gerçek ve tüzel kişilerin vergilendirilmesi

Dar mükellef gerçek kişilerin Devlet tahvili ve hazine bonolarının elden çıkarılmasından sağlanan değer artış kazançlarının vergilendirilme esasları, tam mükellef gerçek kişilerin vergilendirilme esaslarıyla aynı olmakla birlikte beyan şekli farklılık göstermektedir.

Dar mükellef gerçek kişilerce elde edilen değer artış kazançlarının safi tutarının tespitinde endeksleme yöntemi kullanılacaktır. Elden çıkarılan Devlet tahvili ve hazine bonolarının ihraç tarihine bağlı olarak Gelir Vergisi Kanunu'nun geçici 59. maddesinde ya da aynı kanunun mükerrer 80. maddesinde yer alan istisna uygulamasından yararlanmak mümkün olacaktır.

Bu bağlamda, dar mükellef gerçek kişilerce, 26.01.2001-31.12.2005 tarihleri arasında ihraç edilmiş Devlet tahvili ve Hazine bonolarının elden çıkarılmasından sağlanan kazançların safi tutarının tespitinde iktisap bedeli, menkul kıymetin elden çıkarıldığı ay hariç olmak üzere Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından belirlenen toptan eşya fiyat endeksindeki artış oranında artırılabacaktır. Endeksleme yapıldıktan sonra maliyet bedeli ile satış bedeli arasındaki fark geçici 59. madde uyarınca belirlenen maktu istisnadan yararlanacaktır. Endeksleme yöntemiyle tespit edilen safi kazancın, söz konusu istisna tutarını aşması durumunda, aşan kısım GVK'nun 101. maddesi uyarınca on beş gün içinde münferit beyanname ile beyan edilerek vergilendirmeye tabi tutulacaktır.

Dar mükellef gerçek kişilerin 26.07.2001 tarihinden önce ihraç edilmiş Devlet tahvili ve Hazine bonolarının elden çıkarılmasından sağlanan değer artış kazancının safi tutarının tespitinde endeksleme yöntemi kullanılacak, bu suretle bulunan safi tutarın GVK'nun mükerrer 80. maddesi uyarınca belirlenen maktu istisna tutarını aşması durumunda, aşan kısım on beş gün içinde münferit beyanname ile beyan edilerek vergilemeye tabi tutulacaktır.

Bilindiği üzere KVK'nun 12. maddesinde dar mükellef kurumların, Türkiye'deki Vergi Usul Kanunu hükümlerine uygun işyerleri veya daimi temsilcileri vasıtasıyla elde ettikleri kazançların ticari kazanç olarak kurumlar vergisine tabi olacağı hüküm altına alınmıştır.

Buna göre, Türkiye’de iş yeri veya daimi temsilcisi bulunan tam mükellef kurumların aktifinde kayıtlı bulunan Devlet tahvili ve Hazine bonolarının elden çıkarılmasından sağlanan kazançlar, ticari kazanç kapsamında değerlendirilerek kurumlar vergisine tabi tutulacak ve yıllık beyanname ile beyan edilecektir.

Türkiye’de iş yeri veya daimi temsilcisi bulunmayan dar mükellef kurumların aktiflerinde kayıtlı bulunan devlet tahvili ve hazine bonolarının vadesinden önce Türkiye’de elden çıkarılması halinde elde edilen kazançlar değer artış kazancı sayılarak kurumlar vergisine tabi tutulacaktır. Bu tür kurumlar, söz konusu kazançlarını iktisap tarihinden itibaren 15 gün içerisinde münferit beyanname ile beyan edeceklerdir.

3.3. 2006-2015 YILLARI ARASINDAKİ DÖNEMDE DEVLET TAHVİLİ VE HAZİNE BONOSU GELİRLERİNİN VERGİLENDİRİLME ESASLARI

31.12.2004 tarihinde 25687 Sayılı Resmi gazetede 01.01.2006 tarihinden itibaren yürürlüğe girmek üzere 5281 Sayılı “Vergi Kanunlarının Yeni Türk Lirasına Uyum ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” ile 01.01.2006 tarihinden itibaren geçerli olmak ve 2006-2015 yılları arasında uygulanmak üzere, menkul kıymetler ve diğer sermaye piyasası araçlarının elden çıkarılması ve elde tutulmasından sağlanan kazanç ve iratlar ile GVK’nun 75. maddesinin 5, 7, 12 ve 14 numaralı bentlerinde yer alan menkul sermaye iratlarının vergilendirilmesine yönelik yeni bir sistem belirlenmiştir (Tekin ve Kartaloğlu, 2007 : 67)

Sistem basitliği temel almış ve menkul kıymet çeşitlerinin vergilendirilmesinde karmaşayı ortadan kaldırarak, uyumu sağlamayı amaçlamıştır. Genel olarak tevkifat esaslı vergilemeyi temel alan sistem ile, söz konusu kanunun genel gerekçesinde de belirtildiği üzere, bankalar ve aracı kurumlar tarafından tutulacak kayıtlara göre, bu kurumlar tarafından tevkifat suretiyle vergileme öngörülmüş ve kazancı elde edenler açısından basitleştirilmiş bir uygulama ve asıl önemlisi bütün finansal araçlar açısından vergileme eşitliği hedeflenmiştir.

Bununla birlikte 5281 Sayılı Kanununla Gelir Vergisi Kanunu’na eklenen geçici 67. madde ile getirilen bu sistemde bazı değişikliklere gidilmiştir. Bu kapsamda 24.12.2005 tarih ve 26033 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 5436 Sayılı “Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile Bazı Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik

Yapılması Hakkında Kanun ve 07.07.2006 tarih ve 26221 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 5527 Sayılı “Gelir Vergisi Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun” ile GVK’nun geçici 67. maddede bazı düzenlemeler yapılmıştır.

Diğer yandan 21.06.2006 tarih ve 26205 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan ve 01.01.2006 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere yürürlüğe giren 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu ile kurumlar vergisi mükelleflerinin menkul kıymetlerden elde ettikleri gelirlerin vergilendirilmesine yönelik düzenlemeler yapılmıştır.

Geçici 67. maddenin 1 numaralı fıkrasında menkul kıymet veya diğer sermaye piyasası araçlarının elden çıkarılması veya elde tutulması sürecinde ortaya çıkan kazanç ve iratlar üzerinden, söz konusu kazanç ve iratların elde edilmesine aracılık eden banka veya aracı kurumlar tarafından tevkifat yapılması hüküm altına alınmıştır. Anılan maddenin 2 numaralı fıkrasında ise bir önceki fıkra kapsamında tevkifata tabi tutulmayan gelirlerin, menkul kıymeti çıkaranlarca ödenmesi sırasında tevkifata tabi tutulması öngörülmüştür. Söz konusu fıkra ile Gelir Vergisi Kanunu’nun 75/5. bendinde yer alan menkul sermaye iratları üzerinden, söz konusu menkul sermaye iratlarını ödeyenler tarafından tevkifat yapılacağı, ancak banka ve aracı kurumlara ödenen veya bunlar aracılığı ile yapılan ödemeler üzerinden ise tevkifat yapılmayacağı hüküm altına alınmıştır.

Anılan maddenin 5 numaralı fıkrasında ise gelir sahibinin gerçek veya tüzel kişi ya da dar veya tam mükellef olmasının, vergi mükellefiyeti bulunup bulunmamasının, vergiden muaf olup olmamasının ve elde edilen kazancın vergiden istisna olup olmamasının yapılacak tevkifat uygulamasını etkilemeyeceği hüküm altına alınmıştır.

Görüldüğü gibi, 5281 Sayılı Kanun ile Gelir Vergisi Kanunu’na eklenen 67. maddenin söz konusu fıkraları ile mükellefiyet durumu ve hukuki niteliklerine bakılmaksızın hem menkul kıymetler ve diğer sermaye piyasası araçlarının elden çıkarılmasından sağlanan değer artış kazançları üzerinden hem de bunların elde tutulması sonucu elde edilen menkul sermaye iradı niteliğindeki gelirler üzerinden % 15 oranında vergi tevkifatı yapılacağı hüküm altına alınmıştır. Söz konusu düzenleme ile çeşitli finansal araçlardan elde edilen getirilerin aynı düzeyde kaynaktan vergilenmesi ve

ticari faaliyetlere dahil olmayan gelirler için kaynakta yapılan bu vergilemenin nihai vergileme olması öngörülmüştür.

Ancak 5527 Sayılı Kanun ile geçici 67. maddenin 1 numaralı fıkrasında yapılan düzenleme ile, dar mükellef gerçek kişi ve kurumların banka ve aracı kurumlar aracılığıyla elde edecekleri Devlet tahvili ve hazine bonolarının faiz gelirleri ile bunların elden çıkarılmasından sağlanan kazançlara uygulanmak üzere % 15 olarak belirlenen tevkifat oranı, 07.07.2006 tarihinden itibaren % 0 olarak değiştirilmiştir. Diğer taraftan 23.07.2006 tarih ve 10731 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 23.07.2006 tarihinden itibaren uygulanmak üzere tam mükellef gerçek kişi ve kurumlar tarafından elde edilen Devlet tahvili ve Hazine bonolarından elde edilen gelirler üzerinden, geçici 67. maddenin 1, 2 ve 3 numaralı fıkraları uyarınca yapılacak tevkifat oranı ise % 10 olarak belirlenmiştir.

Gelir Vergisi Kanunu'nun geçici 67. maddesine göre, tevkifat uygulamasının 01.01.2006 tarihinden itibaren yürürlüğe gireceği ve 01.01.2006 -31.12.2015 tarihleri arasında elde edilecek kazanç ve iratlar için geçerli olacağı hüküm altına alınmıştır.

Bununla birlikte söz konusu maddenin 5436 Sayılı "Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile Bazı Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" ile değiştirilen 9. ve 10. fıkralarına göre 01.01.2006 tarihinden önce ihraç edilen her nevi tahvil ve Hazine bonusu ile Özelleştirme İdaresi ve Toplu Konut İdaresince çıkarılan menkul kıymetler ile bunların dışında kalan menkul kıymetlerden 01.01.2006 tarihinden önce iktisap edilenlerin elde tutulması ve elden çıkarılmasından sağlanan kazançların vergilendirilmesinde, 31.12.2005 tarihi itibariyle yürürlükte bulunan hükümlerin geçerli olacağı hüküm altına alınmıştır.

Buna göre 01.01.2006 tarihinden önce ihraç edilen her nevi tahvil ve Hazine bonolarından elde edilen kazanç ve iratlar üzerinden geçici 67. madde kapsamında tevkifat yapılmayacak, söz konusu gelirlerin vergilendirilmesinde 31.12.2005 tarihinde geçerli olan hükümler uygulanacaktır. Diğer yandan 01.01.2006 tarihinden itibaren ihraç edilen her nevi tahvil ve Hazine bonolarından 01.01.2006-31.12.2015 tarihleri arasında elde edilen kazanç ve iratlar üzerinden, kazanç ve iradın niteliğine bağlı olarak; bankalar, aracı kurumlar, Takasbank dışındaki saklamacı kuruluşlar yada ödemeyi yapacaklarca GVK'nun 67. maddesi uyarınca tevkifat yapılacaktır.

Görüldüğü gibi, burada önemli olan nokta Devlet tahvili ve Hazine bonolarının ihraç tarihi olup, iktisap tarihinin bir önemi yoktur. Gelir Vergisi Kanunu'nun geçici 67. maddesinin 9 numaralı bendinde yer alan düzenleme uyarınca Devlet tahvili ve Hazine bonolarından elde edilen faiz gelirleri ve değer artış kazançlarının vergilendirilmesine ilişkin usul ve esaslar, söz konusu menkul kıymetlerin ihraç tarihlerine bağlı olarak belirlenecektir. Bu bağlamda aşağıda, 01.01.2006 tarihinden itibaren geçerli olacak Devlet tahvili ve Hazine bonolarından elde edilen gelirlerinin vergilendirilme esasları, söz konusu kamu kağıtlarının ihraç tarihine bağlı olarak üç başlık altında irdelenecektir.

3.3.1. 26.07.2001 Tarihinden Önce İhraç Edilen Devlet Tahvili ve Hazine Bonolarından Elde Edilen Gelirlerin Vergilendirilmesi

5281 Sayılı Kanunla 01.01.2006 tarihinden itibaren yürürlüğe girmek üzere Gelir Vergisi Kanunu'na eklenen geçici 67. madde ile Devlet tahvili ve Hazine Bonolarından elde edilen faiz gelirleri ile bunların itfa tarihini beklemeden elden çıkarılmasından sağlanan kazançlar üzerinden tevkifat yapılacağı hüküm altına alınmıştır.

Bununla birlikte GVK'nun geçici 67. maddesinin 9 numaralı bendinde; 01.01.2006 tarihinden önce ihraç edilen her nevi tahvil ve hazine bonolarının elde tutulmasından sağlanan gelirler ile bunların elden çıkarılmasından sağlanan kazançların vergilendirilmesinde 31.12.2005 tarihi itibariyle geçerli olan hükümlerin uygulanacağı öngörülmüştür.

Buna göre tam ve dar mükellefiyete tabi gerçek kişi ve kurumlarca, 26.07.2001 tarihinden önce ihraç edilen Devlet tahvili ve Hazine bonolarından 2006-2015 tarihleri arasında elde edilen faiz gelirleri ile bunların elden çıkarılmasından sağlanan değer artış kazançları 31.12.2005 tarihinde geçerli olan hükümler çerçevesinde vergilendirilecektir.

3.3.1.1. Devlet tahvili ve hazine bonosu faiz gelirlerinin vergilendirilmesi

26.07.2001 tarihinden önce ihraç edilen Devlet tahvili ve Hazine bonolarından 2006-2015 yılları arasında elde edilen faiz gelirlerinin vergilendirilme esasları tam ve dar mükellefiyet kapsamında iki ayrı başlıkta incelenecektir.

3.3.1.1.1. Tam mükellef gerçek ve tüzel kişilerin vergilendirilmesi

Gelir Vergisi Kanunu'nun 75. maddesinin 5 numaralı bendinde; her nevi tahvil ve Hazine bonusu faizleri ile Toplu Konut İdaresi, Kamu Ortaklığı İdaresi ve Özelleştirme İdaresince çıkarılan menkul kıymetlerden sağlanan gelirlerin menkul sermaye iradı olarak gelir vergisine tabi olduğu hüküm altına alınmıştır.

Bununla birlikte söz konusu maddeye 4369 Sayılı Kanun ile eklenen parantez içi hükmü ile menkul kıymetlerin, döviz cinsinden veya dövize, altına veya başka bir değere endeksli olması durumunda, söz konusu menkul kıymetlerin itfası sırasında oluşan değer artışları vergilendirilecek menkul sermaye iradı kapsamında çıkartılmıştır.

Bilindiği üzere Gelir Vergisi Kanunu'nun 3. maddesine göre, tam mükellef gerçek kişiler Türkiye içinde ve dışında elde ettikleri kazanç ve iratların tamamı üzerinden vergilendirilmektedir. Bu bağlamda tam mükellef gerçek kişilerin bir takvim yılı içinde elde ettikleri Devlet tahvili ve Hazine bonusu faiz gelirleri 75/5. bent uyarınca menkul sermaye iradı olarak gelir vergisine tabi bulunmaktadır.

Daha önce ifade ettiğimiz gibi 5281 Sayılı Kanunla GVK'na eklenen geçici 67. maddenin, 5436 Sayılı Kanun ile değişik 9 numaralı fıkrası uyarınca, 01.01.2006 tarihinden önce ihraç edilmiş Devlet ve Hazine bonolarından elde edilen gelirlerin vergilendirilmesinde 31.12.2005 tarihi itibarıyla geçerli olan hükümler uygulanacaktır.

Buna göre tam mükellef gerçek kişilerce 26.07.2001 tarihinden önce ihraç edilmiş Devlet tahvili ve Hazine bonolarından 2006-2015 yılları arasında elde edilecek faiz gelirleri üzerinden GVK'nun geçici 67. maddesi uyarınca tevkifat yapılmayacak olup, söz konusu menkul sermaye iratları üzerinden anılan Kanun'un 94. maddesinin 7 numaralı bendi uyarınca gelir vergisi tevkifatı yapılacaktır. Gelir Vergisi Kanunu'nun 94/7. bendinde ise Devlet tahvili ve Hazine bonolarından elde edilen faiz gelirleri üzerinden % 0 oranında gelir vergisi tevkifatı yapılacağı hüküm altına alınmıştır.

Diğer yandan Gelir Vergisi Kanunu'nun "İrat Sayılmayan Haller" başlıklı 76. maddesinde Devlet tahvili ve Hazine bonolarından elde edilen faiz gelirlerinin indirim oranına isabet eden kısmının bu iratların beyanı sırasında indirim olarak dikkate alınacağı hüküm altına alınmıştır. Buna göre her yıl itibarıyla Vergi Usul Kanunu

hükümlerine göre tespit edilen yeniden değerlendirme oranının, aynı dönemde Devlet tahvili ve Hazine bonusu ihalelerinde oluşan ortalama bileşik faize bölünmesi suretiyle hesaplanan indirim oranının Devlet tahvili ve Hazine bonusu faiz gelirlerine uygulanması suretiyle bulunacak değer irat sayılmayacak, kalan tutar ise beyan edilecek irat olarak dikkate alınacaktır. Ancak anılan madde hükmü uyarınca; dövize, altına veya başka bir değere endeksli menkul kıymetler ile döviz cinsinden ihraç edilen menkul kıymetlerden elde edilen menkul sermaye iratları indirim oranı uygulamasından yararlanamayacaktır.

GVK'nun 76. maddesi uyarınca gerçek kişilerce elde edilen söz konusu menkul sermaye iratlarının enflasyondan arındırılmasının amaçlandığı indirim oranı uygulaması 5281 Sayılı Kanunla 01.01.2006 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere yürürlükten kaldırılmıştır. Bununla birlikte 01.01.2006 tarihinden önce ihraç edilen Devlet tahvili ve Hazine bonusu faiz gelirleri için indirim oranı uygulaması devam edecektir.

Buna göre tam mükellef gerçek kişilerin 26.07.2001 tarihinden önce ihraç edilen Devlet tahvili ve Hazine bonolarından 2007 yılında elde ettikleri faiz gelirlerine indirim oranının uygulanması suretiyle bulunacak tutar beyan dışı tutulacaktır.

Bununla birlikte İndirim oranı uygulamasından sonra kalan tutar Gelir Vergisi Kanunu'nun "Toplama Yapılmayan Haller" başlıklı 86. maddesinin 1/c bendine göre, aynı kanunun 103. maddesinde yer alan 2. gelir dilimini aşması halinde beyan edilecektir.

Tam mükellef gerçek kişilerce 26.07.2001 tarihinden önce ihraç edilmiş Devlet tahvili ve Hazine bonolarından 2007 yılında elde edilen gelirler GVK'nun geçici 59. maddesinde yer alan istisna uygulamasından yararlanamayacaktır. Bilindiği üzere söz konusu istisna uygulaması 26.07.2001-31.12.2005 tarihleri arasında ihraç edilen Devlet tahvili ve Hazine bonolarından elde edilen gelirleri kapsamaktadır.

Yukarıda açıklanan hükümler çerçevesinde, tam mükellef gerçek kişilerce 26.07.2001 tarihinden önce ihraç edilmiş Devlet tahvili ve Hazine bonolarından 2007 yılında elde edilen faiz gelirleri GVK'nun 94/7. bendi uyarınca % 0 oranında tevkifata tabi tutulacaktır.

Söz konusu gelirlere GVK'nun 76. maddesi uyarınca, 2007 yılı için belirlenen % 37'lik indirim oranı uygulanarak bulunan tutar beyan dışı tutulacaktır. Tam mükellef gerçek kişinin beyanı gereken başkaca geliri bulunmaması halinde, indirim oranı uygulandıktan sonra kalan tutar Gelir Vergisi Kanunu'nun 86. maddesinde yer alan beyanname verme sınırına ilişkin rakamla karşılaştırılacaktır.

Gerçek kişilerce 26.07.2001 öncesi ihraç edilmiş Devlet tahvili ve Hazine bonolarından 2007 yılında elde edilen faiz gelirleri için, varsa diğer beyana tabi menkul ve gayrimenkul sermaye iratları ile birlikte dikkate alınacak beyanname verme sınırı 19.000 YTL'dir. Buna göre söz konusu gelirlere indirim oranı uygulandıktan sonra kalan tutarın 19.000 YTL'yi aşması durumunda, indirim oranı uygulandıktan sonra kalan tutarın tamamı beyan edilecektir. Tersisi durumda ise beyan edilmeyecektir.

Tam mükellef gerçek kişilerce 2001 öncesi ihraç edilmiş Devlet tahvili ve Hazine bonolarından 2008 yılında elde edilen gelirler için uygulanacak beyanname verme sınırı 19.800 YTL'dir (Erol, 2008 : 23).

5281 Sayılı kanunla 01.01.2006 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere GVK'na eklenen geçici 67. madde ile elde edenlerin mükellefiyet durumu ve hukuki niteliklerine bakılmaksızın 2006-2015 yılları arasında menkul kıymetler ve diğer sermaye piyasası araçlarının elde tutulması ve elden çıkarılmasından sağlanan kazançlar üzerinden tevkifat yapılacağı hüküm altına alınmıştır.

Bu düzenleme ile tam mükellef kurumlarca 2006-2015 yılları arasında elde edilecek devlet tahvili ve hazine bonoları faiz gelirleri geçici 67.madde uyarınca tevkifat kapsamına alınmıştır.

Diğer yandan 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 15.maddesinin 1-c bendi ile 01.01.2006 tarihinden itibaren Devlet tahvili ve Hazine bonolarının faiz gelirleri üzerinden tevkifat yapılacağı hüküm altına alınmıştır. Söz konusu bu durumun uygulamada mükerrer vergilemeye yol açmaması için anılan kanunun geçici 1. maddesinin 2 numaralı fıkrasında GVK'nun geçici 67. maddesi uyarınca tevkifata tabi tutulmuş kazanç ve iratlar üzerinden 5520 Sayılı KVK hükümleri uyarınca ayrıca tevkifat yapılmayacağı öngörülmüştür (Tekin, 2006 : 58).

Bununla birlikte daha öncede ifade edildiği gibi Gelir Vergisi Kanunu'nun 67. maddesinin 9 numaralı fıkrasında 5436 Sayılı Kanun ile yapılan değişiklik ile 01.01.2006 tarihinden önce ihraç edilen Devlet tahvili ve Hazine bonolarından 2006-2015 yılları arasında elde edilen faiz gelirlerinin 31.12.2005 tarihinde geçerli olan hükümler uyarınca vergilendirileceği hüküm altına alınmıştır.

Bu nedenle tam mükellef kurumların, 26.07.2001 tarihinden önce ihraç edilmiş Devlet tahvili ve Hazine bonolarından 2007 yılında elde ettikleri faiz gelirleri üzerinden geçici 67. madde uyarınca tevkifat yapılmayacak olup, 31.12.2005 tarihinde yürürlükte olan mevzuat hükümleri geçerli olacaktır. Buna göre söz konusu gelirler üzerinden GVK'nun 94. maddesi uyarınca % 0 oranında tevkifat yapılacaktır.

Tam mükellef kurumların, elde ettikleri söz konusu Devlet tahvili ve Hazine Bonosu faiz gelirleri ticari kazanç olarak kurum kazancına dahil edilerek kurumlar vergisi beyannamesi ile beyan edilecektir.

3.3.1.1.2. Dar mükellef gerçek ve tüzel kişilerin vergilendirilmesi

Gelir Vergisi Kanunu'nun 86. maddesinin 2 numaralı bendinde dar mükellefiyette tamamı Türkiye'de tevkif suretiyle vergilendirilmiş olan menkul sermaye iratlarının beyan edilmeyeceği ve diğer gelirler nedeniyle verilecek beyannamelere bu gelirlerin dahil edilmeyeceği hüküm altına alınmıştır.

Dar mükellef gerçek kişilerin Devlet tahvili ve Hazine bonolarından elde ettikleri faiz gelirleri GVK'nun 94. maddesinin 7 numaralı bent hükmüne göre tevkifat kapsamında olduğundan, söz konusu gelirler beyan edilmeyecek ve vergi tevkifatı nihai vergi niteliğinde olacaktır.

Dar mükellef gerçek kişiler 26.07.2001 tarihinden önce ihraç edilen Devlet tahvili ve Hazine bonolarından elde ettikleri faiz gelirleri için GVK'nun 59. maddesinde yer alan istisna uygulamasından yararlanamayacaktır.

Buna göre dar mükellef gerçek kişilerce 26.07.2001 tarihinden önce ihraç edilmiş Devlet tahvili ve Hazine bonolarından 2007 yılında elde ettikleri faiz gelirleri GVK'nun 94/7. bendi uyarınca % 0 oranında tevkifata tabi tutulacaktır. Tevkifata tabi tutulmuş söz konusu gelirler için beyanname verilmeyecek ve diğer gelirler nedeniyle

verilecek beyannamelere dahil edilmeyecektir. Bu gelirler üzerinden yapılacak % 0 oranındaki tevkifat nihai vergi olacaktır.

5281 Sayılı Kanunla GVK'na eklenen geçici 67. madde uyarınca dar mükellef kurumlarca 2006-2015 yılları arasında elde edilen Devlet tahvili ve hazine bonusu faiz gelirleri, anılan madde kapsamında tevkifata tabi tutulacağı hüküm altına alınmıştır.

Bununla birlikte 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 30. maddesinin 1-ç bendinde dar mükellef kurumların 01.01.2006 tarihinden itibaren Türkiye'de bir işyeri veya daimi temsilcisi aracılığı ile olmaksızın ede edecekleri Devlet tahvili Hazine bonusu faizleri üzerinden tevkifat yapılacağı hüküm altına alınmıştır. Ancak bilindiği üzere Gelir Vergisi Kanunu'nun geçici 67. maddesinin 9 numaralı fıkrasında 5436 Sayılı Kanunla yapılan düzenleme ile 01.01.2006 tarihinden önce ihraç edilen Devlet tahvili ve Hazine bonolarından 2006-2015 yılları arasında elde edilen gelirlerin 31.12.2005 tarihinde geçerli olan Gelir Vergisi Kanunu ile Kurumlar Vergisi Kanunu hükümlerine göre vergilendirileceği hüküm altına alınmıştır.

Bu nedenle Dar mükellef kurumların Türkiye'de işyeri veya daimi temsilcisi aracılığı ile olmaksızın, 26.07.2001 tarihinden önce ihraç edilen Devlet tahvili ve Hazine bonolarından 2007 yılında elde ettikleri faiz gelirleri üzerinden 31.12.2005 tarihinde geçerli olan 5422 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 24. maddesi uyarınca % 0 oranında tevkifat yapılacaktır.

5422 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 24. maddesinin 5. fıkrasına göre; dar mükellef kurumların vergisi tevkif suretiyle kesilmiş kazanç ve iratlar için kurumlar vergisi beyannamesi veya özel beyanname vermeleri veya anılan madde kapsamına girmeyen ticari, zirai ve diğer kazanç ve iratlar için verecekleri beyannamelere vergisi tevkif suretiyle alınmış olan söz konusu kazanç ve iratları dahil etmeleri ihtiyaridir. Ancak anılan bendin devamında GVK'nun 75. maddesinin 5 numaralı bendinde yer alan menkul sermaye iratlarının verilecek beyannamelere dahil edilmesi zorunlu tutulmuştur.

Buna göre dar mükellefiyete tabi kurumlar Devlet tahvili ve Hazine bonolarından elde edilen faiz gelirlerini, KVK'nun 24.maddesi kapsamına girmeyen ticari kazanç, zirai kazanç ve diğer kazanç ve iratlar için verecekleri beyannamelere dahil etmek zorundadırlar. KVK'nun 24. maddesi kapsamı dışındaki gelirler için yıllık

beyanname vermek durumunda olmayan dar mükellef kurumlar, söz konusu faiz gelirleri için beyanname vermek zorunda değildir (Erol ve Yıldırım, 2002 : 89).

Bu durumda Türkiye’de işyerleri veya daimi temsilcileri bulunmayan dar mükellef kurumlarca Devlet tahvili ve Hazine bonolarından elde edilen faiz gelirleri üzerinden yapılan % 0 oranındaki tevkifat nihai vergi olacaktır

Diğer yandan 5422 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu’nun 12. maddesinin 1 numaralı bendinde; Türkiye’de VUK hükümlerine uygun işyeri olan veya daimi temsilci bulunduran dar mükellef kurumlar tarafından bu yerlerde veya bu temsilciler vasıtasıyla yapılan işlerden elde edilen kazancın ticari olduğu öngörülmüştür.

Buna göre Türkiye’de işyeri veya daimi temsilcisi vasıtasıyla ticari bir organizasyon içerisinde faaliyette bulunan dar mükellef kurumların Devlet tahvili ve Hazine bonolarından elde ettikleri faiz gelirleri ticari kazanç hükümleri çerçevesinde kurumlar vergisine tabi olacak ve dar mükellef kurumun Türkiye’deki işyerinin veya daimi temsilcisinin bulunduğu yerin vergi dairesine kurumlar vergisi beyannamesi ile beyan edilecektir.

3.3.1.2. Devlet tahvili ve hazine bonolarının elden çıkarılmasından sağlanan kazançların vergilendirilmesi

26.07.2001 öncesi ihraç edilmiş Devlet tahvili ve Hazine bonolarının elden çıkarılmasından sağlanan değer artış kazançlarının vergilendirilme esasları tam ve dar mükellefiyet olmak üzere iki ayrı başlıkta incelenecektir.

3.3.1.2.1. Tam mükellef gerçek ve tüzel kişilerin vergilendirilmesi

Bilindiği gibi gerçek kişilerce Devlet tahvili ve Hazine bonolarının vade tarihi beklenilmeden elden çıkarılması sonucu sağlanan kazançlar, Gelir Vergisi Kanunu’nun “Değer Artış Kazançları” başlıklı mükerrer 80. maddesinin 1 numaralı bendi uyarınca değer artış kazancı olarak gelir vergisine tabidir.

Gerçek kişiler tarafından Gelir Vergisi Kanunu’nun mükerrer 80. maddesinde belirtilen mal ve hakların elden çıkarılmasından sağlanan değer artış kazançlarının safi tutarının tespitine ilişkin usul ve esaslar ise aynı kanunun “Safi Değer Artışı” başlıklı mükerrer 81. maddesinde hüküm altına alınmıştır.

Buna göre değer artışıında safi kazanç, elden çıkarma karşılığında alınan para ve ayınlarla sağlanan ve para ile temsil edilebilen her türlü menfaatlerin tutarından, elden çıkarılan mal ve hakların maliyet bedelleri ile elden çıkarma dolayısıyla yapılan ve satıcının uhdesinde kalan giderlerin ve ödenen vergi ve harçların indirilmesi suretiyle bulunur. Elden çıkarılan mal ve hakların iktisap bedeli, söz konusu mal ve hakların elden çıkarıldığı ay hariç olmak üzere Devlet İstatistik Enstitüsünce belirlenen toptan eşya fiyat endeksindeki artış oranında artırılarak tespit edilir (Bolat ve Kartaloğlu, 2001 : 194).

Bununla birlikte bu şekilde belirlenen iktisap bedeli ile satış bedeli arasındaki farkın GVK'nun mükerrer 80. maddesi uyarınca belirlenen kısmı gelir vergisinden istisna olacaktır.

Bilindiği üzere 31.12.2005 tarihi itibarıyla geçerli olan hükümler uyarınca Devlet tahvili ve Hazine bonolarının elden çıkarılmasından sağlanan kazançlar ile ilgili olarak GVK'nun mükerrer 80. ve geçici 59. maddeleri uyarınca iki ayrı istisna uygulaması mevcuttur.

Diğer yandan Gelir Vergisi Kanunu'nun 59. maddesinde yer alan istisna uygulamasından yararlanabilme açısından Devlet tahvili ve Hazine bonosunun ihraç tarihi önem kazanmaktadır. Buna göre ancak 26.07.2001-31.12.2005 tarihleri arasında ihraç edilmiş Devlet tahvili ve Hazine bonolarından elde edilen faiz gelirleri ile bunların elden çıkarılmasından sağlanan kazançlar için istisna uygulamasından yararlanılabilecek, 26.07.2001 tarihinden önce ihraç edilmiş Devlet tahvili ve Hazine bonolarından elde edilen gelirler için istisna uygulamasından yararlanmak mümkün olmayacaktır.

Yukarıda açıklanan hükümler çerçevesinde tam mükellef gerçek kişilerce, 26.07.2001 öncesi ihraç edilmiş Devlet tahvili ve Hazine bonolarının elden çıkarılmasından 2007 yılında sağlanan kazançların safi tutarının tespitinde, GVK'nun mükerrer 81. maddesi uyarınca maliyet endekslemesi yapılacak, bu suretle bulunan safi kazancın 2007 yılı için 15.000 YTL tutarlık kısmı GVK'nun mükerrer 80. maddesi uyarınca gelir vergisinden istisna olacaktır. İstisna tutarının düşülmesinden sonra kalan tutar yıllık gelir vergisi beyannamesi ile diğer kazanç ve iratlar olarak beyan edilecektir.

Tam mükellef gerçek kişilerce 26.07.2001 tarihinden önce ihraç edilmiş Devlet tahvili ve Hazine bonolarının elden çıkarılmasından sağlanan kazançlar için uygulanacak maktu istisna tutarı 2008 yılı için 16.000 YTL'dir.

5281 Sayılı Kanunla GVK'na eklenen geçici 67. madde ile tam mükellef kurumların aktiflerinde kayıtlı bulunan Devlet tahvili ve Hazine bonolarının 2006-2015 yılları arasında elden çıkarılmalarından sağlanan değer artış kazançlarının, söz konusu madde kapsamında tevkifata tabi tutulacağı hüküm altına alınmıştır.

Bununla birlikte GVK'nun geçici 67. maddesinin 9 numaralı fıkrasına göre tam mükellef kurumların aktiflerinde kayıtlı olan ve 2006 yılından önce ihraç edilmiş Devlet tahvili ve Hazine bonolarının elden çıkarılmalarından sağlanan değer artış kazançları 31.12.2005 tarihinde geçerli olan mevzuat hükümlerine göre vergilendirilecektir.

Buna göre tam mükellef kurumlarca 26.07.2001 tarihinden önce ihraç edilen Devlet tahvili ve Hazine bonolarının elden çıkarılmasından 2007 yılında elde edilen değer artış kazançları üzerinden tevkifat yapılmayacaktır. Bilindiği gibi 5422 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'na göre Devlet tahvili ve Hazine bonolarının elden çıkarılmasından sağlanan değer artış kazançları "kurum kazancı" olarak değerlendirilmektedir. Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 13. maddesi uyarınca kurum kazancının tespitinde, GVK'nun ticari kazanç hakkındaki hükümleri kurumlar vergisi mükellefleri için de geçerlidir.

3.3.1.2.2. Dar mükellef gerçek ve tüzel kişilerin vergilendirilmesi

Dar mükellef gerçek kişilerin Devlet tahvili ve Hazine bonolarının elden çıkarılmasından sağladıkları değer artış kazançlarının vergilendirilme esasları, tam mükellef gerçek kişilerin vergilendirilme esaslarıyla aynı olmakla birlikte beyan şekli farklılık göstermektedir.

Buna göre dar mükellef gerçek kişilerin 2007 yılında, 20.07.2001 tarihinden önce ihraç edilmiş Devlet tahvili ve Hazine bonolarının elden çıkarılmasından sağlanan kazançlara endeksleme yapıldıktan sonra bulunacak safi kazançtan 15.000 YTL istisna tutarı düşülecektir. İstisna tutarının düşülmesinden sonra kalan tutar on beş gün içinde münferit beyanname ile beyan edilecektir.

Dar mükellef gerçek kişilerce söz konusu menkul kıymetlerin elden çıkarılmasından sağlanan değer artış kazançlarına uygulanacak istisna tutarı 2008 yılı için 16.000 YTL'dir.

Dar mükellef kurumların 01.01.2006 tarihinden önce ihraç edilen Devlet tahvili ve Hazine bonolarının elden çıkarılmasından sağlanan kazançlarının vergilendirilmesi 31.12.2005 tarihinde yürürlükte olan Kurumlar Vergisi Kanunu hükümlerine tabi olacaktır.

Bilindiği gibi 2005 ve daha önceki dönemlere ait kurum kazançlarının tespiti ve vergilendirilmesine ilişkin usul ve esasların düzenlendiği 5422 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 12. maddesinde dar mükellef kurumların, Türkiye'deki Vergi Usul Kanunu hükümlerine uygun işyerleri veya daimi temsilcileri vasıtasıyla elde ettikleri kazançların ticari kazanç olarak kurumlar vergisine tabi olacağı hüküm altına alınmıştır.

Buna göre Türkiye'de işyeri veya daimi temsilcisi bulunan dar mükellef kurumların aktifinde kayıtlı bulunan Devlet tahvili ve Hazine bonolarının elden çıkarılmasından sağlanan kazançlar, ticari kazanç kapsamında değerlendirilerek kurumlar vergisine tabi olacaktır.

KVK'nun 12. maddesinin 7 numaralı bendinde kanuni ve iş merkezlerinden her ikisi de Türkiye'de bulunmayan kurumların, Türkiye'de elde ettikleri diğer kazanç ve iratların dar mükellefiyet esasında vergilendirilmesi hükme bağlanmıştır. Aynı kanunun 13. maddesinin son fıkrasında ise, dar mükellefiyete tabi kurum kazançlarının ticari kazanç gibi tespit edilmesi gereken kazanç ve iratlar da dahil olmak üzere, ticari veya zirai kazançlar dışında kalan kazanç ve iratlardan ibaret bulunması halinde, GVK'nun bu gibi kazanç ve iratların tespiti hakkındaki hükümlerinin kurumlar vergisi matrahının tespitinde de uygulanacağı belirtilmiştir.

Diğer taraftan, KVK'nun "Özel Beyan Zamanı" başlıklı 22. maddesinde; dar mükellef kurumların vergiye tabi kazancının GVK'nun 80. maddesinde yazılı diğer kazanç ve iratlardan ibaret bulunması halinde, yabancı kurum veya Türkiye'de namına hareket eden kimse tarafından söz konusu kazançların iktisap tarihinden itibaren 15 gün içinde münferit beyanname ile bildirileceği hüküm altına alınmıştır.

Buna göre Türkiye’de işyeri veya daimi temsilcisi bulunmayan dar mükellef kurumların aktiflerinde kayıtlı bulunan Devlet tahvili ve Hazine bonolarının vadesinden önce Türkiye’de elden çıkarılması durumunda elde edilen kazançlar değer artış kazancı sayılarak kurumlar vergisine tabi tutulacaktır. Ancak dar mükellef kurumların değer artış kazançlarının vergilendirilmesinde istisna, kayıt, koşul ve sürelerle ait sınırlamalar dikkate alınmayacaktır.

3.3.2. 26.07.2001-31.12.2005 Tarihleri Arasında İhraç Edilen Devlet Tahvili ve Hazine Bonolarından Elde Edilen Gelirlerin Vergilendirilmesi

Tam ve dar mükellefiyete tabi gerçek ve tüzel kişilerin, 26.07.2001-31.12.2005 tarihleri arasında ihraç edilmiş Devlet tahvili ve Hazine bonolarından 2006- 2015 yılları arasında elde ettikleri faiz gelirleri ile bunların elden çıkarılmasından sağlanan değer artış kazançlarının vergilendirilmesi 31.12.2005 tarihinde geçerli olan mevzuat hükümlerine göre olacaktır.

3.3.2.1. Devlet tahvili ve hazine bonusu faiz gelirlerinin vergilendirilmesi

Devlet tahvili ve Hazine bonolarının faiz gelirlerinin vergilendirilme esasları tam ve dar mükellefiyete tabi gerçek ve tüzel kişiler olmak üzere iki başlık altında anlatılacaktır.

3.3.2.1.1. Tam mükellef gerçek ve tüzel kişilerin vergilendirilmesi

Tam mükellef gerçek kişilerce 2007 yılında, 26.07.2001-31.12.2005 tarihleri arasında ihraç edilmiş Devlet tahvili ve Hazine bonolarından elde edilen faiz gelirlerinin vergilendirilmesi şu şekilde olacaktır:

Tam mükellef gerçek kişilerce elde edilen söz konusu Devlet tahvili ve Hazine bonusu faiz gelirleri Gelir Vergisi Kanunu’nun 94. maddesinin 7. bendi uyarınca % 0 oranında tevkifata tabi tutulacaktır.

Tam mükellef gerçek kişilerce 26.07.2001-31.12.2005 tarihleri arasında ihraç edilen Devlet tahvili ve Hazine bonolarından, 2007 takvim yılında elde edilen faiz gelirleri GVK’nun 76. maddesinde yer alan indirim oranı uygulamasından yararlanabilecektir. Söz konusu Devlet tahvili ve hazine bonolarından 2007 yılında elde edilen faiz gelirleri için uygulanacak indirim oranı Maliye Bakanlığı tarafından

yayımlanan 266 seri numaralı Gelir Vergisi Genel Tebliği ile % 37,7 olarak tespit ve ilan edilmiştir.

Diğer yandan 4710 Sayılı Kanunla GVK'na eklenen geçici 59. maddede; gerçek kişilerin 26.07.2001-31.12.2005 tarihleri arasında ihraç edilen Devlet tahvili ve Hazine bonolarından 2007 yılına kadar elde ettikleri faiz gelirleri ile bunların elden çıkarılmasından sağlanan kazançlar toplamının 2001 yılında 50 milyar lirası, 2002 ve izleyen yıllarda bu tutarın veya artırılmış tutarın her yıl için belirlenen yeniden değerlendirme oranında artırılarak bulunacak tutarın gelir vergisinden istisna olacağı hükme bağlanmıştır. Bu hükme göre, 2007 yılında söz konusu gelirlere uygulanacak istisna tutarı 205.994,16 YTL olarak belirlenmiştir.

Geçici 59. madde uyarınca istisna sadece 26.07.2001-31.12.2005 tarihleri arasında ihraç edilen Devlet tahvili ve Hazine bonolarından elde edilen gelirlere uygulanabilecektir. Ayrıca belirlenen istisna tutarı, faiz gelirleri ile elden çıkarma dolayısıyla elde edilen kazançlar toplamına uygulanacaktır. Gerçek kişilerce söz konusu menkul kıymetlerden elde edilen faiz gelirleri ve değer artış kazançlarının toplamının istisna tutarını aşması durumunda, istisnanın hangi kazançta uygulanacağı mükellef tarafından serbestçe belirlenecektir.

Devlet tahvili ve Hazine bonolarından elde edilen faiz gelirleri ile bunların elden çıkarılmasından sağlanan kazançlar toplamının belirlenen istisna tutarının altında kalması durumunda, söz konusu gelirler yıllık beyanname ile beyan edilmeyeceği gibi başka gelirler nedeniyle verilecek beyannamelere de dahil edilmeyecektir.

Buna göre tam mükellef gerçek kişilerce 26.07.2001-31.12.2005 tarihleri arasında ihraç edilen Devlet tahvili ve Hazine bonolarından 2007 yılında elde edilen faiz gelirlerine GVK'nun 76. maddesi uyarınca % 37,7 oranında indirim uygulandıktan sonra kalan tutardan geçici 59. madde uyarınca 205.994,16 YTL'lik istisna tutarı düşülecektir. İstisna uygulamasından sonra kalan tutar GVK'nun 86. maddesi uyarınca 19.000 YTL'lik beyanname verme sınırını aşması durumunda, indirim oranı ve istisna tutarı düşüldükten sonra kalan kısmın tamamı beyan edilecektir.

Geçici 59. madde hükmüne göre, anılan maddede yer alan istisna uygulaması 26.07.2001-31.12.2005 tarihleri arasında ihraç edilen Devlet tahvili ve hazine bonolarından 31.12.2007 tarihine kadar elde edilen gelirlere uygulanacaktır. Bu nedenle

söz konusu Devlet tahvili ve hazine bonolarından 2008 yılında elde edilen faiz gelirleri için istisna uygulamasından yararlanmak mümkün olmayacaktır.

Tam mükellef kurumların aktifinde kayıtlı bulunan 26.07.2001-31.12.2005 tarihleri arasında ihraç edilmiş Devlet tahvili ve Hazine bonolarından elde edilen faiz gelirleri 31.12.2005 tarihinde yürürlükte olan 5422 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'na göre, kurum kazancına dahil edilerek kurumlar vergisi beyannamesi ile beyan edilecektir.

Tam mükellef kurumlarca elde edilen söz konusu faiz gelirleri üzerinden GVK'nun 94/7. bendi uyarınca % 0 oranında tevkifat yapılacaktır. Tam mükellef kurumlar söz konusu gelirler için GVK'nun 76. maddesinde yer alan indirim oranı uygulaması ve geçici 59. maddesinde yer alan istisna uygulamasından ise yararlanamayacaklardır.

3.3.2.1.2. Dar mükellef gerçek ve tüzel kişilerin vergilendirilmesi

Dar mükellef gerçek kişilerin 26.07.2001-31.12.2005 tarihleri arasında ihraç edilen Devlet tahvili ve Hazine bonolarından 2007 yılında elde ettikleri faiz gelirleri üzerinden GVK'nun 94/7. bendi uyarınca % 0 oranında gelir vergisi tevkifatı yapılacaktır.

Dar mükellef gerçek kişiler Devlet tahvili ve Hazine bonolarından elde ettikleri faiz gelirleri için GVK'nun geçici 59. maddesinde yer alan istisna uygulamasından yararlanabilmekle birlikte, GVK'nun 86. maddesi uyarınca tevkifata tabi tutulmuş söz konusu menkul sermaye iratları için beyanname vermeyeceklerinden dolayı, faiz gelirlerine ilişkin olarak anılan istisna uygulamasından yararlanmanın uygulamada bir önemi bulunmamaktadır.

Bu nedenle dar mükellef gerçek kişilerce 26.07.2001-31.12.2005 tarihleri arasında ihraç edilen Devlet tahvili ve Hazine bonolarından 2007 yılında elde ettikleri faiz gelirlerine uygulanan % 0 oranındaki tevkifat, nihai vergi olacaktır.

Dar mükellef kurumların aktiflerinde kayıtlı bulunan 26.07.2001-31.12.2005 tarihleri arasında ihraç edilen Devlet tahvili ve Hazine bonolarının faiz gelirleri 31.12.2005 tarihinde geçerli olan mevzuat uyarınca vergilendirilecektir.

Türkiye’de işyeri veya daimi temsilcisi bulunan dar mükellef kurumların aktifinde kayıtlı bulunan 26.07.2001-31.12.2005 tarihleri arasında ihraç edilmiş devlet tahvili ve Hazine bonolarından 2007 yılı için elde ettikleri faiz gelirleri 5422 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu’na göre, ticari kazanç kapsamında değerlendirilerek kurumlar vergisi beyannamesi ile beyan edilecek ve kurumlar vergisine tabi tutulacaktır.

Türkiye’de işyeri veya daimi temsilcisi bulunmayan dar mükellef kurumlarca elde edilen söz konusu gelirler ise ticari kazanç olarak değil, menkul sermaye iradı niteliği kazanacak ve KVK’nun 24. maddesi uyarınca % 0 oranında tevkifata tabi tutulacaktır. Bu tür kurumlar için, uygulanan tevkifat nihai vergi olacaktır.

3.3.2.2. Devlet tahvili ve hazine bonolarının elden çıkarılmasından sağlanan kazançların vergilendirilmesi

Devlet tahvili ve Hazine bonolarının elden çıkarılmasından sağlanan değer artış kazançlarının vergilendirilme esasları tam ve dar mükellefiyete tabi gerçek ve tüzel kişiler kapsamında anlatılacaktır.

3.3.2.2.1. Tam mükellef gerçek ve tüzel kişilerin vergilendirilmesi

Tam mükellef gerçek kişilerce 2007 yılında, 26.07.2001-31.12.2005 tarihleri arasında ihraç edilen Devlet tahvili ve hazine bonolarının elden çıkarılmasından sağlanan kazançlar Gelir Vergisi Kanunu’nun mükerrer 80. maddesi uyarınca değer artış kazancı olarak vergilendirilecektir.

Daha öncede ifade edildiği gibi tam mükellef gerçek kişilerce elde edilen söz konusu kazançlara ilişkin olarak Gelir Vergisi Kanunu’nun mükerrer 80. ve aynı kanunun geçici 59. maddesi ile iki ayrı istisna uygulaması hüküm altına alınmıştır. Ancak GVK’nun geçici 59. maddesinde, anılan maddede yer alan istisna uygulamasından yararlanan gerçek kişilerin anılan Kanun’un mükerrer 80. maddesinde yer alan istisna uygulamasından ayrıca yararlanmasının mümkün olmadığı belirtilmiştir.

Bu bağlamda tam mükellef gerçek kişilerce 26.07.2001- 31.12.2005 tarihleri arasında ihraç edilen Devlet tahvili ve Hazine bonolarının itfa tarihinden önce elden çıkarılması yüzünden sağlanan değer artış kazançları için GVK’nun mükerrer 81. maddesinde yer alan istisna uygulamasından yararlanılması mümkün değildir. Ancak

anılan Kanun'un geçici 59. maddesinde yer alan istisna uygulamasından yararlanmaları mümkün olacaktır.

Tam mükellef gerçek kişilerce söz konusu Devlet tahvili ve Hazine Bonolarının elden çıkarılmasından sağlanan kazançların GVK'nun 59. maddesinde yer alan istisna tutarının altında kalması durumunda, bu kazançlar için yıllık beyanname verilmeyeceği gibi diğer gelirler nedeniyle verilecek beyannamelere de dahil edilmeyecektir. Bununla birlikte elde edilen değer artış kazancı tutarının, istisna tutarını aşması durumunda, aşan kısmın yıllık beyanname ile beyan edilmesi gerekecektir.

Tam mükellef gerçek kişiler 2008 yılında elde edecekleri söz konusu gelirleri için istisna uygulamasından yararlanamayacaklardır.

Yukarıda açıklanan hükümler çerçevesinde, tam mükellef gerçek kişilerce 26.07.2001-31.12.2005 tarihleri arasında ihraç edilen Devlet tahvili ve Hazine bonolarının 2007 yılında elden çıkarılmasından sağlanan kazançlar için, GVK'nun 81. maddesi uyarınca maliyet endekslemesi yapılarak kazancın safi tutarı hesaplanacak, daha sonra bu tutardan GVK'nun geçici 59. maddesi uyarınca 2007 yılı için tespit edilmiş bulunan 205.994,16 YTL istisna tutarı indirilecektir.

İstisna uygulamasından sonra kalan tutarın tamamı yıllık gelir vergisi beyanamesi ile "diğer kazanç ve iratlar" olarak beyan edilecektir. Söz konusu kazançlar için GVK'nun mükerrer 80. maddesi uyarınca 15.000 YTL'lik istisna tutarından ayrıca yararlanmak mümkün olmayacaktır.

GVK'nun geçici 67. maddesinin 9 numaralı fıkrası uyarınca, tam mükellef kurumların 01.01.2006 tarihinden önce ihraç edilen Devlet tahvili ve Hazine bonolarının elden çıkarılmasından sağlanan değer artış kazançları üzerinden anılan madde uyarınca tevkifat yapılmayacak olup, söz konusu gelirlerin vergilendirilmesinde 31.12.2005 tarihinde yürürlükte bulunan mevzuat hükümleri geçerli olacaktır.

Buna göre tam mükellef kurumların aktiflerinde kayıtlı olan ve 26.07.2001-31.12.2005 tarihleri arasında ihraç edilmiş Devlet tahvili ve Hazine bonolarının elden çıkarılmasından sağlanan değer artış kazançları ticari kazanç olarak değerlendirilerek kurumlar vergisine tabi olacak ve yıllık kurumlar vergisi beyanamesi ile beyan edilecektir.

3.3.2.2.2. Dar mükellef gerçek ve tüzel kişilerin vergilendirilmesi

Dar mükellef gerçek kişilerce 26.07.2001-31.12.2005 tarihleri arasında ihraç edilen Devlet tahvili ve Hazine bonolarının elden çıkarılmasından sağlanan değer artış kazançları, tam mükellef gerçek kişiler için uygulanan yukarıda açıklanmış olan ilkelere göre vergilendirilecektir.

Buna göre dar mükellef gerçek kişilerce söz konusu Devlet tahvili ve Hazine bonolarının elden çıkarılmasından sağlanan değer artış kazançlarının safi tutarı GVK'nun 81. maddesi uyarınca maliyet endekslemesi yöntemiyle tespit edilecektir. Bu şekilde bulunan safi kazancın geçici 59. madde uyarınca 2007 yılı için 205.994,16 YTL tutarındaki kısmı gelir vergisinden istisna olacaktır. Buna karşılık elde edilen değer artış kazancının, bu tutarı aşan kısmı GVK'nun 101. maddesine göre elde edildiği tarihten itibaren on beş gün içinde münferit beyanname ile beyan edilecektir.

İstisna uygulaması son olarak 2007 yılı gelirleri için uygulanacak olup, 2008 yılında elde edilecek söz konusu gelirler için istisna uygulamasından yararlanmak mümkün olmayacaktır.

Dar mükellef kurumların, 01.01.2006 tarihinden önce ihraç edilmiş Devlet tahvili ve Hazine bonolarının elden çıkarılmasından sağladıkları değer artış kazançlarının vergilendirilmesinde 31.12.2005 tarihinde geçerli olan hükümler uygulanacaktır.

Türkiye'de işyeri veya daimi temsilcisi bulunan dar mükellef kurumların aktifinde kayıtlı bulunan 26.07.2001-31.12.2005 tarihleri arasında ihraç edilmiş Devlet tahvili ve Hazine bonolarının elden çıkarılmasından sağlanan kazançları, ticari kazanç olarak kurumlar vergisine tabi tutulacaktır ve yıllık kurumlar vergisi beyanamesi ile beyan edilecektir.

Türkiye'de işyeri veya daimi temsilcisi bulunmayan dar mükellef kurumların aktiflerinde kayıtlı bulunan, 26.07.2001-31.12.2005 tarihleri arasında ihraç edilmiş devlet tahvili ve hazine bonolarının Türkiye'de elden çıkarılmasından sağlanan 2007 yılı kazançları, değer artış kazancı olarak kurumlar vergisine tabi olacaktır. Bu tür kurumlar elde ettikleri değer artış kazançlarını on beş gün içerisinde münferit beyanname ile beyan edeceklerdir.

3.3.3. 01.01.2006 Tarihinden Sonra İhraç Edilen Devlet Tahvili ve Hazine Bonolarından Elde Edilen Gelirlerin Vergilendirilmesi

01.01.2006 tarihinden sonra ihraç edilen devlet tahvili ve Hazine bonolarından elde edilen gelirler, GVK'nun geçici 67. madde kapsamında tevkifata tabi olacaktır.

3.3.3.1. Devlet tahvili ve hazine bonusu faiz gelirlerinin vergilendirilmesi

Devlet tahvili ve hazine bonolarının vergilendirilme esasları tam ve dar mükellefiyete tabi gerçek ve tüzel kişiler olmak üzere iki başlık altında anlatılmıştır.

3.3.3.1.1. Tam mükellef gerçek ve tüzel kişilerin vergilendirilmesi

5281 Sayılı Kanunla Gelir Vergisi Kanunu'na eklenen geçici 67. maddenin 1 numaralı fıkrasında yapılan düzenleme ile Devlet tahvili ve Hazine bonolarının elde tutulma süreci veya itfası sırasında elde edilen gelirler üzerinden itfa bedeli veya dönemsel getirinin tahsiline aracılık eden banka veya aracı kurumlar tarafından tevkifat yapılması hüküm altına alınmıştır.

Anılan maddenin 2 numaralı fıkrasında ise bir önceki fıkra kapsamında tevkifata tabi tutulmayan gelirlerin, menkul kıymetleri çıkaranlarca ödenmesi sırasında tevkifata tabi tutulması öngörülmüştür. Söz konusu fıkra ile Gelir Vergisi Kanunu'nun 75/5. bendinde yazılı menkul sermaye iratlarından, banka veya aracı kurumlara veya bunlar aracılığıyla diğer gerçek ve tüzel kişilere ödenenler hariç olmak üzere, ödemeyi yapanlarca tevkifat yapılacağı hüküm altına alınmıştır.

Bu kapsamda Gelir Vergisi Kanunu'nun 75. maddesinin 5 numaralı bendinde yazılı ve 01.01.2006 tarihinden itibaren ihraç edilen Devlet tahvili ve Hazine bonusu faiz gelirlerinin geçici 67. madde kapsamında banka, aracı kurumlar veya ödemeyi yapanlarca tevkifata tabi tutulması gerekmektedir.

Bilindiği gibi Gelir Vergisi Kanunu'na 5281 Sayılı Kanun ile eklenen geçici 67. madde ile Devlet tahvili ve Hazine bonolarının faiz gelirleri ile bunların elden çıkarılmasından doğan kazançların % 15 oranında vergi tevkifatına tabi olduğu ve ticari faaliyet kapsamında olmayan söz konusu kazanç ve iratlar için kaynakta yapılan bu vergilemenin nihai vergi olacağı hüküm altına alınmıştı. Ancak 2006/1031 Sayılı

Bakanlar Kurulu Kararı ile söz konusu kazanç ve iratlara ilişkin olarak uygulanacak tevkifat oranı tam mükellef gerçek kişi ve kurumlar için % 10 olarak belirlenmiştir.

Diğer yandan geçici 67. maddenin 2 numaralı fıkrasında, söz konusu madde uyarınca tevkifata tabi tutulan kazanç ve iratlar üzerinden ayrıca GVK'nun 94. maddesi uyarınca tevkifat yapılmayacağı hüküm altına alınmıştır.

Buna göre tam mükellef gerçek kişilerce 01.01.2006 tarihinden sonra ihraç edilen devlet tahvili ve Hazine bonolarından 2007 yılında elde edilen faiz gelirleri, geçici 67. madde uyarınca % 10 oranında tevkifata tabi tutulacaktır.

Tam mükellef gerçek kişilerce elde edilen ve geçici 67. madde kapsamında tevkifata tabi tutulan söz konusu kazançlar için tutarı ne olursa olsun yıllık beyanname verilmeyecek, diğer gelirler nedeniyle verilecek yıllık beyannameye de bu gelirler dahil edilmeyecektir. Geçici 67. madde uyarınca uygulanan % 10 oranındaki tevkifat nihai vergi olacaktır.

5281 Sayılı Kanunla 01.01.2006 tarihinde yürürlüğe girmek üzere GVK'na eklenen 67. madde ile, tam mükellef kurumlarca 2006-2015 yılları arasında Devlet tahvili ve Hazine Bonolarından elde edilen gelirlerin söz konusu madde uyarınca tevkifata tabi tutulacağı hüküm altına alınmıştır.

Bununla birlikte 5520 Sayılı kurumlar vergisinin 15. maddesi ile tam mükellef kurumlar tarafında 01.01.2006 tarihinden itibaren elde edilecek Devlet tahvili ve hazine bonusu faizleri üzerinden tevkifat yapılacağı hüküm altına alınmıştır. Bilindiği gibi tam mükellef kurumlarca 2005 ve daha önceki hesap dönemlerinde elde edilen Devlet tahvili ve Hazine bonusu faizleri üzerinden GVK'nun 94. maddesi uyarınca tevkifat yapılmaktaydı. GVK'nun 94. maddesinde yer alan tam mükellef kurumlarla ilgili bu düzenleme hali hazırda yürürlükte bulunmakla birlikte 5520 Sayılı KVK'nun geçici 1. maddesinin 1 numaralı fıkrasında, anılan kanun uyarınca tevkifata tabi tutulan kazanç ve iratlar üzerinden GVK'nun 94. maddesi uyarınca ayrıca tevkifat yapılmayacağı belirtilmiştir (Tekin, 2008 : 161).

Diğer yandan söz konusu düzenlemeler nedeniyle ortaya çıkabilecek karışıklığı ve mükerrer vergileme durumunu ortadan kaldırmak amacıyla 5520 Sayılı KVK'nun geçici 1. maddesinin 2 numaralı fıkrasında, GVK'nun 67. maddesi uyarınca tevkifata

tabi tutulmuş kazanç ve iratlar üzerinden, KVK uyarınca ayrıca tevkifat yapılmayacağı hüküm altına alınmıştır (Tekin, 2006 : 211). Buna göre tam mükellef kurumlarca 2006-2015 yılları arasında elde edilen faiz gelirleri üzerinden GVK'nun geçici 67. maddesi uyarınca tevkifat yapılacak, 2016 yılından itibaren elde edilen söz konusu gelirler üzerinden ise 5520 Sayılı KVK'nun 15. maddesi uyarınca tevkifat yapılacaktır.

Anılan düzenlemeler çerçevesinde, tam mükellef kurumlarca 01.01.2006 tarihinden sonra ihraç edilen Devlet tahvili ve Hazine bonolarından, 2007 yılında elde edilen faiz gelirleri üzerinden GVK'nun geçici 67. maddesinin 1 ve 2 numaralı fıkraları uyarınca % 10 oranında tevkifat yapılacaktır.

Diğer yandan anılan madde uyarınca ticari faaliyet kapsamında elde edilen gelirlerin, ticari kazanç hükümleri çerçevesinde kazancın tespitinde dikkate alınacağı ve tevkif suretiyle ödenmiş vergilerin, GVK'nun 94. maddesi kapsamında tevkif edilen vergilerin tabi olduğu hükümler çerçevesinde tevkifata tabi kazançların beyan edildiği beyannameler üzerinde hesaplanan vergiden mahsup edileceği hüküm altına alınmıştır.

Bu nedenle elde edilen faiz gelirleri kurum kazancına dahil edilerek beyan edilecek ve yıl içinde tevkif suretiyle ödenen vergiler yıllık beyanname üzerinden hesaplanan kurumlar vergisinden mahsup edilecektir.

3.3.3.1.2. Dar mükellef gerçek ve tüzel kişilerin vergilendirilmesi

Dar mükellef gerçek kişilerce 01.01.2006 tarihinden sonra ihraç edilen Devlet tahvili ve Hazine bonolarından 2007 yılında elde edilen faiz gelirlerinin vergilendirilme esasları, tam mükellef gerçek kişilerin vergilendirilme esaslarıyla aynıdır.

Buna göre dar mükellef gerçek kişilerce 2007 yılında elde edilen söz konusu faiz gelirleri üzerinden GVK'nun 67. maddesinin 1 ve 2 numaralı fıkraları uyarınca tevkifat yapılacaktır. Banka ve aracı kurumlar aracılığıyla elde edilen gelirler üzerinden % 0, banka ve aracı kurum olmaksızın elde edilen gelirlerden ise % 15 oranında tevkifat yapılacaktır.

Daha öncede ifade edildiği gibi GVK'nun geçici 67. maddesinin 7 numaralı fıkrasında, anılan maddenin 1, 2, 3 ve 4 numaralı fıkra hükümleri uyarınca tevkifata tabi tutulan kazanç ve iratlar için gerçek kişilerce yıllık veya münferit beyanname

verilmeyeceği, diğer gelirler dolayısıyla verilecek beyannamelere bu gelirlerin dahil edilmeyeceği hüküm altına alınmıştır.

Bu kapsamda GVK'nun geçici 67. maddesinin 7 numaralı fıkrası uyarınca, dar mükellef gerçek kişilerce elde edilen ve anılan madde kapsamında tevkifata tabi tutulan bu gelirler için yıllık veya münferit beyanname verilmeyecektir. Dar mükellef gerçek kişilerce, söz konusu Devlet tahvili ve Hazine bonolarından elde edilen faiz gelirleri üzerinden yapılan % 0 oranındaki tevkifat, nihai vergi olacaktır.

Gelir Vergisi Kanunu'nun 67. maddesi uyarınca dar mükellef kurumlarca 2006-2015 yılları arasında menkul kıymetler ve diğer sermaye piyasası araçlarının elde tutulması ve elden çıkarılmasından sağlanan kazanç ve iratlar ile her nevi tahvil ve Hazine bonusu faiz gelirlerinin, anılan madde kapsamında tevkifata tabi tutulacağı hüküm altına alınmıştır.

Bununla birlikte 01.01.2006 tarihinden itibaren yürürlüğe giren 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 30. maddesinin 1-ç bendi ile dar mükellef kurumlarca 2006 yılından itibaren elde edilecek her nevi tahvil ve hazine bonusu faiz gelirleri üzerinden tevkifat yapılacağı hüküm altına alınmıştır. Ancak 5281 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun geçici 1. maddesinin 2 numaralı fıkrasında GVK'nun geçici 67. maddesi uyarınca tevkifata tabi tutulmuş kazanç ve iratlar üzerinden, KVK'nun 30. maddesi uyarınca ayrıca tevkifat yapılmayacağı ve geçici 67. madde kapsamında tevkif edilen vergilerin beyanname üzerinden hesaplanan kurumlar vergisinden mahsup edilebileceği öngörülmüştür (Tekin, 2008 : 195).

Buna göre dar mükellef kurumlarca 01.01.2006 tarihinden sonra ihraç edilmiş Devlet tahvili ve Hazine bonolarından 2006-2015 yılları arasında elde edecekleri faiz gelirleri üzerinden KVK'nun 30. maddesi yerine GVK'nun geçici 67. maddesi uyarınca tevkifat yapılacaktır. 01.01.2006 tarihinden önce ihraç edilmiş söz konusu menkul kıymetlerden elde edilen faiz gelirleri ise daha önce de açıklandığı üzere 31.12.2005 tarihinde yürürlükte olan 5422 Sayılı Kanunu'nun 24. maddesi uyarınca tevkifata tabi tutulacaktır.

Dar mükellef kurumların GVK'nun geçici 67. maddesi kapsamında tevkifata tabi tutulan kazanç ve iratların vergilendirilmesine ilişkin olarak, 5281 Sayılı Kanun ile 5422 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'na eklenen geçici 35. maddenin 1 ve 2 numaralı

fikraları ile yeni bir düzenleme getirilmiş (Tekin ve Kartaloğlu, 2006 : 275), ancak bu düzenleme, 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun, 5422 Sayılı KVK'nu yürürlükten kaldırmasıyla birlikte geçerliliğini yitirmiştir. Buna karşılık benzer düzenleme 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 1. maddesinin 3 numaralı fıkrasında yer almıştır.

Anılan fıkra uyarınca, dar mükellefiyete tabi kurumların 01.01.2006 tarihinden itibaren Türkiye'de elde edecekleri, Türkiye'deki işyerlerine atfedilmeyen veya daimi temsilcilerinin aracılığı olmaksızın elde edilen ve GVK'nun 67. maddesi uyarınca tevkifata tabi tutulmuş kazançları ile daimi temsilcileri aracılığı ile elde edilmiş ve geçici 67. madde kapsamında tevkif edilmiş kazançları için yıllık veya özel beyanname verilmeyeceği hüküm altına alınmıştır.

Buna göre dar mükellef kurumların daimi temsilcileri aracılığıyla elde ettikleri ve 5520 Sayılı KVK'nun 3. maddesi gereğince ticari kazanç sayılan kazançları GVK'nun 67. maddesi uyarınca tevkifata tabi tutulmuş ise yıllık veya özel beyanname ile beyan edilmeyecektir. Ancak dar mükellef kurumların Türkiye'deki işyerlerine atfedilen kazançları geçici 67. madde uyarınca tevkifata tabi tutulmuş olsa bile ticari kazanç olarak yıllık beyanname ile beyan edilecektir.

Yukarıda açıklanmış olan düzenlemeler çerçevesinde dar mükellef kurumlarca, 01.01.2006 tarihinden sonra ihraç edilen devlet tahvili ve Hazine bonolarından 2007 yılında elde ettikleri faiz gelirleri üzerinden GVK'nun 67. maddesinin 1 ve 2 numaralı fıkraları uyarınca tevkifat yapılacaktır.

Dar mükellef kurumların, banka ve aracı kurumlar aracılığıyla elde ettikleri söz konusu gelirleri üzerinden % 0 oranında, banka ve aracı kurum aracılığıyla olmaksızın elde edilen gelir üzerinden ise % 15 oranında tevkifat yapılacaktır. Bu kurumlar, Türkiye'de işyerlerine atfedilen ve GVK'nun 67. maddesi uyarınca tevkifata tabi tutulan söz konusu kazançları için yıllık beyanname verecekler, buna karşılık yıl içinde tevkif suretiyle ödenen vergiler beyanname üzerinden hesaplanan vergiden mahsup edilebilecektir.

3.3.3.2. Devlet tahvili ve hazine bonolarının elden çıkarılmasından sağlanan kazançların vergilendirilmesi

Tam ve dar mükellefiyete tabi gerçek ve tüzel kişilerce, 2006-20015 yılları arasında, 01.01.2006 tarihinden sonra ihraç edilen Devlet tahvili ve hazine bonolarının elden çıkarılmasından sağladıkları değer artış kazançları üzerinden GVK'nun geçici 67. maddesi kapsamında tevkifat yapılacaktır.

5281 Sayılı Kanunla GVK'na eklenen geçici 67. madde ile menkul kıymetlerin ve diğer sermaye piyasası araçlarından elde edilen değer artış kazançlarına getirilen tevkifat uygulaması, vergi mevzuatımızda ilk kez yer almaktadır (Tekin ve Kartaloğlu, 2007 : 83).

3.3.3.2.1. Tam mükellef gerçek ve tüzel kişilerin vergilendirilmesi

Gelir Vergisi Kanunu'nun 5281 sayılı Kanunla değişik mükerrer 80. maddesine göre; "ivazsız olarak iktisap edilenler ile tam mükellef kurumlara ait olan ve iki yıldan fazla süreyle elde tutulan hisse senetleri hariç, menkul kıymetlerin ve diğer sermaye piyasası araçlarının elden çıkarılmasından sağlanan kazançlar" değer artış kazancı olarak kabul edilmiştir.

Bilindiği üzere GVK'nun mükerrer 80. maddesinin 3 numaralı fıkrasında yer alan düzenleme uyarınca gerçek kişilerce menkul kıymetlerin elden çıkarılmasından sağlanan değer artış kazançlarının belli bir kısmı gelir vergisinden istisna tutulmaktaydı. 5281 Sayılı Kanunu'nun 27. maddesi ile 01.01.2006 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere GVK'nun mükerrer 80. maddesinin 3 numaralı fıkrası; "bir takvim yılında elde edilen değer artış kazancının, menkul kıymet ve diğer sermaye piyasası araçlarının elden çıkarılmasından sağlananlar hariç, 6.000 Yeni Türk Lirası gelir vergisinden müstesnadır" şeklinde değiştirilmiştir.

Görüldüğü üzere anılan fıkra da yapılan değişiklik ile, 01.01.2006 tarihinden sonra elde edilen menkul kıymetler ve diğer sermaye piyasası araçlarının elden çıkarılmasından sağlanan kazançlara ilişkin maktu istisna uygulamasına son verilmiştir.

Diğer yandan GVK'nun mükerrer 81. maddesinde, 5281 Sayılı Kanunu'nun 28. maddesiyle yapılan değişiklik ile, anılan madde uyarınca menkul kıymetlerin elden çıkarılmasından sağlanan değer artış kazançlarının safi tutarının tespitinde uygulanan

endeksleme uygulamasının yapılabilmesi için, Devlet İstatistik Enstitüsünce belirlenen toptan eşya fiyat endeksindeki artışın % 10 veya daha fazla olması gerektiği hüküm altına alınmıştır.

Bununla birlikte daha önce de ayrıntılı olarak açıklandığı üzere, 5281 Sayılı Kanunla GVK'na eklenen geçici 67. madde uyarınca 01.01.2006 tarihinden sonra ihraç edilen Devlet tahvili ve hazine bonolarının 2006-2015 yılları arasında elden çıkarılmalarından sağlanan değer artış kazançları tevkifata tabi tutulacaktır. Söz konusu madde ile tevkifata tabi tutulmuş değer artış kazançları için yıllık veya münferit beyanname verilmeyeceği, diğer gelirler nedeniyle verilecek beyannamelere de bu gelirlerin dahil edilmeyeceği hüküm altına alınmıştır.

Ancak 5436 Sayılı Kanunla geçici 67. maddenin 11 numaralı fıkrasında yapılan düzenleme ile , dar mükellefler de dahil olmak üzere, anılan madde kapsamında tevkifata tabi tutulan ve yıllık veya münferit beyanname ile beyan edilmeyeceği belirtilen menkul kıymet ve diğer sermaye piyasası araçlarının elden çıkarılmasından doğan kazançları için yıllık beyanname verilebileceği, beyan edilen gelirden aynı türden menkul kıymetler için yıl içinde oluşan zararların tamamının mahsup edilebileceği ve beyan edilen gelir üzerinden % 15 oranında vergi hesaplanacağı hüküm altına alınmıştır. Söz konusu oran 23.07.2006 tarihinden sonra uygulanmak üzere % 10 olarak belirlenmiştir.

İhtiyari beyan uygulaması sadece menkul kıymetler ve diğer sermaye piyasası araçlarının elden çıkarılmasından sağlanan ve GVK'nun geçici 67. maddesi uyarınca tevkifata tabi tutulmuş bulunan kazançlar için geçerlidir. Bu nedenle menkul kıymetler ve diğer sermaye piyasası araçlarının elde tutulmasından sağlanan faiz, itfa ve benzeri gelirleri için beyanname verilmesi söz konusu olmayıp, bu gelirler üzerinden tevkif suretiyle ödenmiş olan vergiler nihai vergi olacaktır (Tekin ve Kartaloğlu, 2007 : 570).

Bu düzenlemeler çerçevesinde tam mükellef gerçek kişilerce 01.01.2006 tarihinden sonra ihraç edilen Devlet tahvili ve Hazine bonolarının, 2007 yılında elden çıkarılmasından sağlanan kazançlar üzerinden % 10 oranında tevkifat yapılacaktır.

Tam mükellef gerçek kişilerce elde edilen söz konusu kazançlar üzerinden beyanname verilmesi ihtiyari olup, beyanname verilmesi durumunda bu kazançlar üzerinden % 10 oranında vergi hesaplanacaktır. Ancak bu kazançlar üzerinden tevkif

suretiyle ödenen vergiler beyanname üzerinden hesaplanan vergiden mahsup edilecektir.

Gelir Vergisi Kanunu'nun geçici 67. maddesinin 7 numaralı fıkrası ile, ticari faaliyet kapsamında elde edilen gelirlerin ticari kazanç hükümleri çerçevesinde kazancın tespitinde dikkate alınacağı ve tevkif suretiyle ödenmiş olan vergilerin, aynı kanununun 94. maddesi kapsamında tevkif edilen vergilerin tabi olduğu hükümler çerçevesinde tevkifata tabi kazançların beyan edildiği beyannamelerde hesaplanan vergiden mahsup edileceği hüküm altına alınmıştır.

Buna göre tam mükellef kurumlarca 01.01.2006 tarihinden önce ihraç edilen Devlet tahvili ve Hazine bonolarının 2007 yılında elden çıkarılmasından sağlanan kazançlar geçici 67. madde kapsamında % 10 oranında tevkifata tabi tutulacaktır.

Tam mükellef kurumlarca elde edilen söz konusu kazançlar kurum kazancına dahil edilerek, yıllık kurumlar vergisi beyannamesi ile beyan edilecektir. tevkif suretiyle ödenen vergiler ise beyanname üzerinden hesaplanan vergiden mahsup edilecektir.

3.3.3.2.2. Dar mükellef gerçek ve tüzel kişilerin vergilendirilmesi

Dar mükellef gerçek kişilerce 01.01.2006 tarihinden sonra ihraç edilen devlet tahvili ve Hazine bonolarının 2006-2015 yılları arasında elden çıkarılmasından sağlanan kazançları, GVK'nun 67. maddesi uyarınca tevkifata tabi tutulacaktır.

Dar mükellef gerçek kişilerce elde edilen değer artış kazançları üzerinden geçici 67. madde uyarınca yapılacak tevkifat oranı, 07.07.2006 tarihinden itibaren uygulanmak üzere % 0 olarak belirlendiği için, söz konusu kazançlar için ihtiyari beyan uygulamasından yararlanmanın herhangi bir önemi olmayacaktır.

Buna göre dar mükellef gerçek kişilerce 01.01.2006 tarihinden sonra ihraç edilen Devlet tahvili ve Hazine bonolarının 2007 yılında elden çıkarılmasından sağlanan kazançlar üzerinden GVK'nun geçici 67. maddesi uyarınca % 0 oranında tevkifat yapılacaktır.

Elde edilen değer artış kazançlarının ihtiyari olarak beyan edilmesi durumunda, beyan edilen kazançlar üzerinden % 10 oranında vergi hesaplanacak, ancak tevkif

suretiyle ödenmiş vergiler beyanname üzerinden hesaplanan vergiden mahsup edilebilecektir.

Gelir Vergisi Kanunu'nun 67. maddesi uyarınca dar mükellef kurumlarca 2006-2015 yılları arasında menkul kıymetler ve diğer sermaye piyasası araçlarının elde tutulması ve elden çıkarılmasından sağlanan kazanç ve iratlar ile her nevi tahvil ve Hazine bonosu faiz gelirlerinin, anılan madde kapsamında tevkifata tabi tutulacağı hüküm altına alınmıştır.

Buna göre dar mükellef kurumlarca 01.01.2006 tarihinden önce ihraç edilen Devlet tahvili ve Hazine bonolarından 2007 yılında elde edilen değer artış kazançları üzerinden, işleme aracılık eden banka veya aracı kurumlar tarafından geçici 67. madde uyarınca % 0 oranında tevkifat yapılacaktır.

5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun geçici 1. maddesinin 3 numaralı fıkrası uyarınca dar mükellefiyete tabi kurumlar, Türkiye'de işyerlerine atfedilmeyen veya daimi temsilcileri aracılığı olmaksızın elde ettikleri ve GVK'nun 67. maddesi uyarınca tevkifata tabi tutulmuş kazançları için beyanname vermeyeceklerdir.

Bilindiği gibi 5520 Sayılı KVK'nun 3. maddesinin 2 numaralı fıkrasına göre Türkiye'de VUK hükümlerine uygun işyeri olan veya daimi temsilci bulunduran dar mükellef kurumlar tarafından bu yerlerde veya bu temsilciler vasıtasıyla elde ettikleri kazançlar ticari kazanç olarak kabul edilecektir. aynı kanunun 22. maddesinin 1. fıkrasında ise dar mükellef kurumların Türkiye'de işyeri veya daimi temsilcisi aracılığıyla elde edilen kazançlarının tespitinde, tam mükellef kurumlar için geçerli olan hükümlerin uygulanacağı hüküm altına alınmıştır.

Buna göre dar mükellef kurumlar, Türkiye'de işyerlerine atfedilen ve GVK'nun 67. maddesi uyarınca tevkif edilen kazançları için yıllık beyanname verecekler, buna karşılık yıl içinde tevkif suretiyle ödedikleri vergileri beyanname üzerinden hesaplanan vergiden mahsup edebileceklerdir. Ancak dar mükellef kurumlar 5520 Sayılı KVK'nun geçici 1. maddesinin 2 numaralı fıkrasında yer alan düzenleme uyarınca, Türkiye'de daimi temsilcileri aracılığı ile elde ettikleri ve geçici 67. madde kapsamında tevkifata tabi tutulmuş değer artış kazançları için yıllık beyanname vermeyeceklerdir.

SONUÇ

Menkul kıymet gelirlerinin vergilendirilmesi, vergi mevzuatımızın en karmaşık ve takip edilmesi zor alanlarından biridir. Bu karmaşıklık ve anlaşılmazlık konunun teorik olmasından çok, bu alandaki vergilendirme rejiminin sık sık değiştirilmesinin sonucudur.

Belirli bir dönem içinde yatırımcılar birden fazla vergilendirme rejimi uygulaması ile karşı karşıya kalmakta, bu farklı uygulamaları anlamakta zorlanmaktadırlar. İstisnalar, geçici uygulamalar ve sonuç alınamayan düzenlemelerle, karmaşık olan mevcut durum, içinden çıkılmaz hale gelmektedir. Türk Vergi Sistemi incelendiğinde, menkul kıymetlerden elde edilen kazanç ve iratlarının vergilendirilmesinin uygulamada hukuki ve ekonomik sorunlara yol açtığı görülmektedir. Finansal yatırım araçlarının vergilemesinde farklı uygulamalar yatırımcıların kafasını karıştırarak, yatırım isteklerini azaltmaktadır. Bu bağlamda menkul kıymet gelirlerinin vergilendirilmesi vergi hukukunun temel kurum ve kurallarına uygun, yatırımcılarca kolayca anlaşılacak, açık, anlaşılır, güvenilir bir nitelikte düzenlenmelidir.

Vergi politikalarımız, ülkemizde derinleşmemiş para ve sermaye piyasalarının gelişmesine katkıda bulunacak şekilde oluşturulmalıdır. İçinde sürüklendiğimiz küresel finansal dalgalanmalara ve küresel şoklara karşı hasarı azaltacak, piyasalara güven verecek politikaların hayata geçirilmesi zorunludur. Bunun yolu da iç tasarrufları hızla artırmak, sermayenin yurt dışına çıkmasını önlemek spekülâtif yatırımcıdan çok, uzun vadeli yatırımların gelmesini sağlamaktır. Bu uygulamalar yatırımcıların tercihleri üzerinde etkili olursa Hazine borçlanma maliyetini düşürecektir.

Mevcut sistemin, yatırımcıların ihtiyaçlarına yanıt vermediği açıktır. Uluslararası portföy yatırımlarından ülkemiz hak ettiğini alamamaktadır. Ülkede yaşanan siyasal kriz, iktidar mücadelesi ülke yönetimine olana güveni sarsmakta, bu durum uluslararası borçlanma maliyetini artırmaktadır. Ülke dışına çıkan fonlar ülke ekonomisinde yeni dalgalanmalar, krizlere yol açmaktadır. Devlet uzun vadeli ve

sağlıklı kaynaklardan finansman temininde zorlanmaktadır. Tüm bunların aşılabilmesi için vergi sistemimizin zayıf olduğu alanlarda kendini yenilemesi gerekmektedir. Vergi sistemindeki tanımlar, kavramlar açık ve anlaşılır hale gelmelidir. Menkul Sermaye İratları ve Değer Artış Kazançları olarak sistemimizde yer alan menkul kıymet vergileme rejimi son derece karmaşık ve dağınık bir görünüm arz etmektedir. Vergilemede yatay eşitlik bozulmuş gerek araçlar gerekse mükellefler arasında farklı vergileme esasları ile farklı vergi yükleri oluşmuştur. Yerli yatırımcılar, dış ülkelerde kurdukları yatırım fonları ile yabancı statüsünde Türkiye’de işlem yapmakta, fonların dışarıya çıkışları yanında, bu fonların kurulması ve yönetilmesi yatırımın maliyetini artırmaktadır. Her yıl uzatılan geçici maddeler nedeniyle, mükelleflerin uzun vadeli kararlar alabilmesi zorlaşmaktadır. Sistem iç ve dış yatırımcılara güven verememektedir.

Vergi sisteminin iki temel fonksiyonu vardır. Bunlardan ilki fiskal fonksiyon diğeri de ekonomiyi düzenleme fonksiyonudur. Bu bağlamda vergi düzenlemeleri, sermaye birikimini özendirmeli, birikimleri yatırıma teşvik etmelidir. Kısa vadeli değil uzun vadeli olmalıdır.

Bilindiği gibi ülkemizde kamunun borçlanmak zorunda olduğu miktarın hacmi, Hazine’nin borçlanma maliyetinin düşürülmesini ve borcun vadesinin uzatılmasını gerektirmektedir. Hazine’nin kimi zaman borcu ötelemekte zorlandığı ya da pahalı borçlandığı bilinen bir gerçektir. Yurtiçi tasarrufların Hazine’ye en ucuz ve en uzun aktarılmasının yolu, derinliği olan, etkin çalışan, yeterli büyüklükte bir para ve sermaye piyasası oluşmasına, kolay, anlaşılır, güven verici bir vergi sistemine sahip olunmasıdır. Hazine ve yatırımcılar geleceğe yönelik planlarını yapabilir ve risk değerlendirmede belirsizliğin payı azaltabilirler.

Bu çalışmada Devlet tahvili ve Hazine bonolarının vergilendirilme yolculuğu tüm karmaşasından arındırılarak, anlaşılır hale getirilerek anlatılmaya çalışılmıştır. Bu çalışma, söz konusu kıymetlerin vergilendirilmesinin, mükelleflerce anlaşılır hale getirilmesinin zorunlu olduğunu da göstermektedir.

Bilindiği gibi tasarruf sahiplerinin ellerinde bulunan kaynaklar; ya reel ekonominin finansman ihtiyacını karşılamak üzere özek kesim tarafından çıkartılan borçlanma araçlarına ya da devletin finansman ihtiyacını karşılamak üzere kamu kesimi

tarafından ihraç edilen devlet tahvilleri ve hazine bonolarına akmaktadır. Ancak devlet, kamu gücünü elinde bulunduran taraf olarak kaynakları kendisine yönlendirecek politikaları uygulama şansı vardır. Bunlardan en önemlisi de vergi politikalarıdır.

Geçmişten günümüze vergisel düzenlemeler incelendiğinde devletin finansman ihtiyacını karşılamak için kamu menkul kıymetlerine vergisel teşvikler getirilirken, özel kesim borçlanma araçlarına aynı teşviklerin sağlanmadığı görülmüştür. Özel kesim tarafından çıkartılan menkul kıymetler ile kamu kesimi tarafından çıkartılan menkul kıymetlere sağlanan teşviklerin adil bir şekilde dağıtılmaması, söz konusu vergisel düzenlemelerin en çok eleştirilen yanlarından biri olmuştur.

Devlet tahvili ve Hazine bonolarından elde edilen gelirlerin vergilendirilmesine ilişkin olarak geçmiş dönemlerdeki yasal düzenlemelere bakıldığında; vergileme esaslarının kişilerin hukuki ve mükellefiyet durumlarına göre değiştiği, elde edilen gelirin faiz veya değer artış kazancı olmasına göre farklı vergilendirildiği, gelirin yurt içi veya yurt dışında elde edilmesinin farklı vergisel sonuçlar doğurduğu, geçici maddeler ile gelir türüne göre sadece belli dönemlere uygulanmak üzere düzenlemeler getirildiği görülmektedir. Tüm bunlara ek olarak, yukarıda da ifade edildiği gibi gelirin hesaplanması, beyanı, farklı beyan ve istisna tutarları ve farklı tevkifat oranları gibi yasal düzenlemeler mevcut durumu daha da karmaşık hale getirmiştir.

Menkul kıymetlerin vergilendirilmesine ilişkin usul ve esasların bahsedilen bu karmaşık yapısına getirilen eleştiriler sonucunda 31.12.2004 tarihinde çıkartılan 5281 Sayılı Kanunla GVK'na eklenen geçici 67. madde ile 01.01.2006 tarihinden itibaren geçerli olmak ve 2006-2015 yılları arasında uygulanmak üzere yeni bir sistem getirilmiştir.

Söz konusu kanunun genel gerekçesinde, getirilen bu yeni sistemin bankalar ve aracı kurumlar tarafından tevkifat suretiyle yapılacak vergilemeyi öngören ve kazancı elde edenler açısından basitleştirilmiş bir uygulama olacağı ve bu uygulama ile bütün finansal araçların aynı düzeyde vergilendirileceği belirtilmiştir. Anılan madde ile mükellefiyet ve hukuki durumuna bakılmaksızın, tüm gerçek ve tüzel kişilerce elde edilen menkul kıymet gelirleri üzerinden % 15 oranında tevkifat yapılacağı öngörülmüştür.

Ancak söz konusu oranın yüksek bulunması nedeniyle getirilen eleştiriler sonucunda, tevkifat oranında, 07.07.2006 tarih ve 2662 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 5527 Sayılı Kanun ile 23.07.2006 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan Bakanlar Kurulu Kararı ile değişikliğe gidilmiştir.

Söz konusu değişikliklerle tevkifat oranları düşürülerek, tam ve dar mükellefiyet kapsamındaki gerçek ve tüzel kişiler için farklılaştırılmıştır. Devlet tahvili ve hazine bonolarından elde edilen gelirler üzerinden uygulanacak tevkifat oranı, tam mükellef gerçek ve tüzel kişiler için % 10, dar mükellef gerçek kişiler içinse % 0 olarak belirlenmiştir.

Ancak bu durum yatırımcılar arasında mükellefiyetlik durumlarına göre farklı vergisel sonuçlar doğurarak, adaletsizliğe neden olacaktır.

Diğer yandan bu sistem mükelleflere uygulamada basitliği sağlamış olsa da, aynı şeyi geliri sağlayan banka ve aracı kuruluşlar açısından söylemek mümkün değildir. Ayrıca, yürürlükte olan vergi istisna ve eşiklerine dair geçici maddelerin temizlenmesi, geçici 67. maddenin kalıcı maddeye dönüştürülmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Akgül, F. (2000, Mart.) *Hisse Senedi Gelirlerinin Vergilendirilmesi*, Vergi Sorunları Dergisi Sayı: 138, s.30.
- Akgül, F. (1998, Mart.) *Devlet Tahvili, Hazine Bonosu ile Toplu Konut İdaresi ve Kamu Ortaklığı İdaresince Çıkarılan Menkul Kıymet Gelirinin vergilendirilmesi*”,Vergi Dünyası, sayı: 114, s. 33.
- Akıl, M. ve Canpolat, E. (2003, Şubat). *Tam Mükellef Gerçek kişilerce 2002 yılında elde edilen Devlet Tahvili ve Hazine Bonolarının Faiz Gelirleri ve Elden Çıkarılmasından Sağlanan kazançların Vergilendirilmesi*, Vergi Sorunları, Sayı: 173, s. 80.
- Akıntürk, T. (1999). *Medeni Hukuk*, Beta Basım, 5. Baskı, Ankara.
- Aksoy, Ş. (1998). *Kamu Maliyesi*, Filiz Kitapevi, 3. Baskı, İstanbul.
- Aksoy, Ş. (1999). *Vergi Hukuku ve Türk Vergi Sistemi*, Filiz Kitapevi, 5. Baskı, İstanbul.
- Araçlı, N. (2000, Ocak). *Tahvil ve Bono Faizlerinin Vergilendirilmesi*, Vergi Raporu, Sayı: 44, s. 67.
- Atay, T. ve Olgun, M. (1999). *Yeni Vergi Yasası ile 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunda Gelirin Tanımı ve Buna Bağlı Olarak Yapılan Değişiklikler*, Vergi Sorunları, Sayı: 132, s. 77.
- Başak, L. (2003, Haziran). *Gelir Vergisi Kanununun 86’ncı Maddesinde 4842 Sayılı Kanunu İle yapılan değişiklikler*, Vergi Sorunları, Sayı:177, s. 147.
- Başak, L. (2002). *Repo işlemlerinden doğan Gelirlerin Gelir Vergisi Kanunları karşısındaki durumu-I*. Vergi sorunları Sayı: 174, s. 109
- Bolak, M. (1994). *Sermaye Piyasası Menkul Kıymetler ve Portföy Analizi*, Beta Basım, İstanbul.
- Bolat, C. ve Kartaloğlu, E. (2001, Aralık). *Kamu Kağıtlarından Elde Edilen Gelirlerin Vergilendirilmesinde Son durum*. Vergi Sorunları, Sayı: 159, s. 193.
- Bozer A, ve Göle, C. (1996). *Bankacılar İçin Kıymetli Evrak Hukuk Bilgisi*, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Yayın No: 298, Ankara.
- Bulutoğlu, K (2004). *Türk Vergi Sistemi*, 8. Baskı, Batı Türkeli Yayıncılık, İstanbul
- Bulutoğlu, K. (1988). *Kamu Ekonomisine Giriş*, Filiz Kitapevi, İstanbul.
- Bulutoğlu, K. (1962). *Vergi Politikası*, İ.Ü. İktisat Fakültesi Yayınları, No:130, Sermet Matbaası, İstanbul.

- Çapanoğlu, B. (1993). *Türkiye’de ve Dış Ülkelerde Sermaye Piyasasını Özelleştirme Uygulamaları ve Menkul Kıymetler Borsaları*, Beta Basım, İstanbul.
- Donay, S. ve Aktaş, K., Barlas, Ş. (1999). *Türk Vergi Mevzuatı*, Filiz Kitapevi, İstanbul.
- Due, J. F. (1967). *Maliye*, Çeviren: Sevim Görgün, İzzettin Önder, 3. Baskı, Fakülteler Matbaası, İstanbul.
- Erginay, A. (1994). *Kamu Maliyesi*, 15. Baskı, Savaş Yayınları, Ankara.
- Erkan, M. (1996). *İşletmelerin Sahip olduğu Menkul ve Gayrimenkullerin Elden Çıkarılması, Bu İşlemlerin Vergi Kanunları açısından İncelenmesi*, Sermaye Piyasası Etüdü, LXXIV-11/67-69, İstanbul.
- Erol, A., (2008, Şubat). *Pedagojik örnek çalışma ile 2007 yılında elde edilen hazine kağıdı getirilerinin vergisel avantajlarının ortaya konması – I*, Yaklaşım, Sayı: 182, s. 22.
- Erol, A. ve Yıldırım, A.E. (2001). *Menkul Kıymetlerin Vergilendirilmesi*, Yaklaşım Yayınları, İstanbul.
- Erol, A., Yıldırım, A. E. (2001, Şubat). *Menkul Kıymetlerin Vergilendirilmesi*, Yaklaşım, Ankara.
- Erol, A. ve Yıldırım, A.E. (2002). *Menkul Kıymetlerin Vergilendirilmesi*, Yaklaşım Yayınları, Ankara.
- Ernest and Young, (2006). *2005 Yılında Menkul Kıymetlerden ve Diğer Sermaye Piyasası Araçlarından Elde Edilen Gelirlerin Beyanı ve Vergilendirilmesi*.
- Günel, V. (1982). *Sermaye Piyasası Hukuku*, Sermaye Piyasası Yayınları, No: 5, Ankara.
- Günel, V. (1984). “*Katılma İntifa Senetleri*”, *Türkiye’de Sermaye Piyasası (Araçlar ve Kuruluşlar)* Seminer Tebliğleri-Tartışmalar- Panel, Tarabya Otel, 20-21 Nisan, İstanbul.
- Günel, V. (1997). *Hukuki Açıdan Sermaye Piyasası Faaliyetleri (Araçlar- Kurumlar)*, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Yayını İstanbul.
- Işık, A. , Karayılmazlar, E. Organ, İ. ve Işık, H. (2005). *Kamu Maliyesi*, 3. Baskı, Ekin Kitabevi, Bursa
- İ.M.K.B. (2001, Kasım). *Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Kılavuzu*, IMKB Yayınları, İstanbul.
- Karlı, M. (1989). *Sermaye Piyasası Borsa Menkul Kıymetler*, Kral Matbaası, İstanbul.
- Nadaroğlu, H. (1992). *Kamu Maliyesi Teorisi*, Sekizinci Baskı, Beta Baskı, İstanbul.
- Nemli, A. (1990). *Kamu Maliyesine Giriş*, Üçüncü Baskı, Filiz Kitapevi, İstanbul

- Okumuş, S. (2006, Mayıs). *Dar Mükellef Gerçek Kişilerin Devlet Tahvili ve Hazine Bonolarından Elde Ettikleri Gelirlerin Vergilendirilmesi*, Vergi Sorunları, s. 212.
- Oktayer, N. (2002). *Vergi uyumlaştırılması kapsamında Türkiye ve Avrupa Birliği'nde Menkul kıymetlerin vergilendirilmesi* (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ortaç, R. F. (1999, Şubat). *Vergilendirilebilir Gelir Kavramı Geliri Belirleyen Teoriler ve Türk Gelir Vergisinde Yer Alan Gelir Tanımlaması*, Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Ankara.
- Öncel, M. ve Kumrulu, A. (1979). *Vergi Hukuku*, 5. Baskı, Adalet Matbaası, Ankara
- Örmeci, M. (1999). *Gelir ve Kurumlar Vergisi Beyanname Düzenleme Esasları*, Kurtiş Matbaası, İstanbul.
- Sarısu, E. (2002, Ekim). *2002 Yılı Eurobond Gelirlerinin Vergilendirilmesi*, Yaklaşım Yayınları, s. 218
- Stiglitz, J. E. (1994). *Kamu Kesimi Ekonomisi*, Çeviren: Ö.F. Batırel, 2. Baskı, Marmara Üniversitesi Yayın No: 549, İstanbul.
- Summer, A. (1993). *Türk Sermaye Piyasası ve Seçilmiş Mevzuat*, 2. Baskı, Alfa Yayınevi, İstanbul.
- Şenyüz, D. (2005). *Türk Vergi Sistemi*, On ikinci Baskı, Yaklaşım Yayınları, Ankara.
- Tekinalp, Ü. ve Çamoğlu, E. (1998). *Türk Ticaret Kanunu Ve Ticari Mevzuat*, 1. Baskı, Beta Yayınevi, Yayın No: 757, İstanbul.
- Tekin, C. (2003, Temmuz). *4842 Sayılı Kanunla Menkul Sermaye İratlarının Vergilendirilmesinde Yapılan Değişiklikler*. Vergi Sorunları, Sayı: 178, S. 75
- Tekin, C. (2008, Nisan). *Kurumlar Vergisi Rehberi*, Vergi Sorunları, Sayı:235
- Tekin, C. ve Kartaloğlu, E. (2007). *Yeni Sisteme Göre Menkul Kıymet Gelirlerinin Vergilendirilmesi*, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara
- Tekin, C. ve Kartaloğlu, E. (2006). *Son Değişikliklere Göre Menkul Kıymet Gelirlerinin Vergilendirilmesi*, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara.
- Tuncer, S. (1985). *Türkiye'de Sermaye Piyasası*, Okan Yayıncılık, İstanbul.
- Tuncer, S. (1978, Şubat). *Sermaye Piyasasında Yeni Bir Araç Finansman Bonosu*, Para ve Sermaye Piyasası Dergisi, s. 30.
- Turhan, S. (1998). *Vergi Teorisi ve Politikası*, Altıncı Baskı, İstanbul.
- Tükenmez, T. (1971). *Sermaye Değer Artışlarının Vergilendirilmesi*, Maliye Bakanlığı Tetkik Kurulu Neşriyatı Yayını, Damga Matbaası, No:152, Ankara.

- Uluatam, Ö. (1999). *Kamu Maliyesi*, Altıncı Baskı, A.Ü.S.B.F. İmaj Yayınları, Ankara,
- Ünal, O.K. (1998). *Menkul Kıymetler*, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, İş Bankası Vakfı, Hukuk Fakültesi Yayın No: 226, Ankara.
- Ürel, G. (1998, Kasım). *Hazine Bonosu ve Devlet Tahvil Faiz ve Gelirlerinin Vergileme Esasları*, Vergi Dünyası, Sayı: 207.
- Yaşar, N. (1999, Kasım). *Menkul Sermaye İratlarının Vergilendirilmesi- I*, Yaklaşım Yayınları, Sayı: 83, Sayfa: 99.
- Yaşar, N. (2000, Mart). *Menkul Sermaye İratları İle Borsa Kazançlarını Vergilendirilmesi ve Beyanı*, Yaklaşım Yayınları, Sayı: 87, s.46
- Yıldız, M. (1998). 4369 No'lu Kanunla ; 193 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nun 85, 86, 87, 93, 94, Mükerrer 120. Maddelerinde Yapılan Düzenlemeler. *Vergi Sorunları Sayı: 120*

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Canan DOĞAN
Doğum Yeri ve Tarihi : Denizli / 06.01.1978
Lisans Eğitimi : Dokuz Eylül Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Maliye Bölümü
Mezuniyet Tarihi : 1999
Çalıştığı Yer ve Görevi : Muğla Üniversitesi
Datça Meslek Yüksek Okulu
Öğretim Görevlisi
Yabancı Dil : İngilizce (Orta)